

PRAVO NA SLOBODU IZRAŽAVANJA (ČLANAK 10.) I PRAVO NA POŠTOVANJE PRIVATNOG ŽIVOTA (ČLANAK 8.) IZ EKLJP I SUDSKA PRAKSA ESLJP

Priručnik za polaznike/ice

Izrada obrazovnog materijala:

Ivana Čačić
Općinski građanski sud u Zagrebu

Štefica Stažnik i Lara Barberić
Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava

Zagreb, siječanj 2023.

Copyright 2023.

Pravosudna akademija

Maksimirska cesta 63, 10 000 Zagreb, Hrvatska

TEL 00385(0)1 2357 626 WEB www.pak.hr

Sadržaj

Uvod	7
Ciljevi radionice „Pravo na slobodu izražavanja (članak 10.) i pravo na poštovanje privatnog života (članak 8.) iz EKLJP i sudska praksa ESLJP“ i ovog priručnika	7
Sloboda izražavanja – stup demokratskog društva	8
Sloboda izražavanja prema slovu Konvencije	8
Svatko ima pravo na slobodu izražavanja.	9
Pojačana zaštita medija, blogera i influencera	9
Pojačana zaštita nevladinih organizacija i drugih 'pasa čuvara'	10
Pravo na slobodu izražavanja obuhvaća slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja.	10
Članak 10. štiti (i) izražavanje kojim se prenose informacije i ideje koje vrijeđaju, zaprepašuju i uznemiruju	10
Ne postoji puno prostora za ograničenje političkog govora i za ograničenja rasprave o pitanjima od javnog interesa	11
Ne štiti se samo sadržaj, nego i oblik (forma)	12
Bez obzira na granice.....	12
Primjena članka 10. <i>ratione materiae</i> - u kojim je situacijama članak 10. Konvencije primjenjiv?	13
Ograničenje slobode izražavanja	19
Što je „miješanje“ u pravo na slobodu izražavanja?	19
Ograničenje slobode izražavanja – test u tri koraka	20
Prvi korak – miješanje utemeljeno na zakonu	20
Drugi korak – legitiman cilj	21
Državna sigurnost.....	21
Teritorijalna cjelovitost ili javni red i mir	21
Sprečavanje nereda ili zločina.....	21
Zaštita zdravlja ili morala	21
Zaštita ugleda ili prava drugih	22
Sprečavanje odavanja povjerljivih informacija	22
Očuvanje autoriteta i nepristranosti sudbene vlasti.....	22
Treći korak – nužnost u demokratskom društvu	22
Neodgodiva društvena potreba – čija je to stvar? Konačna ocjena na ESLJP-u.....	22
Jesu li za ograničenje slobode izražavanja dani odlučni i dostatni razlozi?	23
Je li ograničenje razmjerno legitimnom cilju kojem teži?	23
Sloboda procjene	24
Zloupotreba slobode izražavanja	24
Zabrana zloupotrebe prava - članak 17. Konvencije	24
Ograničenje govora mržnje iz članka 10. stavka 2. Konvencije	26
Obeštećenje za povrede slobode izražavanja	26
Zaštita pred Europskim sudom za ljudska prava	26
Važno je zapamtiti	27
Odnos prava na slobodu izražavanja i prava na privatnost	27
Sloboda izražavanja i pravo privatnosti	28
Privatan život	28
Balansiranje suprotstavljenih interesa	28
Članak 10. „protiv“ članka 8.....	29
Kriteriji za ocjenu je li miješanje u privatnost bilo opravdano	29

1. Doprinos raspravi od općeg interesa.....	29
2. Koliko je dotična osoba poznata i što je predmet objave?	30
3. Prethodno ponašanje dotične osobe.....	31
4. Način dobivanja podataka i njihova istinitost.....	31
5. Sadržaj, oblik i posljedice objave	31
6. Težina izrečene sankcije	31
Nema potrebe za prethodnom najavom.....	32
Sloboda izražavanja i pravo na čast i ugled	32
Napadi na ugled zaštićeni člankom 8. Konvencije.....	32
Napad na ugled mora doseći određenu razinu ozbiljnosti.	32
Nema zaštite kada se ugled izgubi zbog vlastitih postupaka	32
Uvredljiv govor i kleveta nisu istoznačnice	33
Balansiranje suprotstavljenih interesa	33
Kriteriji za ocjenu je li miješanje bila opravdano	33
Položaj osobe koja daje osporavanu izjavu	33
Položaj osobe čiji je ugled pogođen.....	34
Predmet objave	35
Doprinos javnoj raspravi	35
Trebalo razlikovati činjenice od vrijednosnih sudova	36
Obrana istinom	37
Provjera točnosti škodljivih navoda	37
Nema odgovornosti za izjave sugovornika (intervjuirane osobe).....	37
Važnost konteksta, forme, stila i posljedica	37
Priroda i težina kazne – prikladnije su građanskopravne mjere	38
Naknada štete	38
Primjeri nerazmjerne odštete koja krši slobodu izražavanja	39
Primjeri odštete koja ne krši slobodu izražavanja	39
Suzdržanost u primjeni kaznenog prava	39
Nema zatvorske kazne za klevetu.....	40
Alternativni lijekovi – oprezno s odgovorom.....	40
Sloboda izražavanja na internetu – odgovornost za sadržaje trećih strana	
(komentare i poveznice)	40
Načelna (ne)odgovornost za sadržaje trećih strana.....	41
Odgovornost za komentare čitatelja.....	41
Odgovornost za sadržaj na koji se postavlja poveznica (link).....	45
Važno je zapamtiti	46
Sloboda izražavanja i funkcioniranje pravosudnog sustava.....	47
Kritika sudaca nasuprot očuvanju autoriteta i neovisnosti pravosuđa.....	47
Izveštavanje o sudskom postupku	48
Sloboda izražavanja sudaca.....	50
Komentari sudaca o pitanjima od javnog interesa	50
Komentari sudaca na suđenje ili tijekom suđenja	51
Sloboda izražavanja odvjetnika	51
Sloboda izražavanja na radnom mjestu	52
Izražavanje na radnom mjestu - opća načela	52
Čimbenici za ocjenu jesu li otkaz ili drugo miješanje u pravo na slobodu izražavanja radnika bili opravdani	53
Javni sektor / privatni sektor.....	54

„Zviždači“ – radnici koji javno razotkrivaju nepravilnosti o kojima su saznali u svom radnom okruženju	54
Načela zaštite prava slobode izražavanja „zviždača“	54
Pravo na pristup informacijama.....	55
Svrha zahtjeva	56
Priroda informacije.....	56
Uloga podnositelja zahtjeva	56
Spremnost i dostupne informacije.....	56
Hrvatsko iskustvo u primjeni članka 10. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.....	57
Prva se pamti – „Feral Tribune“	57
Hrvatska i ESLJP - statistika i brojke na dan 1. siječnja 2022.....	57
Predmet presuda u kojima je nađena povreda Konvencije	58
Povrede članka 10. – malo ih je, ali su važne	58
Korak naprijed – ukidanje zatvorske kazne za klevetu.....	58
Tapkanje na mjestu - nema izvršenja za predmete iz Stojanović i Miljević grupa predmeta.....	59
Zašto nema izvršenja?.....	60
Prigovori se mogu grupirati.....	60
Predmeti u povodu zahtjeva zbog povrede prava na slobodu izražavanja u kaznenom postupku.....	60
Povrede.....	61
Slava Jurišić protiv Hrvatske (zahtjev broj 19584/12) od 8. veljače 2018.	61
Bon protiv Hrvatske (zahtjev broj 26933/15) od 18. ožujka 2021.	62
Miljević protiv Hrvatske (zahtjev broj 68317/13) od 25. lipnja 2020.	63
Tölle protiv Hrvatske (zahtjev broj 41987/13) od 10. prosinca 2020.....	66
N.Š. protiv Hrvatske (zahtjev broj 36908/13) od 10. rujna 2020.	67
Nedopušteni zahtjevi	70
Rujak protiv Hrvatske (zahtjev broj 57942/10) od 2. listopada 2012.....	70
Josip Šimunić protiv Hrvatske (zahtjev broj 20373/17) od 21. siječnja 2019.....	70
Slaven Rukavina protiv Hrvatske (zahtjev broj 770/12) od 6. siječnja 2015.	72
Predmeti u povodu zahtjeva zbog povrede prava na slobodu izražavanja u građanskom postupku za naknadu štete počinjene u medijima.....	72
Povrede.....	72
Narodni list protiv Hrvatske (zahtjev broj 2782/12) od 8. studenog 2018.	73
Stojanović protiv Hrvatske (broj 23160/09) od 19. rujna 2013.	75
Nema povrede	77
Europapress Holding d.o.o. protiv Hrvatske (zahtjev broj 25333/06) od 22. listopada 2009.	77
Mesić protiv Hrvatske (zahtjev broj 19362/18) od 5. svibnja 2022.....	79
Predmeti u povodu zahtjeva za povredu prava na slobodu izražavanja zbog otkaza ugovora o radu zbog javnih istupa radnika	82
Marunić protiv Hrvatske (zahtjev broj 51706/11).....	82
Belanović protiv Hrvatske (zahtjev broj 28369/07 od 30. rujna 2010.	84
Predmeti u povodu zahtjeva za povredu prava na slobodu izražavanja zbog kazni za nepoštivanje suda	88
Radobuljac protiv Hrvatske (zahtjev broj 51000/11) od 28. lipnja 2016.....	88

Žugić protiv Hrvatske (zahtjev broj 3699/08) od 31. svibnja 2011. i Kovač protiv Hrvatske (zahtjev broj 49910/06) od 23. kolovoza 2011.	90
Bilan protiv Hrvatske (zahtjev broj 57860/14) od 20. listopada 2010.	92
Sloboda širenja informacija i pravo na pristup informacijama	93
Šeks protiv Hrvatske (zahtjev broj 39325/20) od 3. veljače 2022.	93
Zaključak.....	95
Literatura.....	96

Uvod

Ciljevi radionice „Pravo na slobodu izražavanja (članak 10.) i pravo na poštovanje privatnog života (članak 8.) iz EKLJP i sudska praksa ESLJP“ i ovog priručnika

Radionica „Pravo na slobodu izražavanja (članak 10.) i pravo na poštovanje privatnog života (članak 8.) iz EKLJP i sudska praksa ESLJP“ i ovaj priručnik namijenjeni su sutkinjama i sucima, sudskim savjetnicama i savjetnicima na svim razinama sudovanja te državnim odvjetnicama i odvjetnicima.

Glavni je cilj radionice podsjetiti polaznike na znanje koje o pravu na poštovanje slobode izražavanja već imaju, omogućiti im bolje razumijevanje već naučenog, steći novih znanja, potaknuti ih na prihvaćanje i primjenu novih znanja u vlastitoj praksi, upoznati ih s aktualnom i relevantnom praksom Europskog suda za ljudska prava u primjeni članka 10. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje: Konvencije) te, naposljetku, ojačati svijest o ulozi koju suci, sudski savjetnici i državni odvjetnici imaju u provođenju vladavine prava posebno prava pojedinaca na slobodu izražavanja.

Iako je priznato i proklamirano kao temeljno ljudsko pravo koje su države dužne poštivati, uočeno je da se u nacionalnim postupcima pravo na slobodu izražavanja nerijetko krši. Praksa tumačenja Konvencije neprestano se razvija pa svi pravni sustavi država članica, uključivo i hrvatski, imaju manje ili više teškoća udovoljiti izazovima trajnog prilagođavanja. Zbog toga jačanje ljudskih prava kroz poštovanje svih zahtjeva koje podrazumijeva pravo na slobodu izražavanja uvelike ovisi o neprestanom dodatnom usavršavanju. Ova radionica je zamišljena kao korak ka tom cilju.

Zbog toga je cilj upoznati polaznike radionice sa sadržajem članka 10. Konvencije kako bi se podigla razina informiranosti o važnosti prava na slobodu izražavanja i omogućilo sveobuhvatno razumijevanje njezinog punog sadržaja s naglaskom na standarde i praksu Europskog suda za ljudska prava. Osim toga, cilj je obavijestiti polaznike o dužnostima države (uključivo i sudbene vlasti) da osigura učinkovito uživanje slobode izražavanja kao i o jamstvima za uživanje i zaštitu ostalih ljudskih prava (poput prava na poštovanje privatnog života) i očuvanje demokracije.

Naposljetku, polaznici bi trebali naučiti prepoznati miješanje u pravo na slobodu izražavanja i razumjeti pod kojim je uvjetima ono opravdano.

U priručniku se daje i prikaz najznačajnijih odluka Europskog suda za ljudska prava koje su donesene u povodu prigovora hrvatskih stranaka o povredi prava na slobodu izražavanja u domaćim sudskim i upravnim postupcima. Analiza navedenih primjera iz prakse omogućuje lakše razumijevanje i prepoznavanje problema prava slobode izražavanja u okviru domaćih zakonskih odredbi i sudske prakse. Stručna analiza popraćena je raznovrsnim primjerima iz sudske prakse što će sudionicima pružiti uvid u načine na koji su se sudovi nosili s izazovima koja nose jamstva prava na slobodu izražavanja. Primjeri iz sudske prakse proširit će praktičnu bazu znanja sudionika koju će imati na raspolaganju kao konkretne smjernice u sporovima u kojima odlučuju ili će odlučivati u budućnosti.

Sloboda izražavanja – stup demokratskog društva

Pravo na slobodu izražavanja smatra se jednim od stupova demokratskog društva te jednim od važnijih preduvjeta za osiguranje zaštite drugih ljudskih prava i sloboda¹. Mnogo je primjera u kojima su se zlouporaba moći, korupcija, diskriminacija i kršenje ljudskih prava pojedinaca, poput mučenja, „izašli na vidjelo“ zahvaljujući radu istraživačkih novinara. Nadalje, sloboda svakog građanina da slobodno izražava svoje ideje potiče dijalog koji na kraju služi ne samo pojedincu nego i društvu u cjelini.

Pravo na slobodu izražavanja sadržano je u ustavima gotovo svih država u Europi, pa tako i u Ustavu Republike Hrvatske, članku 38. stavku 2 Ustava Republike Hrvatske². U Ustavu Republike Hrvatske sloboda izražavanja misli obuhvaća osobito: slobodu tiska i drugih sredstava priopćavanja, slobodu govora i javnog nastupa, slobodu osnivanja svih ustanova javnog priopćavanja. Ustav u članku 38. stavku 3. izrijekom zabranjuje cenzuru, a novinarima jamči pravo na slobodu izvješćivanja i pristupa informaciji. Ustavno pravo na slobodu izražavanja može se ograničiti temeljem članka 16. stavku 1., ali samo ako je ograničenje propisano zakonom, i to radi zaštite slobode i prava drugih ljudi te pravnog poretka, javnog morala i zdravlja.

Pravo na slobodu izražavanja jamče i mnogi regionalni i međunarodni instrumenti³, a sadrži ga i Povelja Europske unije o temeljni pravima⁴. Dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske jest i Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda⁵ (dalje u tekstu: Konvencija) zajedno sa svim Protokolima koje je Republika Hrvatska ratificirala.

Sloboda izražavanja prema slovu Konvencije

¹ *Handyside protiv Ujedinjene Kraljevine*, zahtjev br. 5493/72, st. 48 – 50.

² Ustav Republike Hrvatske, „Narodne novine“ broj 56/90, 135/97, 113/00, 28/01, 76/10 i 5/14), članak 38. glasi:

Jamči se sloboda mišljenja i izražavanja misli.

Sloboda izražavanja misli obuhvaća osobito slobodu tiska i drugih sredstava priopćavanja, slobodu govora i javnog nastupa i slobodno osnivanje svih ustanova javnog priopćavanja.

Zabranjuje se cenzura. Novinari imaju pravo na slobodu izvještavanja i pristupa informaciji.

Jamči se pravo na pristup informacijama koje posjeduju tijela javne vlasti. Ograničenja prava na pristup informacijama moraju biti razmjerna naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju te nužna u slobodnom i demokratskom društvu, a propisuju se zakonom.

³ Članak 19. Opće deklaracije o ljudskim pravima, čl. 19. St. 2 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima

⁴ Povelja Europske unije o temeljnim pravima, Službeni list Europske unije, C 202/389, članak 11. glasi: 1. Svatko ima pravo na slobodu izražavanja. To pravo uključuje slobodu mišljenja te primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja tijela javne vlasti i bez obzira na granice. 2. Poštuju se sloboda i pluralizam medij

⁵ Narodne novine br. 18/97, broj 6/99 - pročišćeni tekst, i 8/99, 14/02

ČLANAK 10. Sloboda izražavanja

1. Svatko ima pravo na slobodu izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu mišljenja i slobodu primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj članak ne sprečava države da podvrgnu režimu dozvola ustanove koje obavljaju djelatnosti radija ili televizije te kinematografsku djelatnost.

2. Kako ostvarivanje tih sloboda obuhvaća dužnosti i odgovornosti, ono može biti podvrgnuto formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom, koji su u demokratskom društvu nužni radi interesa državne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti ili javnog reda i mira, radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala, radi zaštite ugleda ili prava drugih, radi sprečavanja odavanja povjerljivih informacija ili radi očuvanja autoriteta i nepristranosti

Svatko ima pravo na slobodu izražavanja.

Svatko ima pravo na slobodu izražavanja bez obzira na dob, status, državljanstvo, nacionalnost i dr.

Pojačana zaštita medija, blogera i influencera

Iako svatko ima pravo na slobodu izražavanja, mediji imaju posebno važnu ulogu u odnosu na pravo na slobodu izražavanja. Bilo na internetu, putem radija, televizije ili tiska, oni su sredstva putem kojih velika većina ljudi prima vijesti i informacije o pitanjima od javnog interesa.

“Iako tisak ne smije prekoračiti određene granice, posebno u pogledu zaštite ugleda i prava drugih, njegova je dužnost ipak prenositi – na način koji je u skladu sa svojim obvezama i odgovornostima – informacije i ideje o svim pitanjima od javnog interesa. Ne samo da tisak ima zadatak prenijeti takve informacije i ideje; javnost ih također ima pravo primiti. Da je drugačije, tisak ne bi mogao igrati svoju vitalnu ulogu 'javnog psa čuvara'.”⁶

Mediji u tradicionalnom smislu nadopunjuju se nizom aktera koji obnašaju različite medijske ili slične uloge. ESLJP je također potvrdio ovaj razvoj događaja. "Sud bi također primijetio da se s obzirom na važnu ulogu koju igra internet u poboljšanju pristupa javnosti vijestima i olakšavanju širenja informacija, funkcija *blogera* i *popularnih korisnika* (tzv. *influencera*, op.a.) društvenih medija također može izjednačiti s funkcijom "javnih nadzornika" u mjeri u kojoj je riječ o zaštiti koju pruža članak 10.”⁷

Pojačana zaštita nevladinih organizacija i drugih 'pasa čuvara'

Kao i mediji, nevladine organizacije također igraju važnu ulogu kao psi čuvari javnosti i zbog važne uloge koju imaju u informiranju javnosti i upozoravanju na pitanja od javnog interesa.

ESLJP je to prepoznao i naglasio važnost zaštite njihovog prava na slobodu izražavanja. "Funkcija stvaranja foruma za javnu raspravu nije ograničena na tisak. Tu funkciju mogu obavljati i nevladine organizacije čije su aktivnosti bitan element informirane javne rasprave. Sud je stoga prihvatio da nevladine organizacije, kao i tisak, mogu se okarakterizirati kao društveni "psi čuvari". S tim u vezi, njihove aktivnosti jamče sličnu zaštitu Konvencije kao ona koju imaju tisak...”⁸

Pravo na slobodu izražavanja obuhvaća slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja.

Sloboda izražavanja štiti „informacije“ i „ideje“, a ne samo činjenične tvrdnje. Opseg zaštićenih informacija i ideja je iznimno širok. Jedina vrsta izražavanja koja je izvan okvira prava na slobodu izražavanja je govor mržnje kojem je cilj podripanje prava drugih.

Članak 10. štiti (i) izražavanje kojim se prenose informacije i ideje koje vrijeđaju, zaprepašćuju i uznemiruju

Sloboda izražavanja, zajamčena stavkom 1. članka 10. Konvencije predstavlja jedan od glavnih temelja demokratskog društva i osnovni uvjet za njegov napredak, kao i za samoispunjenje svakog pojedinca. U skladu sa stavkom 2., ona se odnosi ne samo na „informacije“ ili „ideje“ koje su dobronamjerne ili se smatraju neuvredljivim ili ravnodušnim, nego i na one koje vrijeđaju, zaprepašćuju ili uznemiruju; takvi su zahtjevi pluralizma, tolerancije i širokumnosti bez kojih nema „demokratskog društva“.⁹

⁶ Pedersen i Baadsgaard protiv Danske (VV)

⁷ Magyar Helsinki Bizottsag protiv Mađarske

⁸ Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und schaffung eines wirtschaftlich gesunden land – und forstwirtschaftlichen Grundbesitzes protiv Austrije

⁹ Rujak protiv Hrvatske

Jedina vrsta izražavanja koja je izvan okvira prava na slobodu izražavanja je govor mržnje.

Pojam „izražavanje“ u članku 10. odnosi se uglavnom na izražavanje mišljenja i primanja i prenošenja informacija i ideja. Određene vrste govora, kao što su nepristojni i bestidni govori nemaju bitnu ulogu u izražavanju ideja. Uvredljive izjave mogu pasti izvan zaštite slobode izražavanja kada je jedina namjera te uvredljive izjave vrijeđanje. Kada „izražavanje“ predstavlja bezobzirno klevetanje i kad je njegova jedina svrha vrijeđanje, ono pada izvan zaštite članka 10. Konvencije. Primjerice, u predmetu *Rujak protiv Hrvatske*¹⁰, u kojem se izjava podnositelja uglavnom odnosila na vulgarno i uvredljivo izražavanje, Europski sud je smatrao da podnositelj nije pokušavao „širiti informacije ili ideje“, već mu je jedina namjera bila uvrijediti. Sud je stoga podnositeljev prigovor na temelju članka 10. Konvencije proglasio nedopuštenim kao nespojiv *ratione materiae*.

Ne postoji puno prostora za ograničenje političkog govora i za ograničenja rasprave o pitanjima od javnog interesa

Sloboda izražavanja predstavlja jedan od osnovnih temelja demokratskog društva i jedan je od preduvjeta njegova napretka i razvoja svakog pojedinca¹¹. Pravo na slobodu izražavanja štiti:

- politički govor
- raspravu o pitanjima od javnog interesa,
- umjetničko izražavanje i
- informacije komercijalne prirode

Države ugovornice uživaju, prema članku 10. Konvencije, određenu slobodu procjene pri ocjeni potrebe i opsega miješanja u slobodu izražavanja zaštićenu tim člankom. Širina takvog polja slobodne procjene varira ovisno o nizu čimbenika, među kojima je vrsta govora o kojoj je riječ od posebne važnosti.

Prema članku 10. stavku 2. Konvencije postoji malo prostora za ograničenja političkog govora.¹² Čisti politički govor, poput govora članova parlamenta, privlači najviši stupanj zaštite. Osim toga, politička rasprava o pitanjima od općeg interesa je područje u kojem se ograničenja slobode izražavanja trebaju tumačiti usko.¹³ U predmetu *Lopes Gomez da Silva protiv Portugala* koji se odnosio na osudu novinskog urednika jer je političara opisao kao "grotesknog", "bufona" i "nevjerojatnu mješavinu grubog reakcionarizma, fašističkog fanatizma i grubog antisemitizma", ESLJP je naglasio da je to: "... jasno je uključivao političku raspravu o pitanjima od općeg interesa, području u kojem se, ponavlja Sud, ograničenja slobode izražavanja trebaju tumačiti usko".

Nema univerzalne definicije pojma „javnog interesa“ ili „interesa javnosti“, svaki se predmet ocjenjuje pojedinačno, a ESLJP je dosad u svojoj praksi naveo da je u kontekstu zaštite slobode izražavanja riječ o predmetu društvene rasprave i pitanjima od javnog interesa kad je, primjerice, riječ o navodnoj umješanosti predsjednika države u pokušaj ubojstva i/ili njegove moguće veze s organiziranim

¹⁰ *Rujak protiv Hrvatske*, odl., zahtjev br. 57942/10

¹¹ *Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*

¹² *Mouvement Raëlien Suisse protiv Švicarske*

¹³ *Lopes Gomes da Silva protiv Portugala*

kriminalom¹⁴, raspravi o načinu vođenja lokalne politike u području zaštite okoliša¹⁵, raspravi o nasilju nad ženama i obiteljskom nasilju¹⁶, funkcioniranje sudbene vlasti¹⁷, ukazivanje na nepravilnosti u postupanju javnih dužnosnika¹⁸ i dr.

Šire polje slobodne procjene općenito je dostupno državama kada uređuju slobodu izražavanja u odnosu na pitanja koja mogu povrijediti intimna osobna uvjerenja u sferi morala ili, posebno, vjere. To je često u pitanju u slučajevima koji uključuju umjetničke oblike izražavanja kao što su umjetnička djela, filmovi, knjige itd., osobito kada se takva djela ne vide kao doprinos javnoj raspravi.

Međutim, Sud je naglasio da umjetničko izražavanje ima svojstvenu društvenu vrijednost. Čak i kada umjetnost ima čisto 'umjetničko' značenje, ona je i dalje zaštićena i sva ograničenja koja se odnose na nju moraju biti u skladu s testom u tri koraka iz stavka 2. članka 10. Konvencije. Drugim riječima, umjetničko izražavanje podliježe zaštiti članka 10. Konvencije čak i kad ne komentira pitanje od javnog interesa. Ono se ne može ograničiti samo zato što je šokantno ili uvredljivo, nego sva ograničenja mora biti u skladu s testom iz stavka 2. Konvencije.

Ponekad umjetničko izražavanje može nositi političku poruku i imati političko značenje. U takvim slučajevima umjetnost, bilo da je riječ o knjizi, drami, slici, glazbenoj izvedbi ili nečemu drugome, postaje politički izričaj i uživa najviši stupanj zaštite. Dobar primjer za to je takozvani slučaj *Pussy Riot* koji se odnosio na uhićenje i kaznenu osudu članova punk benda zbog izvođenja protestnih pjesama u moskovskoj katedrali Krista Spasitelja. Kao glazbena izvedba to je bez sumnje bila umjetnost, ali je imala političku poruku. ESLJP je smatrao da je njihova osuda prekršila pravo na slobodu izražavanja, naglašavajući da je izvedba "pridonijela raspravi o političkoj situaciji u Rusiji i vršenju parlamentarnih i predsjedničkih ovlasti ... malo je prostora prema članku 10. stavku. 2. Konvencije za ograničenja političkog govora ili rasprava o pitanjima od javnog interesa."¹⁹

U odnosu na reguliranje izražavanja u trgovačkim stvarima ili oglašavanju, države imaju široku slobodu procjene.

Ne štiti se samo sadržaj, nego i oblik (forma)

Svatko je slobodan izabrati kako će se i kojim stilom izraziti i prenijeti informacije ili ideje. Novinari nisu ograničeni na pisanje 'suhih' vijesti - mogu koristiti i satiru, karikature, parodije, polemičke članke i druge oblike izražavanja. To je priznao i ESLJP kada je smatrao da "članak 10. štiti ne samo sadržaj izraženih ideja i informacija, već i oblik u kojem su prenesene"²⁰

Bez obzira na granice.

¹⁴ Mesić protiv Hrvatske

¹⁵ Bon protiv Hrvatske

¹⁶ Tölle protiv Hrvatske

¹⁷ Narodni list protiv Hrvatske

¹⁸ Slava Jurišić protiv Hrvatske

¹⁹ Mariya Alekhina i drugi protiv Rusije

²⁰ Kovač protiv Hrvatske

Publikacije se ne mogu zabraniti samo zato što potječu iz druge zemlje. Što se tiče interneta, ESLJP je naglasio da, "[u] svjetlu njegove dostupnosti i sposobnosti pohranjivanja i priopćavanja golemih količina informacija, internet igra važnu ulogu u poboljšanju pristupa javnosti vijestima i olakšavanju širenje informacija općenito" (*Times Newspapers Ltd protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 1 i 2)*). Svako miješanje u internetsku infrastrukturu stoga predstavlja miješanje u pravo na slobodu izražavanja.

Primjena članka 10. *ratione materiae* - u kojim je situacijama članak 10. Konvencije primjenjiv?

Članak 10. ne primjenjuje se isključivo na određene vrste informacija ili ideja ili oblike izražavanja. Primjenjuje se i na umjetničko izražavanje poput slikanja²¹, produkciju predstave²² i informacije komercijalne prirode. Vezano za potonje, u predmetu *Markt Intern Verlag GmbH i Klaus Beermann protiv Njemačke*²³, Europski sud je kazao da se informacije komercijalne prirode ne mogu isključiti iz opsega članka 10. U tom predmetu su podnositelji zahtjeva, izdavačka kuća i autor članka u kojem je izvijestio o nezadovoljstvu potrošača koji nije mogao dobiti obećanu naknadu za proizvod kupljen od određenog trgovačkog društva, tražio informacije od svojih čitatelja o komercijalnoj praksi tog društva te to objavio u časopisu. Njemački sud zabranio je izdavanje publikacije smatrajući da postupanje izdavača i autora zadire u tržišno natjecanje predmetnog trgovačkog društva s drugim trgovačkim društvima jer otkrivanje činjenica nije bilo opravdano okolnostima slučaja. Savezni ustavni sud je potvrdio takvo stajalište smatrajući da sloboda izražavanja nije prevagnula nad drugim zakonom zaštićenim interesima. Europski sud naveo je da je jasno da je osporeni članak bio upućen ograničenom krugu obrtnika i nije se izravno ticao cjelokupne javnosti; međutim, prenosio je informacije komercijalne prirode. Takve informacije ne mogu se isključiti iz opsega članka 10. stavka 1. koji se ne odnosi samo na određene vrste informacija ili ideja ili oblika izražavanja.

Pravo na slobodu izražavanja primjenjuje se i u situaciji kada je nadležna domaća vlast odbila zahtjev učiteljice da se njezino ime ukloni s popisa „nastavnika koji se smatraju neprikladnim za ponovno imenovanje na mjesto nastavnika“. Naime, u recentnom predmetu *Godenau protiv Njemačke*²⁴ podnositeljica zahtjeva, učiteljica u javnoj školi u pokrajini Hessen, dobila je otkaz zbog sumnje u njezinu lojalnost njemačkom Ustavu. Te su se sumnje temeljile na njezinom prethodnom članstvu i pripadnosti desničarskim političkim strankama i organizacijama (vezama s neonacističkim skupinama) i njezinim javnim izjavama u kojima je izražavala njihovu ideologiju. Nakon toga i na istoj osnovi, bila je uključena na predmetni popis koji su vodile vlasti Hessena u svrhu pružanja informacija bilo kojoj decentraliziranoj javnoj obrazovnoj upravi u toj zemlji koja bi mogla primiti prijavu za posao od strane tih nastavnika. Iako je svako tijelo zadržalo diskrecijsko pravo hoće li zaposliti podnositeljicu zahtjeva ili ne, njezino uključivanje na taj popis barem je znatno otežalo njezino imenovanje u javnoj školi u Hessenu. Podnositeljica zahtjeva neuspješno je osporila odbijanje vlasti da izbrišu njezino ime sa spornog popisa. Iako odbijanje da se neka osoba zaposli kao javni ili državni službenik ne može kao takvo

²¹ *Müller i drugi protiv Švicarske*, zahtjev br. 10737/84, st. 27.

²² *Ulusoy i drugi protiv Turske*, zahtjev br. 34797/03

²³ *Markt intern Verlag GmbH i Klaus Beermann i Klaus Beermann protiv Njemačke*, zahtjev br. 10572/83, st. 2

²⁴ *Godenau protiv Njemačke*, zahtjev br. 80450/17, presuda od 29. studenog 2022.

predstavljati osnovu za podnošenje zahtjeva temeljem Konvencije, podnositeljica zahtjeva nije se žalila na otkaz niti na odbijanje vlasti da je postave učiteljicom, već na odbijanje zahtjeva da se njezino ime ukloni s predmetne liste. Budući da je na taj popis bila uključena zbog mišljenja koja je izrazila i političkih aktivnosti u koje je bilo uključena, članak 10. bio je primjenjiv u ovom predmetu.

U mnogim je predmetima Europski sud potvrdio da sloboda izražavanja obuhvaća i objavljivanje fotografija. Međutim, to je područje u kojem zaštita prava i ugleda drugih poprima posebnu važnost, jer fotografije mogu sadržavati vrlo osobne ili čak intimne informacije o pojedincu ili njegovoj obitelji²⁵. Primjerice, u presudi *Axel Springer SE i RTL Televizija protiv Njemačke*²⁶ Europski sud je smatrao da je nacionalni sud pažljivo uravnotežio suprotstavljena prava – pravo na slobodu izražavanja i pravo na zaštitu privatnog života u vidu objave fotografija okrivljenika. Naime, u ovom predmetu su podnositelj zahtjeva, dva njemačka medijska društva Izdavačka kuća Axel Springer SE i Televizijska kuća RTL izvještavala o kaznenom postupku koji se vodio protiv mladića koji je bio optužen za ubojstvo svojih roditelja u lipnju 2010. i koji je priznao počinjenje tog kaznenog djela. Prema nalazu i mišljenju vještaka u trenutku počinjenja kaznenog djela bolovao je od shizoidnog poremećaja ličnosti. Prije početka prve rasprave predsjednik vijeća izvijestio je novinare da se lice tuženika mora učiniti neprepoznatljivim prije nego što se objave ikakve slike. Nekoliko dana nakon prve rasprave predsjednik vijeća poslao je obrazloženi nalog nizu novinara, uključujući i neke od novinara koji rade za društvo podnositelja zahtjeva. U nalogu je navedeno kako je samo novinarima koji su se registrirali na sudu i dali jamstva da će prije objavljivanja svojih materijala učiniti lice okrivljenog mladića neprepoznatljivim, dopušteno snimanje ili fotografiranje. Istaknuto je da prava osobnosti optuženika, koji nikada nije bio predmetom javne pozornosti i koji je zatražio da se njegov identitet sakrije pretežu nad javnim interesom za informiranjem. Društvo podnositelji zahtjeva naknadno je podnijelo prigovor kojim je tražilo da se sudski nalog ukine jer je okrivljenik priznao počinjenje kaznenog djela prvog dana postupka. Predsjednik vijeća potvrdio je svoj nalog. U veljači 2012. Savezni ustavni sud odbio je razmotriti ustavnu tužbu koju su podnijela društva. Društva podnositelji zahtjeva prigovorili sud da je sudski nalog povrijedio njihova prava na slobodu izražavanja iz članka 10. EKLJP. Europski sud je utvrdio da nije došlo do povrede članka 10. Konvencije smatrajući da je predsjednik vijeća u rješavanju sukoba između suprotstavljenih interesa primjenjivao mjerodavne odredbe domaćeg prava, pažljivo razmotrivši relevantne aspekte predmeta. Njegov nalog je bio razmjernom legitimnom cilju kojem se težilo, to jest zaštititi prava osobnosti okrivljenika za vrijeme njegova suđenja tijekom kojeg se imao smatrati nevinim sve dok mu se ne dokaže krivnja. Snimanje slika kao takvih nije bilo ograničeno, nalogom je samo zabranjeno objavljivanje slika na kojima bi se okrivljenik mogao prepoznati. Nadalje, interes javnosti za konkretan kazneni predmet bio je ograničen, a informacije o fizičkom izgledu okrivljenika nisu mogle značajno pridonijeti raspravi o tom predmetu. Okrivljenik nesumnjivo nije bio javna osoba. Bez obzira što je priznao počinjenje kaznenog djela, Europski sud je istaknuo kako zbog priznanja samog po sebi nije prestalo vrijediti načelo presumpcije nevinosti. Konačno, Europski sud je kazao da treba uzeti u obzir da bi objavljivanje slika moglo negativno

²⁵ Primjerice i predmet *Couderc i Hachette Filipacchi Associes protiv Francuske*, [VV], zahtjev br. 40454/07, presuda od 10. studenog 2015.

²⁶ *Axel Springer SE i RTL Televizija protiv Njemačke*, zahtjev br. 51405/12, presuda od 21. rujna 2017.

utjecati na kasniju društvenu rehabilitaciju okrivljenika. Sud je smatrao da nije bilo povrede prava na slobodu izražavanja.

Presuda Europskog suda *Von Hannover protiv Njemačke*²⁷ također se odnosila na slike koje sadrže vrlo osobne ili čak intimne "informacije" o pojedincu, a ne na širenje "ideja". U toj je presudi Europski sud istaknuo da se fotografije koje se pojavljuju u tabloidnom tisku često snimaju u ozračju kontinuiranog uznemiravanja koje kod dotične osobe izaziva vrlo snažan osjećaj upada u njihov privatni život ili čak progona. Podnositeljica zahtjeva, Caroline von Hannover, najstarija kći princa Rainiera III od Monaka je i predsjednica određenih humanitarnih i kulturnih zaklada, te predstavlja vladajuću obitelj na nekim događajima. Međutim, ona ne obnaša niti jednu funkciju za državu Monako, niti za njezine institucije. Više njemačkih časopisa (*Bunte*, *Freizeit Revue* i *Neue Post*) objavilo je nekoliko fotografija podnositeljice zahtjeva (radi se o tri serije spornih fotografija objavljenih u razdoblju od 1993. do 1997. godine). Te fotografije su prikazivale podnositeljicu zahtjeva: u društvu s glumcem Vincentom Lindonom u zadnjem dijelu dvorišta jednog restorana, dok sjedi na konju, sa njezinom djecom, u kupovini sa tjelohraniteljem, u društvu sa princem Ernstom Augustom von Hannoverom na sajmu konja, odnosno dok igraju tenis, te podnositeljicu u *Monte Carlo Beach Club-u*, obučenu u kupaći kostim i omotanu ručnikom, kako se spotiče na nešto i pada na tlo. Podnositeljica zahtjeva je pred općinskim sudom u Hamburgu zatražila zabranu objavljivanja spornih fotografija jer je time povrijeđeno njezino pravo na zaštitu osobnih prava i njezino pravo na zaštitu privatnog života. Općinski sud je uvažio njezin zahtjev samo u odnosu na daljnju distribuciju časopisa u Francuskoj. U odnosu na distribuciju časopisa u Njemačkoj sud je ponovio da se na ovaj slučaj primjenjuje njemačko pravo, prema kojem podnositeljica zahtjeva, kao istaknuta predstavница modernog društva „*par excellence*“, mora tolerirati ovu vrstu publiciteta. Nadalje, njemački sud je smatrao da podnositeljica zahtjeva nije dokazala legitimni interes koji bi opravdao zabranu daljnje publikacije, te da su sve fotografije snimljene isključivo na javnim mjestima. Žalbeni sud je potvrdio odluku općinskog suda. Na tu presudu žalila se Saveznom sudu pravde, koji je djelomično usvojio njezin zahtjev, u odnosu na zabranu daljnje publikacije fotografija na kojima se nalazi u društvu Vincenta Lindona, uz obrazloženje da je zaštita privatnosti osigurana i izvan nečijeg doma, ako se osoba nalazi na osamljenom mjestu – daleko od očiju javnosti (...). Ostatak zahtjeva je odbijen.

U zahtjevu koji je uputila Europskom sudu podnositeljica zahtjeva tvrdila je da su odluke njemačkih sudova povrijedile njezino pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života, zajamčeno člankom 8. Konvencije. Europski sud je u ovom predmetu smatrao da njemački sudovi nisu postigli poštenu ravnotežu između zaštite privatnog života i slobode izražavanja te da je stoga došlo do povrede članka 8. Konvencije u odnosu na dio podnositeljičinog zahtjeva koji se odnosi na fotografije i popratne članke objavljene u časopisu *Bunte* (dok sjedi na konju, u kupovini, sa Vincentom Lindonom u restoranu, u vožnji na biciklu, u kupovini sa tjelohraniteljem, na skijanju u Austriji, s princem Ernstom Augustom von Hannoverom i sama dok napušta rezidenciju u Parizu, s princem Ernstom Augustom von Hannoverom dok igraju tenis, odnosno dok spuštaju svoje bicikle) te na fotografije i popratne članke objavljene u časopisu *Neue Post* (podnositeljica kako se spotiče na nešto u *Monte Carlo Beach Club-u*). Europski sud je smatrao da je u

²⁷ *Von Hannover protiv Njemačke*, zahtjev br. 59320/00, presuda od 24. lipnja 2004., st. 59.

traženju ravnoteže između zaštite privatnog života i slobode izražavanja odlučujući faktor učinak koji objavljene fotografije i članci imaju u stvaranju mišljenja od interesa javnosti. Postoji razlika između iznošenja podataka o jednom političaru čije mišljenje može imati utjecaja na mišljenje javnosti i iznošenja pojedinosti iz privatnog života osobe koja ne obnaša niti jednu službenu funkciju. Dakle, u ovom slučaju fotografije nisu imale takav učinak s obzirom da podnositeljica zahtjeva ne obnaša niti jednu službenu funkciju, a fotografije i popratni članci su se isključivo odnosili na pojedinosti iz njezinog privatnog života.

Nadalje, Europski sud je smatrao da javnost nema legitimni interes znati gdje se podnositeljica zahtjeva nalazi i kako se obično ponaša u svom privatnom životu, pa čak ako se pojavljuje na mjestima koje se ne mogu uvijek opisati kao osamljena i usprkos činjenici da je ona jako dobro poznata u javnosti. Čak da takav interes i postoji, kao što postoji poslovni interes časopisa da objavljuju fotografije i popratne članke, u ovom slučaju ti interesi moraju popustiti pred pravom podnositeljice zahtjeva na djelotvornu zaštitu njezinog privatnog života.

U presudi *Magyar Kétfarkú Kutya Part protiv Mađarske*²⁸ Europski sud je utvrdio da i objava fotografija glasačkog listića predstavlja oblik postupanja koje potpada pod slobodu izražavanja. Štoviše, Europski sud je istaknuo da se članak 10. Konvencije proteže i na djelovanje podnositelja zahtjeva koji je uspostavio mobilnu aplikaciju kao platformu i sredstvo za objavu i dijeljenje fotografija. Naime, člankom 10. Konvencije štiti se kako sadržaj informacije tako i sredstvo kojim se informacija širi i dijeli jer bilo koje ograničenje potonjeg nužno predstavlja i miješanje u pravo da se primi i podijeli informacija. U tom smislu i u kontekstu novih medija Europski sud smatra da mobilna aplikacija za objavljivanje fotografija glasačkih listića uživa jednaku zaštitu kao i Google Sites, servisi za stvaranje i dijeljene web stranice²⁹ te Youtube, servis za dijeljenje videozapisa³⁰. U ovom predmetu Europski sud je prihvatio da je podnositelj zahtjeva stavljanjem na raspolaganje glasačima mobilne aplikacije za objavu fotografija svojih nevažećih glasačkih listića htio prenijeti političku poruku te izraziti svoj stav o predmetnom referendumu.

Članak 10. primjenjiv i na neke oblike ponašanja. Primjerice, Europski sud je u presudi *Ibrahimov i Mammadov protiv Azerbajdžana*³¹ smatrao da prskanje kipa bivšeg predsjednika Azerbajdžana riječima „Jeb.. sustav“ i „Sretan dan robova“ kao oblik političkog prosvjeda predstavlja kombinaciju ponašanja i verbalnog izražavanja koje se smatra političkim izražavanjem i uživa zaštitu članka 10. Konvencije.

U presudi *Tatár i Fábér protiv Mađarske*³² Europski sud smatrao je da je javno izlaganje nekoliko predmeta prljave odjeće na kratko vrijeme u blizini Parlamenta, koje je trebalo predstavljati "prijavo rublje nacije", predstavljalo oblik političkog izražavanja unatoč tome što je bilo nezakonito.

U predmetu *Shydka protiv Ukrajine*³³, u kojem je podnositeljica zahtjeva skinula vrpca sa vijenca koji je predsjednik Ukrajine položio kod spomenika poznatom ukrajinskom pjesniku na Dan neovisnosti, a tom su činu svjedočili mnogi ljudi, Europski sud je smatrao da se taj čin može smatrati oblikom političkog izražavanja. Naime, Europski sud je uzeo u obzir podnositeljčinu ponašanje i njegov kontekst, te

²⁸ *Magyar Kétfarkú Kutya Part protiv Mađarske*, zahtjev br. 201/17, presuda od 20. siječnja 2020.

²⁹ *Ahmet Yildirim protiv Turske*, zahtjev br. 3111/10, presuda od 18. prosinca 2012., st. 49.

³⁰ *Cengiz i drugi protiv Turske*, zahtjev br. 48226/10 14027/11, presuda od 1. prosinca 2015., st. 54.

³¹ *Ibrahimov i Mammadov protiv Azerbajdžana*, zahtjev br. 63571/16 74143/16 2883/17 i dr, presuda od 13. veljače 2020., st. 166., 167.

³² *Tatár i Fábér protiv Mađarske*, zahtjev br. 26005/08 i 26160/08, presuda od 12. lipnja 2012. st. 36.

³³ *Shydka protiv Ukrajine*, zahtjev br. 17888/12, presuda od 30. listopada 2014., st. 37, 38.

činjenicu da je svojim činom nastojala ljudima oko sebe prenijeti određene ideje u pogledu predsjednika. Europski sud je smatrao važnim napomenuti da je podnositeljica zahtjeva pripadala oporbnoj stranci čiji je vođa - gospođa Tymoshenko - tada bila u zatvoru.

Nošenje crvene zvijezde u javnosti kao simbola međunarodnog radničkog pokreta Europski sud je smatrao načinom izražavanja političkih stavova podnositelja zahtjeva te je stoga članak 10. Konvencije bio primjenjiv³⁴. Stoga prikaz simbola na odjeći ulazi u doseg primjene ovog članka.

Europski sud je utvrdio da je prosvjedni nastup u katedrali obuhvaćao verbalno i neverbalno izražavanje i da je predstavljao oblik umjetničkog i političkog izražavanja koje uživa zaštitu članka 10. Konvencije³⁵.

Kao što je gore navedeno, Konvencija ne jamči pravo zapošljavanja u državnu službu. Posljedično, odbijanje da se neka osoba imenuje državnim službenikom ne može kao takvo predstavljati osnovu za pritužbu prema Konvenciji. To, međutim, ne znači da se osoba koja je primljena u državnu službu ne može žaliti na otkaz ako je tim otkazom povrijeđeno neko od njezinih prava iz Konvencije. Pitanjem primjene članka 10. Konvencije u kontekstu otkaza državnog službenika Europski sud se bavio u predmetu *Vogt protiv Njemačke*. Gđa. Vogt je bila učiteljica u srednjoj školi te je dobila otkaz iz državne službe zbog njenog političkog djelovanja u Njemačkoj komunističkoj stranci. Europski sud je smatrao da ju status stalnog državnog službenika koji je gđa Vogt stekla kada je imenovana profesoricom u srednjoj školi nije je lišio zaštite iz članka 10.

Nadalje, članak 10. Konvencije primjenjuje se i u kontekstu radnih odnosa, uključujući u slučajevima u kojima se takvi odnosi uređuju pravilima privatnog prava³⁶. U predmetu *Marunić protiv Hrvatske*³⁷ podnositeljica zahtjeva je bila zaposlena kao direktorica komunalnog društva „Kostrena“ Tijekom 2007. godine, predsjednik skupštine društva je putem medija kritizirao podnositeljicu zbog slabih poslovnih rezultata društva. Podnositeljica je, također putem medija, odgovorila na te kritike, upozoravajući da društvo nezakonito naplaćuje parkiranje na određenim parcelama, te je pozvala državnu reviziju, kao i USKOK i policiju da provjere rad društva. Kao posljedicu tog medijskog istupa, podnositeljici je otkazan ugovor o radu zbog povrede ugleda društva. Podnositeljica je pokrenula parnicu protiv društva zbog tog otkaza, ali su hrvatski sudovi utvrdili da je otkaz bio zakonit. Europski sud je, za razliku od hrvatskih sudova, smatrao da je podnositeljica imala pravo odgovoriti na javne kritike na isti način kako su joj i upućene, te da u svojim izjavama nije povrijedila obvezu lojalnosti prema svom poslodavcu te je utvrdio povredu prava podnositeljice zahtjeva na slobodu izražavanja³⁸.

Europski sud je u presudi *Stojanović protiv Hrvatske*³⁹ utvrdio da se podnositelj, koji je tvrdio da nikada nije iznio tvrdnje koje su mu se pripisivale, mogao pozvati na

³⁴ *Vajnai protiv Mađarske*, zahtjev br. 33629/06, presuda od 8. srpnja 2008., st. 47.

³⁵ *Mariya Alekhina i drugi protiv Rusije*, zahtjev br. 38004/12, presuda od 17. srpnja 2018., st. 206.

³⁶ *Primjerice Balenović protiv Hrvatske*, odl., zahtjev br. 28369/07

³⁷ *Marunić protiv Hrvatske*, zahtjev br. 51706/11), presuda od 28. ožujka 2017.

³⁸ Odbor ministara Vijeća Europe je 19. listopada 2022. donio završnu rezoluciju kojom je zatvorio nadzor nad izvršenjem presude *Marunić protiv Hrvatske* budući da su poduzete pojedinačne mjere izvršenja odnosno da je parnični postupak ponovljen i da je ukinuta presuda kojom je podnositeljici otkazan radni odnos. S time da se pitanje općih mjera nastavlja nadzirati kroz grupu predmeta *Stojanović*. Jedna od općih mjera izvršenja odnosi se na izmjenu prakse Ustavnog suda Republike Hrvatske koji je svoju praksu uskladio sa standardima Europskog suda (posljednji Akcijski plan dostavljen Odboru ministara VE od 4. siječnja 2021.)

³⁹ *Stojanović protiv Hrvatske*, zahtjev br. 23160/09, presuda od 19. rujna 2013., st. 39

zaštitu iz članka 10. Konvencije s obzirom na to da su domaći sudovi, time što su mu pripisali tvrdnje koje podnositelj nikada nije iznio i naložili mu da plati naknadu štete, neizravno ograničili podnositeljevo ostvarivanje prava na slobodu izražavanja. U suprotnom, pod uvjetom da se njegove tvrdnje ispostave točnima, naknada štete koju mu je bilo naloženo platiti vjerojatno bi ga odvrtila od iznošenja takvih kritika u budućnosti. Naime, podnositelju zahtjeva je Općinski građanski sud u Zagrebu naložio 2005. godine platiti naknadu štete u iznosu od 30.000 kn zbog članka objavljenog u časopisu Imperijal., naslova „Iznošenjem [tužiteljevih] makinacija nisam podvalio HDZ-u“, te drugog članka objavljenog u istom časopisu, u kojem je novinar prenio sadržaj telefonskog razgovora g. Stojanovića sa trećom osobom, gdje između ostalog stoji da je dr. Stojanović u tom telefonskom razgovoru rekao da „[tužitelj] sjedi u deset nadzornih odbora i za to prima velik novac“ te da „[tužitelj] neće dozvoliti [dr. Stojanoviću] da postane profesor, sve dok je [tužitelj] ministar“. Europski je sud se složio s hrvatskim sudovima da mu se izjava kako „[tužitelj] sjedi u deset nadzornih odbora i za to prima velik novac“ može pripisati, te kako je riječ o izjavi koja nije imala svoju činjeničnu podlogu, te je klevetničkog karaktera, budući da je prikazala tužitelja kao osobu koja se novčano okoristila svojim položajem. Međutim, Europski sud je utvrdio da za izraz „makinacija“ u naslovu prvog članka, suprotno utvrđenjima domaćih sudova, ne može odgovarati dr. Stojanović, jer je taj izraz osmišljen od strane novinara koji ga je intervjuirao, a ne spominje se u sadržaju samog članka. Okolnosti da je dr. Stojanović na raspravi pred hrvatskim sudom izjavio da prihvaća i potpisuje takav naslov ne može biti relevantna u procjeni njegove odgovornosti za takav naslov članka. Nadalje, Europski je sud utvrdio da mu se ne može pripisati, kako su to učinili hrvatski sudovi, niti navodni sadržaj telefonskog razgovora u kojem je on navodno izjavio da „[tužitelj] neće dozvoliti [dr. Stojanoviću] da postane profesor, sve dok je [tužitelj] ministar“. Takvo utvrđenje hrvatskih sudova zasniva se samo na iskazu novinara, iako je vjerodostojnost tog novinara upitna zbog činjenice da je imao očiti interes dokazati da ono što je napisao odgovara istini. Osim toga, u hrvatskom pravu ne postoji niti obveza pojedinaca da traže demantije novinskih sadržaja kako bi izbjegli odštetnu odgovornost, pa stoga Europski sud nije prihvatio niti dodatni argument domaćih sudova da se od dr. Stojanovića moglo očekivati da demantira navedeni novinski sadržaj, ako nije odgovarao istini. Time su domaći sudovi povrijedili pravo podnositelja na slobodu izražavanja.

Nadalje, sloboda izražavanja ne štiti samo bit izraženih ideja i informacija, nego i oblik u kojemu su prenesene⁴⁰. Stoga je u odluci o nedopuštenosti zahtjeva *Ljerka Kovač protiv Hrvatske* Europski sud smatrao da je čl. 10. primjenjiv na izjave kojima je podnositeljica u svojoj žalbi vrijeđala domaći sud te da izricanje novčane kazne zbog vrijeđanje suda predstavlja miješanje u njenu slobodu izražavanja⁴¹.

Članak 10. Konvencije uključuje i pravo na pristup informacijama, ali samo kada je pristup informacijama ključan za ostvarivanje prava na primanje i prenošenje informacija⁴². Predmet *Centre for Democracy and Rule of Law protiv Ukrajine*⁴³ je jedan od prvih predmeta nakon presude velikog vijeća *Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske* u kojem je Europski sud ispitivao primjenjivost članka 10. Konvencije u kontekstu prava na pristup informacijama. Kako bi se utvrdilo je li ovaj

⁴⁰ *Mariapori protiv Finske*, zahtjev br. 37751/07, presuda od 6. srpnja 2010., st. 62.,

⁴¹ *Ljerka Kovač protiv Hrvatske*, odl., zahtjev br. 49910/06.

⁴² *Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske*, [VV], zahtjev br. 18030/11, *Šeks protiv Hrvatske*, zahtjev br. 39325/20, presuda od 3. veljače 2022.

⁴³ *Centre for Democracy and Rule of Law protiv Ukrajine*, zahtjev br. 10090/1, presuda od 26. ožujka 2020.

članak primjenjiv na konkretan predmet koji se tiče zahtjeva za pristup informacijama, potrebno je uzeti u obzir sljedeće kriterije: (a) svrhu zahtjeva za pristup informaciji, (b) prirodu tražene informacije, (c) ulogu podnositelja zahtjeva u primanju i širenju informacija te (d) spremnost i dostupnost informacije⁴⁴.

Određeni oblici izražavanja izvan su opsega zaštite članka Konvencije su. To su primjerice negiranje holokausta (*Garaudy protiv Francuske*⁴⁵), optuživanje cijele jedne etničke skupine za zavjeru protiv ruskog naroda i pripisivanje fašističke ideologije židovskom vodstvu (*Ivanov protiv Rusije*⁴⁶), povezivanje svih muslimana s teškim djelima terorizma (*Norwood protiv Ujedinjene Kraljevine*⁴⁷).

Ograničenje slobode izražavanja

Prema Konvenciji, države imaju dvije različite vrste obveza u odnosu na pravo na slobodu izražavanja. Prva je ne ograničiti pravo na slobodu izražavanja osim u okolnostima predviđenim u članku 10. stavku 2. Konvencije. To je poznato kao 'negativna' obveza države.

Druga vrsta obveze zahtijeva od države da poduzme mjere kako bi osigurala da svatko zaista može ostvariti svoje pravo na slobodu izražavanja. To je poznato kao 'pozitivna' obveza države. Naime, uzimajući u obzir ključnu važnost slobode izražavanja kao jednog od preduvjeta za funkcionalnu demokraciju, Europski sud u svojoj praksi također opetovano ponavlja da učinkovito ostvarivanje te slobode ne ovisi samo o dužnosti države da se ne miješa, već može zahtijevati pozitivne mjere zaštite, čak i u sferi odnosa između pojedinaca⁴⁸. Konkretno, pozitivne obveze prema članku 10. Konvencije zahtijevaju od država da, uz uspostavljanje učinkovitog sustava zaštite novinara, stvore povoljno okruženje za sudjelovanje u javnoj raspravi svih zainteresiranih osoba, omogućujući im da izraze svoja mišljenja i ideje bez straha, čak i ako su u suprotnosti s onima za koje se zalažu službene vlasti ili značajan dio javnog mnijenja, ili su čak iritantni ili šokantni za javnost⁴⁹.

Što je „miješanje“ u pravo na slobodu izražavanja?

'Miješanje' u pravo na slobodu izražavanja je svaki čin ili propust državnog tijela kojim se sprječava ili ograničava potpuno uživanje prava na slobodu izražavanja. Ne postoji iscrpan popis 'miješanja' i svaki se predmet ispituje na temelju vlastitih činjenica. Postoji gotovo neograničen broj načina na koje se u slobodu izražavanja može 'miješati', a ovo je samo nekoliko primjera – zabrana objavljivanja, nalog za izdavanje novinarskog izvora, blokiranje pristupa mrežnoj stranici ili internetskoj domeni, stegovna mjera, kaznena osuda na novčanu ili zatvorsku kaznu čak i kada je je izrečena uvjetna osuda, nalog za naknadu štete, kazneni progon, čak i kada nema pravomoćne osuđujuće presude, kada je kazneni progon djelovao kao

⁴⁴ *Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske*, [VV], zahtjev br. 18030/11, st. 157-170.

⁴⁵ *Garaudy protiv Francuske*, odl. zahtjev br. 65831/01

⁴⁶ *Ivanov protiv Rusije*, odl., zahtjev br. 35222/04

⁴⁷ *Norwood protiv Ujedinjene Kraljevine*, zahtjev br. 23131/03

⁴⁸ Primjerice, *Palomo Sancher I dr. protiv Španjolske*, [VV], zahtjev br. 28955/06 I dr., st. 59.

⁴⁹ *Dink protiv Turske*, zahtjev br. 2688/07 I dr., st. 137.

odvrćanje ("chilling effect") od prava na slobodu izražavanja u vezi s dugotrajnim kaznenim postupkom protiv novinara i dr.

Ograničenje slobode izražavanja – test u tri koraka

Ako je došlo do miješanja u pravo na slobodu izražavanja, država mora pokazati da je to miješanje bilo opravdano. Da bi se to postiglo, primjenjuje se takozvani 'test u tri koraka' preuzet iz teksta članka 10. stavka 2. Konvencije

Ograničenje mora biti propisano zakonom

Ograničenje mora slijediti legitimni cilj i

Ograničenje mora biti nužno u demokratskom društvu

Sva tri dijela ovog testa moraju biti kumulativna ispunjena. Ako jedan ili više od ova tri uvjeta nisu ispunjeni, tada miješanje nije bilo opravdano i predstavlja povredu prava na slobodu izražavanja.

Prvi korak – miješanje utemeljeno na zakonu

Konvencija zahtijeva da sva ograničenja nametnuta slobodi izražavanja budu 'propisana zakonom'. Kada procjenjuju predmete, nacionalni sudovi moraju stoga prvo pogledati postoji li pravna osnova dovoljne kvalitete. U primjeni testa 'propisanog zakonom' ESLJP smatra da pojam 'zakon' uključuje zakonske odredbe koje donosi parlament, ali i ministarske uredbe i slične podzakonske norme kao i sudska tumačenja zakona.

Svako ograničenje nametnuto pravu na slobodu izražavanja mora biti predviđeno zakonom. Međutim, jednostavno postojanje pravne osnove nije dovoljno samo po sebi - pravna osnova mora biti određene kvalitete.

Sljedeći elementi identificirani su kao ključni za to:

1. Zakonska mjera na kojoj se temelji ograničenje mora biti 'adekvatno dostupna'. Kada se ocjenjuje je li miješanje bilo propisano zakonom, jedan je od prvih koraka utvrditi je li zakon na koji se poziva da se opravda miješanje objavljen. Neobjavljeni interni propisi ne mogu pružiti osnovu za ograničenje – nisu 'adekvatno dostupni' zakon.

2. Zakon mora biti predvidljiv, što znači "formuliran s dovoljnom preciznošću da omogući građaninu da regulira svoje ponašanje - on mora biti u stanju - ako je potrebno uz odgovarajući savjet - predvidjeti, do stupnja koji je razuman u okolnostima, posljedice koje određena radnja može uključivati". ESLJP je pojasnio da se zakonodavstvo u određenoj mjeri često izrađuje u širokim okvirima i da se posljedice ne mogu uvijek predvidjeti s apsolutnom sigurnošću. Stoga će razina preciznosti koja se zahtijeva od domaćeg zakonodavstva u velikoj mjeri ovisiti o sadržaju dotičnog zakona i području koje pokriva. ESLJP očekuje od novinara, kao i od ostalih koji objavljuju u profesionalnom svojstvu, da budu posebno oprezni kada procjenjuju jesu li prekršili zakon ili ne i da, ako je potrebno, zatraže pravni savjet.
3. Zakon mora omogućiti zaštitu od zlorabe i proizvoljne ili pretjerane upotrebe zakona protiv određenih pojedinaca ili skupina
4. Zakon mora predvidjeti mogućnost sudskog preispitivanja svih ograničenja koja nameću vlasti.

Drugi korak – legitiman cilj

Pravo na slobodu izražavanja može se ograničiti samo radi postizanja jednog od legitimnih ciljeva navedenih u članku 10. stavku 2. Konvencije. U svakom slučaju mora postojati realna veza između izražavanja koje je ograničeno i legitimnog cilja kojem se teži - ne može postojati samo hipotetska ili neizvjesna mogućnost.

Državna sigurnost

U predmetu *Hadiianastassiou protiv Grčke*, ESLJP je utvrdio da je osuda vojnog inženjera koji je prodao povjerljive vojne informacije privatnoj tvrtki slijedila legitimni cilj zaštite nacionalne sigurnosti. Pritom je rekao da otkrivanje državnog interesa za određeno oružje i odgovarajućeg tehničkog znanja, koje može dati neke naznake o stanju napretka u njegovoj proizvodnji može prouzročiti znatnu štetu nacionalnoj sigurnosti.

Teritorijalna cjelovitost ili javni red i mir

U predmetu *Silrek protiv Turske* (br. 3) ESLJP je smatrao da se objavljivanje separatističke propagande koja je zagovarala pribjegavanje nasilju može legitimno ograničiti kako bi se zaštitio teritorijalni integritet i javna sigurnost.

Sprečavanja nereda ili zločina

U predmetu *Rekvenyi protiv Mađarske* ESLJP je smatrao da se političke aktivnosti policijskih službenika mogu legitimno ograničiti kako bi se spriječili neredi.

Zaštite zdravlja ili morala

U predmetu *Millier i drugi protiv Švicarske* ESLJP je smatrao da se tri velike slike koje prikazuju eksplicitne činove sodomije, zoofilije i masturbacije mogu privremeno ukloniti iz javne galerije koja je bila dostupna djeci kako bi se zaštitio javni moral.

Zaštita ugleda ili prava drugih

Na ovaj se legitiman cilj ESLJP često poziva u situacijama kada je objavljena navodno klevetnička izjava ili kada se novinare optužuje da su povrijedili pravo na privatnost. Na primjer, u *MGN protiv Ujedinjenog Kraljevstva* utvrđeno je da su novine povrijedile pravo na privatnost poznate manekenke objavljujući o njezinom liječenju od ovisnosti o drogama.

Sprečavanja odavanja povjerljivih informacija

Na ovaj se legitiman cilj nacionalne vlasti često pozivaju kada se pokušava zaustaviti objavljivanje povjerljivih dokumenata kao što su porezne prijave ili kada mediji objavljuju druge materijale koji su im 'procurili'. Na primjer, u predmetu *Stoll protiv Švicarske*, osuda za objavljivanje 'tajnih službenih rasprava' u vezi s kompenzacijom žrtvama holokausta za nepotraženu imovinu smatrana je opravdanom kako bi se spriječilo otkrivanje informacija primljenih u povjerenju.

Očuvanje autoriteta i nepristranosti sudbene vlasti

Primjeri uključuju osudu novinara koji je napisao članak koji je bio izrazito kritičan prema optuženiku u kaznenom suđenju, a za koji su austrijski sudovi zaključili da bi mogao utjecati na ishod kaznenog suđenja (*Worm protiv Austrije*).

Treći korak – nužnost u demokratskom društvu

Treći korak testa je ocjena može li se ograničenje smatrati doista "nužnim u demokratskom društvu" čak i ako je propisano zakonom i teži legitimnom cilju. Većina predmeta pred ESLJP-om se odlučuje upravo na ovom pitanju na kojem je taj sud razvio značajnu sudsku praksu.

Iznimke od prava na slobodu izražavanja "moraju se usko tumačiti, a nužnost za bilo kakvim ograničenjima mora biti uvjerljivo utvrđena" (*Observer i Guardian protiv Ujedinjenog Kraljevstva*).

U predmetu *Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (br. 1) ESLJP je razradio striktno značenje riječi "nužno":

"iako pridjev 'nužno' u smislu članka 10. stavka 2. nije sinonim za 'neophodan; niti ima fleksibilnost takvih izraza kao što su 'dopustiv; 'uobičajen; 'koristan; 'razuman' ili 'poželjan'... implicira postojanje 'neodgodive društvene potrebe'.

Neodgodiva društvena potreba – čija je to stvar? Konačna ocjena na ESLJP-u

Države imaju određenu slobodu procjene postojanja takve potrebe, no to dolazi zajedno s europskim nadzorom ESLJP-a koji obuhvaća i zakonodavstvo i odluke donesene u skladu s njim, uključujući i odluke neovisnih sudova. ESLJP je stoga ovlašten donijeti konačnu odluku o tome je li za „ograničenje“ u skladu sa slobodom izražavanja koja je zaštićena člankom 10. postojala neodgodiva društvena potreba.

Prilikom utvrđivanja postoji li 'neodgodiva društvena potreba' koja bi opravdala ograničenje kao 'nužno u demokratskom društvu', ESLJP razmatra sljedeća dva pitanja:

1. Jesu li za ograničenje prava na slobodu izražavanja dani odlučni i dostatni razlozi?

2. Je li ograničenje razmjerno legitimnom cilju kojem teži (koji se želi postići)?

Jesu li za ograničenje slobode izražavanja dani odlučni i dostatni razlozi?

Prilikom utvrđivanja je li država dala relevantne i dostatne razloge za nametanje ograničenja, potrebno je odgovoriti na dva dodatna pitanja – jesu li se odluke nacionalnih vlasti temeljile na „prihvatljivoj ocjeni relevantnih činjenica“ te jesu li nacionalna tijela primijenila standarde koji su u skladu s načelima sadržanim u članku 10. Konvencije.

■ Jesu li se odluke vlasti temeljile na prihvatljivoj procjeni relevantnih činjenica?

Nije zadatak ESLJP-a da činjeničnu ocjenu domaćih sudova zamjeni vlastitom i opće je pravilo da je na tim sudovima da ocijene dokaze koji su im podneseni. Iako ESLJP nije vezan utvrđenjima domaćih sudova, u normalnim bi okolnostima bili potrebni uvjerljivi elementi da ESLJP odstupa od činjenica koje su utvrdili ti sudovi. Međutim, smatrao je da takvi elementi postoje u predmetima u kojima se odluke domaćih vlasti nisu temeljile na „prihvatljivoj ocjeni relevantnih činjenica“. Primjerice, u predmetu *Oberschlick protiv Austrije (br. 1)* ESLJP se nije složio s ocjenom austrijskih sudova o tvrdnji novinara da su antiimigracijske izjave koje je dao političar slične onima koje su promovirali nacisti 1920. godine. Austrijski su sudovi smatrali da je ovo klevetnička izjava, ESLJP je smatrao da nije.

O razlozima zbog kojih je ESLJP ocijenio da se odluke hrvatskih sudova u predmetima *Mesić protiv Hrvatske i Stojanović protiv Hrvatske* nisu temeljile na „prihvatljivoj ocjeni relevantnih činjenica“ bit će više riječi kod analize predmetnih odluka, kasnije u ovom radu.

■ Jesu li vlasti primjenjivale standarde koji su bili u skladu s načelima sadržanim u članku 10.?

U predmetu *Cumpana i Mazare protiv Rumunjske* ESLJP je utvrdio da je osuda za klevetu sama po sebi legitimno ograničenje prava na slobodu izražavanja, ali sankcija koju su izrekle vlasti - zatvor i godinu dana zabrane novinarskog rada bila je nerazmjerna i nije u skladu s načelima članka 10.

Je li ograničenje razmjerno legitimnom cilju kojem teži?

Razni čimbenici se uzimaju u obzir kako bi se procijenilo je li ograničenje razmjerno cilju koji se želi postići, uključujući i sljedeće:

- Priroda i ozbiljnost ograničenja i koliko dugo je nametnuto – potreba za suzdržavanjem od kaznenopravnih sankcija
- Položaj prijavitelja povrede prava na slobodu izražavanja i njegova uloga u javnoj raspravi
- Utjecaj predmetnog izražavanja i koliko ga je pojedinaca pročitao, vidjelo ili čulo
- Pravo javnosti da bude informirana o stvarima od općeg značaja
- Jesu li vlasti uspostavile pravednu ravnotežu između prava na slobodu izražavanja i drugih prava iz Konvencije o kojima je riječ
- Jesu li vlasti primijenile najmanje restriktivna moguća sredstva za postizanje legitimnog cilja
- Je li u domaćim postupcima bila osigurana postupovna pravičnost u skladu sa zahtjevima prava na pošteno suđenje.

Sloboda procjene

Kada procjenjuje je li ograničenje bilo 'nužno u demokratskom društvu', ESLJP nacionalnim vlastima ostavlja ono što je poznato kao 'polje slobodne procjene'. Priznaje da su nacionalna tijela u boljem položaju od njega samog za procjenu nacionalnog prava i aspekata predmeta koji se tiču specifičnih pitanja o kojima nacionalni sudovi bolje prosuđuju.

Ova doktrina dopušta državama određeni stupanj diskrecije u određivanju postoji li ili ne hitna društvena potreba za nametanjem ograničenja prava na slobodu izražavanja i, ako postoji, kakvo bi to ograničenje trebalo biti.

Opseg margine dopuštene državama ovisi o vrsti govora i cilju u svrhu čijeg se postizanja nameće ograničenje.

ESLJP je naglasio da početna odgovornost za osiguranje prava i sloboda sadržanih u Konvenciji leži na pojedinačnim državama ugovornicama. U skladu s time, članak 10. stavak 2. ostavlja državama ugovornicama slobodu prosudbe. Ta se sloboda daje i domaćem zakonodavcu i tijelima, između ostalih sudskim, koja su pozvana tumačiti i primjenjivati zakone na snazi. Unatoč tome, članak 10. stavak 2. ne daje državama ugovornicama neograničenu ovlast procjene – ESLJP je ovlašten donijeti konačnu odluku o tome je li "ograničenje" pomirljivo sa slobodom izražavanja kako je zaštićena člankom 10. (vidjeti odjeljak gore *Neodgodiva društvena potreba – čija je to stvar? Konačna ocjena na ESLJP-u*).

Domaće polje slobodne procjene stoga ide ruku pod ruku s europskim nadzorom koji pokriva ne samo osnovno zakonodavstvo nego i odluku kojom se ono primjenjuje, čak i onu danu od strane neovisnog suda.

Zlouporeba slobode izražavanja

ESLJP je jasno dao do znanja da govor koji potiče nasilje ili mržnju po bilo kojoj osnovi ili koji ima za cilj potkopati temeljna načela dostojanstva i poštovanja prava na kojima se temelji Europska konvencija o ljudskim pravima nije zaštićen.

„[T]olerantnost i poštivanje jednakog dostojanstva svih ljudskih bića čine temelje demokratskog, pluralističkog društva. Budući da je tako, načelno se u demokratskim društvima može smatrati nužnim sankcionirati ili čak spriječiti sve oblike izražavanja koji šire, potiču, promiču ili opravdavaju mržnju utemeljenu na netrpeljivosti...”
(*Erbakan protiv Turske*)

U sustavu Europske konvencije postoje dva načina za ograničavanje takvog govora:

- a) Člankom 17. Konvencije koji zabranjuje zlouporabu prava ili
- b) kroz odredbu ograničenja iz članka 10. stavka 2. Konvencije.

Zabrana zlouporebe prava - članak 17. Konvencije

Članak 17. Zabrana zloupotrebe prava

Ništa se u ovoj Konvenciji ne može tumačiti kao da uključuje za bilo koju državu, skupinu ili pojedinca neko pravo da se upusti u neku djelatnost ili da izvrši neki čin koji bi smjerali na uništenje prava ili sloboda priznatih u ovoj Konvenciji ili na njihovo ograničenje u većoj mjeri nego što se u njoj predviđa.

ESLJP smatra važnim pozvati se na članak 17. jer govor koji je nespojiv s vrijednostima u Konvenciji i zajamčenih Konvencijom nije zaštićen člankom 10 Konvencije. Odlučujući element pri ocjenjivanju jesu li izjave, verbalne ili neverbalne, isključene iz zaštite članka 10. člankom 17. jest pitanje jesu li te izjave usmjerene protiv temeljnih vrijednosti Konvencije, primjerice, poticanjem mržnje ili nasilja, te pitanje je li se, dajući izjavu, autor htio pozvati na Konvenciju kako bi se upustio u neku djelatnost ili izvršio neke činove s ciljem uništenja prava i sloboda zajamčenih Konvencijom.

Odluka Suda u predmetu *Pavel Ivanov protiv Rusije*, koja se odnosila na osudu vlasnika novina za poticanje mržnje protiv Židova, primjer je uporabe članka 17. u slučajevima govora mržnje. ESLJP je zaključio: "Govor koji je nespojiv s vrijednostima koje proklamira i jamči Konvencija bio bi uklonjen iz zaštite članka 10. na temelju članka 17. Konvencije ... Primjeri takvog govora koje je Sud ispitao uključivali su izjave koje poriču holokaust, opravdavanje pronacističke politike, navodni progon Poljaka od strane židovske manjine i postojanje nejednakosti među njima, ili povezivanje svih muslimana s teškim terorističkim činom. U ovom slučaju, podnositelj zahtjeva je autor i izdavač niz članaka koji prikazuju Židove kao izvor zla u Rusiji. Optužio je čitavu etničku skupinu da kuje zavjeru protiv ruskog naroda i pripisao je fašističku ideologiju židovskom vodstvu. I u svojim publikacijama i u usmenim izlaganjima na suđenju dosljedno je negirao Židovima pravo na nacionalno dostojanstvo, tvrdeći da oni nisu formirali naciju. Sud nema sumnje u izrazito antisemitski smisao podnositeljevih stavova i slaže se s ocjenom domaćih sudova da je svojim publikacijama nastojao potaknuti mržnju prema židovskom narodu. Takav opći i žestoki napad na jednu etničku skupinu u suprotnosti je s temeljnim vrijednostima Konvencije, posebice tolerancijom, društvenim mirom i nediskriminacijom"

U hrvatskim je predmetima *Šimunić protiv Hrvatske i Rujak protiv Hrvatske*, ESLJP postavio pitanje primjene članka 17. Konvencije, imajući na umu prirodu izjava u odnosu na kojeg su podnositelji u tim predmetima zahtijevali zaštitu prava na slobodu izražavanja. Međutim, u konačnici se primjenjivošću članka 17. nije bavio jer je u predmetu *Rujak* ocijenio da članak 10. nije primjenjiv, dok je u predmetu *Šimunić* ocijenio da je miješanje u podnositeljevo pravo na slobodu izražavanja bilo opravdano na temelju članka 10. stavka 2. Konvencije.

Drugim riječima, i iz predmeta *Šimunić protiv Hrvatske* je vidljiv da se članak 17. primjenjuje se samo u ekstremnim slučajevima. U manje ekstremnim

slučajevima, kada se članak 17. ne primjenjuje, ograničenja se ipak mogu nametnuti prema članku 10. stavku 2. Konvencije

Ograničenje govora mržnje iz članka 10. stavka 2. Konvencije

U nizu predmeta, ESLJP je smatrao da se ograničenja govora mržnje također mogu opravdati odredbom 'općih' ograničenja iz članka 10. stavka 2. Takva ograničenja moraju proći 'test u tri koraka'. Primjeri uključuju:

- Zapljenu publikacije koja je promicala etničku mržnju (*Balsvte Lideikiene protiv Litve*)
- Osuda za poticanje mržnje protiv triju osoba koje su u srednjoj školi dijelile letke u kojima se navodi da je homoseksualnost "devijantna seksualna sklonost", da ima "moralno destruktivan učinak na sadržaj društva" te da je odgovorna za razvoj HIV-a i AIDS-a (*Vejdeland i drugi protiv Švedske*)
- Kaznena osuda za poticanje rasne mržnje i antisemitizma u knjizi pod naslovom *The Founding Myths of Israeli Politics* (*Graudv protiv Francuske*)

Obeštećenje za povrede slobode izražavanja

Članak 13. Konvencije (pravo na djelotvoran pravni lijek)⁵⁰ zahtijeva da svatko tko ima 'opravdanu' tvrdnju da mu je povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja mora imati priliku dobiti učinkovit pravni lijek. Nepostojanje učinkovite sudske kontrole miješanja u slobodu izražavanja također može poduprijeti zaključak o kršenju članka 10. Konvencije. Zbog toga mora postojati mehanizam - obično pristup sudu - da se utvrdi je li došlo do povrede ili ne. To mora biti dostupno na nacionalnoj razini.

Ako nacionalni sud utvrdi da je povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja, mora biti u mogućnosti pružiti učinkovitu zadovoljštinu. Takva se naknada može sastojati od kompenzacije, ukidanja zabrana i sl.

Zaštita pred Europskim sudom za ljudska prava

Ako Europski sud za ljudska prava utvrdi povredu prava na slobodu izražavanja, obično naređuje jedno ili oboje od sljedećeg:

- Naknada štete, imovinske i/ili neimovinske. Imovinska šteta mora biti uzročno povezana s navodnim zahtjevom. Primjerice, ako se medij zatvori, on trpi financijsku štetu koja se mora nadoknaditi. Neimovinska šteta se obično dosuđuje kao naknada za bol i patnju pretrpljene kao posljedica povrede.
- Naknada za troškove i izdatke - ESLJP dosuđuje samo one troškove i izdatke za koje smatra da su 'razumno nastali' i koje smatra 'razumnim u pogledu količine' (što znači ne previše).

U nekim je slučajevima ESLJP smatrao da je utvrđivanje povrede dostatno i ne dodjeljuje nikakvu financijsku odštetu.

Osim toga, u postupku izvršenja konačnih presuda ESLJP-a u kojima je nađena povreda, nacionalna tijela trebaju poduzeti druge mjere (pojedinačne ili opće prirode)

⁵⁰ „Svatko čija su prava i slobode koje su priznate u ovoj Konvenciji povrijeđene ima pravo na djelotvorna pravna sredstva pred domaćim državnim tijelom čak i u slučaju kada su povredu počinile osobe koje su djelovale u službenom svojstvu.”

kako bi pružila potpunu naknadu. Pojedinačne mjere imaju za cilj ispraviti konkretnu situaciju dotične osobe, dok su opće mjere usmjerene na sprječavanje daljnjih sličnih povreda.

Državama je obično ostavljena određena diskrecija u pogledu vrste mjera koje su potrebne. Cilj je staviti podnositelja zahtjeva, koliko je to moguće, u položaj u kojem bi bio da zahtjevi Konvencije nisu zanemareni (*restitutio in integrum*).

Iznimno, u rijetkim je situacijama, ESLJP izričito zahtijevao od država da poduzmu određene korake. Na primjer:

- Ako je novinar zatvoren u izravnom kršenju njegovih sprava iz Konvencije, ESLJP je naredio njegovo puštanje na slobodu (*Fatullayev protiv Azerbajdžana*)

- U slučajevima kada su države odbile dati informacije podnosiocu zahtjeva prema zakonima o slobodi informacija, ESLJP je naredio objavljivanje traženih informacija (*Inicijativa mladih za ljudska prava protiv Srbije*)

- U slučajevima kada je utvrđeno da zakon ili pravni okvir nije dovoljan za osiguranje uživanja prava, ESLJP je naredio reformu zakona ili slične mjere (*Manole i drugi protiv Moldavije*)

Važno je zapamtiti

1. Pravo na slobodu izražavanja kamen je temeljac demokratskog društva.
2. ESLJP posebnu važnost pridaje političkom izražavanju i raspravi o pitanjima od javnog značaja, dok državama daje veću slobodu procjene kada je u pitanju komercijalno izražavanje ili umjetničko izražavanje.
3. Članak 10. Europske konvencije o ljudskim pravima jamči svakome slobodu mišljenja te slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja bez uplitanja javne vlasti i bez obzira na granice.
4. Pravo na slobodu izražavanja može se ograničiti samo ako je ograničenje:
 - a) propisano zakonom
 - b) slijedi jedan od legitimnih ciljeva navedenih u članku 10. stavku 2. Konvencije
 - c) nužno u demokratskom društvu ili, drugim riječima, postoje relevantni i dostatni razlozi za ograničenje i ograničenje je razmjerno legitimnom cilju kojem se teži.
5. Govor nespojiv s vrijednostima Europske konvencije ne uživa zaštitu članka 10. na temelju članka 17. Konvencije.
6. Mehanizam za utvrđivanje je li došlo do povrede slobode izražavanja mora biti dostupan na nacionalnoj razini.

Odnos prava na slobodu izražavanja i prava na privatnost

U predmetima koji se tiču prava na slobodu izražavanja često dolazi do međusobnog djelovanja ili napetosti s drugim temeljnim pravima. Takvi predmeti zahtijevaju provođenje pažljivog balansiranja/vaganja sukobljenih prava i interesa, posebno u pogledu procjene proporcionalnosti i nužnosti ograničenja pojedinog

prava. U ovom priručniku ograničit ćemo se na situacije u kojima su suprotstavljeno pravo na slobodu izražavanja i pravo na privatni i obiteljski život te prava na zaštitu ugleda (čl. 8. Konvencije)⁵¹. Moguće su, međutim i situacije u kojima je potrebno odvagati pravo pojedinca da javnosti prenosi svoje mišljenje o vjerskoj doktrini s jedne strane i pravo vjernika na poštovanje njihove slobode mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi s druge strane (članak 9. Konvencije), ili pak situacije u kojima je potrebno odvagati pravo osobe na slobodu izražavanja i pravo vlasništva drugih osoba⁵² (članak 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju).

Sloboda izražavanja i pravo privatnosti

Pravo na privatnost i pravo na slobodu izražavanja imaju kompliciran odnos.

Privatnost može biti nužan preduvjet za ostvarivanje slobode izražavanja - novinari moraju biti slobodni od nezakonitog nadzora kako bi mogli zaštititi svoje povjerljive izvore informacija i izvještavati o pitanjima od javnog interesa.

S druge strane, ostvarivanje prava na slobodu izražavanja može utjecati na pravo na privatnost, primjerice kada mediji objave privatne fotografije ili druge informacije.

Pravo na slobodu izražavanja i pravo na privatni život zahtijevaju jednako poštovanje, to su prava jednake vrijednosti.

Privatan život

Privatni život je vrlo širok pojam. Proširuje se na aspekte koji se odnose na osobni identitet, kao što je ime osobe, fotografija ili fizički i moralni integritet. ESLJP je smatrao da nije moguće navesti iscrpnu definiciju, navodeći da ona, "pokriva fizički i psihički integritet osobe. Može ... obuhvatiti višestruke aspekte fizičkog i društvenog identiteta osobe. Elementi kao što su, na primjer, rodna identifikacija, ime i seksualna orijentacija i seksualni život spadaju u osobnu sferu... Privatni život također može uključivati aktivnosti profesionalne ili poslovne prirode... Sud je također smatrao da postoji zona interakcije osobe s drugima, čak i u javnom kontekstu, koja može spadati u opseg 'privatnog života: " (*Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske* (VV))

Balansiranje suprotstavljenih interesa

U predmetima u kojima se pojedinci žale na miješanje medija u njihov privatni život, ESLJP se upušta u balansiranje između prava na slobodu izražavanja i prava na poštovanje privatnog života, od kojih je svako zaštićeno Konvencijom i sukladno

⁵¹ Poštovanje i pravnu zaštitu osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti jamči i Ustav Republike Hrvatske u članku 35.

⁵² Primjerice, u predmetu *Neij i Sunde Kolmisoppi protiv Švedske* (odl.), zahtjev br. 40397/12, podnositelji zahtjeva osuđeni zbog toga što su bili uključeni u vođenje najveće internetske stranice za dijeljenje torrent datoteka (glazbe, filmova, igara, itd.) čime je došlo do kršenja autorskih prava drugih osoba. Izrečena im je bezuvjetna kazna zatvora i naloženo im naknaditi štetu. Europski sud je izrijeком priznao da je dijeljenje takvih vrsta datoteka putem interneta ili omogućavanje tog dijeljenja, čak i kada je nezakonito i radi ostvarivanja dobiti, dio prava na „širenje i primanje informacija“ u smislu članka 10. stavka 1., ali je proveo test balansiranja tog prava i prava intelektualnog vlasništva koje je zaštićeno čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju i utvrdio da su postojali važni razlozi za ograničavanje slobode izražavanja podnositelja zahtjeva.

tome ima svoju težinu: „Sud [provjerava] jesu li vlasti uspostavile pravednu ravnotežu kada štite dvije vrijednosti zajamčene Konvencijom koje mogu doći u sukob jedna s drugom u ovoj vrsti predmeta, naime, s jedne strane, slobodu izražavanja zaštićenu člankom 10. i, s druge strane, pravo na poštovanje privatnog života sadržano u članku 8.“ (*Hachette-Filipacchi Associes protiv Francuske*)

Članak 10. „protiv“ članka 8.

ESLJP nastoji postići ravnotežu između ta dva prava, a ishod se ne bi trebao razlikovati bilo da se predmeti razmatraju kroz prizmu članka 8. (koji štiti pravo na poštovanje privatnog života) ili članka 10. (koji štiti pravo na slobodu izražavanja): "[S]ud smatra da ishod zahtjeva ne bi trebao, u načelu, varirati ovisno o tome je li ga podnio Sudu na temelju članka 10. Konvencije izdavač koji je objavio uvredljivi članak ili na temelju članka 8. Konvenciju od strane osobe koja je predmet tog članka. Doista, u načelu ta prava zaslužuju jednako poštovanje." (*Axel Springer AG protiv Njemačke*)

ČLANAK 8.

Pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života

1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.
2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Kriteriji za ocjenu je li miješanje u privatnost bilo opravdano

U ovom balansiranju, ESLJ primjenjuje različite kriterije (kao što je definirano u predmetu *Axel Springer AG protiv Njemačke*)

1. Doprinos raspravi od općeg interesa

Ovo je prvi i osnovni kriteriji, a ocjena o tome što je predmet javnog interesa ovisi o okolnostima konkretnog slučaja. Europski sud je priznao postojanje takvog interesa ne samo kad se objava odnosila na politička pitanja ili kaznena djela, pitanja djelovanja pravosudnog sustava, zaštitu okoliša i javnog zdravlja, pitanja koja se odnose na povijesne događaje, nego i kad je bila riječ o sportskim pitanjima ili umjetničkim izvođačima. No, kad su u pitanju glasine o bračnim teškoćama

predsjednika republike ili financijske poteškoće poznatog pjevača ESLJP to nije smatrao predmetom od javnog interesa⁵³.

Javni interes obično se odnosi na pitanja koja utječu na javnost u tolikoj mjeri da ona može legitimno iskazivati interes za njih, koja privlače pažnju javnosti ili koja je u značajnoj mjeri zabrinjavaju, posebice kada utječu na dobroti građana ili život zajednice⁵⁴.

Početni ključni kriterij je doprinos objavljene fotografije ili teksta u tisku raspravi od općeg interesa. Definicija onoga što čini predmet od općeg interesa ovisit će o okolnostima slučaja. ESLJP ipak priznaje postojanje takvog interesa ne samo kada se objava tiče političkih pitanja ili zločina, već i kada se tiče sportskih pitanja, izvođača, itd.

2. Koliko je dotična osoba poznata i što je predmet objave?

Ovo je još jedan važan kriterij pravičnog vaganja sukobljenih interesa. S tim je u vezi važna razlika između privatnih osoba od onih koje djeluju javno, kao što su primjerice političari. Privatna osoba nepoznata javnosti može tražiti posebnu zaštitu svog prava na privatni život, dok javne osobe u pravilu to ne mogu.

U slučaju izvještavanja o javnom djelovanju političara mediji obavljaju svoju ulogu „javnog čuvara“ prenošenjem informacija i ideja o pitanjima od javnog interesa. Primjerice, u predmetu *Axel Springer AG (br.2.) protiv Njemačke*⁵⁵ časopis *Bild* je objavio okolnosti imenovanja bivšeg njemačkog kancelara Gerharda Schrödera za predsjednika nadzornog odbora konzorcija pod upravom ruskog trgovačkog društva Gazprom, s kojim je 2005. godine u nazočnosti G. Schrödera i V. Putina bio sklopljen sporazum o gradnji plinovoda. Na naslovnici časopisa je stajalo: „*Koliko zapravo zarađuje od izgradnje plinovoda? Schröder mora otkriti svoju rusku plaću.*“, a članak je objavljen nakon što je zamjenik predsjednika parlamentarne skupštine Liberalne demokratske stranke izrazio sumnju kako su prijevremeni izbori u Njemačkoj raspisani jer je Gerhard Schröder odlučio napustiti premijersku funkciju radi prihvaćanja unosnijeg radnog mjesta u konzorciju. Gerhard Schröder je od nadležnog suda u Hamburgu zatražio zabranu svake buduće objave časopisa *Bild* u dijelu koji se odnosi na navedeni naslov. Nadležni sud je zabranio daljnju objavu časopisa *Bild* u spornom dijelu. No, Europski sud je utvrdio da zabrana ima obeshrabrujući učinak na slobodu izražavanja i da časopis nije prekoračio granice novinarske slobode te da je stoga došlo do povrede prava na slobodu izražavanja.

Iako se u određenim posebnim okolnostima pravo javnosti na informiranost može proširiti čak i na aspekte privatnog života javnih osoba, posebice kada su u pitanju političari, to neće biti slučaj – čak i kada su dotične osobe prilično dobro poznate javnosti – gdje se objavljene fotografije i popratni komentari odnose isključivo na pojedinosti privatnog života osobe i imaju jedini cilj zadovoljiti znatiželju određenog čitateljstva⁵⁶.

Potrebno je napraviti razliku između privatnih osoba i osoba koje djeluju u javnom kontekstu, kao političke ili javne osobe. U skladu s tim, dok privatna osoba nepoznata javnosti može tražiti posebnu zaštitu svog prava na privatni život, to ne vrijedi za javne osobe.

⁵³ *Axel Springer AG protiv Njemačke* [VV], zahtjev br. 39954/08, presuda od 7. veljače 2012., st. 90.

⁵⁴ *Satakunnan Markkinapörssi OY i Satamedia* [VV], zahtjev br. 931/13, presuda od 27. Lipnja 2017., st. 171.

⁵⁵ *Axel Springer AG protiv Njemačke (br. 2.)*, zahtjev br. 48311/10, presuda od 10. srpnja 2014.

⁵⁶ *Axel Springer AG protiv Njemačke* [VV], zahtjev br. 39954/08, presuda od 7. veljače 2012., st. 91.

Potrebno je napraviti temeljnu razliku između izvješćivanja o činjenicama koje mogu pridonijeti raspravi u demokratskom društvu, primjerice u vezi s političarima u obnašanju njihovih službenih dužnosti, i izvješćivanja o detaljima privatnog života pojedinca koji ne obnaša takve funkcije. Dok u prvom slučaju tisak vrši svoju ulogu "javnog psa čuvara" u demokraciji prenoseći informacije i ideje o pitanjima od javnog interesa, ta se uloga u drugom slučaju čini manje važnom.

Slično tome, u određenim posebnim okolnostima pravo javnosti da bude obaviještena može se proširiti čak i na aspekte privatnog života javnih osoba, posebice kada su u pitanju političari. To neće biti slučaj – čak i kada su dotične osobe prilično dobro poznate javnosti – kada se objavljene fotografije i popratni komentari odnose isključivo na detalje iz privatnog života osobe i imaju jedini cilj zadovoljiti znatiželju određenog čitateljstva u tom smislu. U potonjem slučaju sloboda izražavanja zahtijeva uže tumačenje.

3. Prethodno ponašanje dotične osobe

Ponašanje osobe prije objave članka ili činjenica da su se fotografija i povezane informacije već pojavile u ranijoj objavi također su čimbenici koje treba uzeti u obzir. Poznati glumac koji je otkrio detalje o svom privatnom životu i tražio središte pozornosti ne može očekivati puno poštovanje privatnosti (*Axel Springer protiv Njemačke (VV)*). Međutim, sama činjenica da je ranije surađivala s novinarima ne može poslužiti kao argument da se osoba liši svake zaštite od objave spornog teksta ili fotografije.

4. Način dobivanja podataka i njihova istinitost

Važni su čimbenici i način na koji su informacije dobivene te njihova istinitost. ESLJP je presudio da jamstvo koje članak 10. daje novinarima u odnosu na izvještavanje o pitanjima od općeg interesa podliježe uvjetu da djeluju u dobroj vjeri i na temelju točnih činjenica te da daju "pouzdana i precizne" informacije u skladu s novinarskom etikom.

Primjerice, dobivanje snimke pomoću skrivene kamere ocijenjeno je invazivnom metodom dobivanja informacija, ali je ocijenjeno da je to opravdano javnim interesom (*Haldimann i drugi protiv Švicarske*)

5. Sadržaj, oblik i posljedice objave

Način na koji su fotografija ili tekst objavljeni i način na koji je dotična osoba predstavljena na fotografiji ili u tekstu također mogu biti čimbenici koje treba uzeti u obzir.

Razmjer u kojem su tekst i fotografija distribuirani također može biti važan čimbenik, ovisno o tome jesu li novine nacionalne ili lokalne te imaju li veliku ili ograničenu nakladu.

6. Težina izrečene sankcije

Na kraju, priroda i težina izrečenih sankcija također su čimbenici koje treba uzeti u obzir pri ocjeni razmjernosti miješanja u ostvarivanje slobode izražavanja.

Nema potrebe za prethodnom najavom

To znači da kada neki medij namjerava objaviti priču o javnoj osobi koja otkriva intimne detalje iz njenog privatnog života, ne treba o tome obavijestiti dotičnu osobu i dati joj priliku da odgovori. U predmetu *Mosley protiv Ujedinjenog Kraljevstva* koji je pokrenut na temelju članka 8. Konvencije, bivši čelnik Formule 1 Motorsport požalio se na video koji ga prikazuje u seksualnoj aktivnosti s očitim nacističkim prizvukom. Novine koje su objavile video tvrde da je video dokaz njegovih nacističkih simpatija. ESLJP je smatrao da ne postoji zahtjev da mediji unaprijed upozore pojedince na objave koje bi mogle narušiti njihovu privatnost. Sud je smatrao da čak i kada mediji objave priču koja zadire u privatnost, zahtjev prethodne obavijesti "mogao bi djelovati kao oblik cenzure prije objavljivanja" i imao bi značajan negativan učinak na pravo na slobodu izražavanja.

Sloboda izražavanja i pravo na čast i ugled

Slučajevi u kojima su novinari, medijske kuće i drugi osuđeni od strane nacionalnih sudova za klevete ili uvrede među najčešćim su predmetima miješanja u slobodu izražavanja koji dolaze pred ESLJP.

Taj sud tretira sve te slučajeve pod općim konceptom "klevete" - lažne ili neistinite tvrdnje koje snižavaju poštovanje drugih. Kleveta se može sastojati od različitih izraza - može biti tvrdnja, verbalni napad, optužba ili zlostavljanje. Klevetnička izjava može se dati usmeno ili pismeno, putem vizualne slike, zvukova ili bilo kojim drugim sredstvom komunikacije.

Svi klevetnički izrazi imaju zajednički element u tome što mogu negativno utjecati na ugled pojedinca.

Europska konvencija o ljudskim pravima izričito ne uključuje ugled kao zaštićeno pravo. Međutim, prema praksi ESLJP-a, pravo na zaštitu ugleda je pravo koje je zaštićeno člankom 8. Konvencije kao dio prava na poštivanje privatnog života (*Axel Springer AG protiv Njemačke (VV)*).

U situacijama u kojima je sloboda izražavanja bila ograničena u interesu zaštite ugleda, ESLJP ocjenjuje jesu li domaće vlasti uspostavile pravednu ravnotežu između dviju suprotstavljenih vrijednosti - s jedne strane, slobode izražavanja zaštićene člankom 10. i, s druge strane, prava na poštivanje privatnog života sadržano u članku 8.

Napadi na ugled zaštićeni člankom 8. Konvencije

Napad na ugled mora doseći određenu razinu ozbiljnosti.

"Da bi članak 8. mogao doći u obzir, napad na osobnu čast i ugled mora doseći određenu razinu težine i na način koji uzrokuje štetu osobnom uživanju prava na poštivanje privatnog života." (*A protiv Norveške*)

Nema zaštite kada se ugled izgubi zbog vlastitih postupaka.

Sud je smatrao da se na članak 8. ne može pozivati kako bi se požalilo na gubitak ugleda koji je predvidljiva posljedica vlastitih radnji kao što je, na primjer, počinjenje kaznenog djela (*Sidabras i Diiautas protiv Litve*).

Uvredljiv govor i kleveta nisu istoznačnice

Vrijedno je ponoviti da sloboda izražavanja štiti nepopularne ideje. Kao što ESLJP utvrđuje u gotovo svakom slučaju klevete pred njim, samo zato što je nešto uvredljivo, nije nužno klevetničko.

Pravo na slobodu izražavanja štiti govor koji vrijeđa: "... [S]loboda izražavanja... primjenjiva je ne samo na 'informacije' ili 'ideje' koje su povoljno primljene ili se smatraju neuvredljivima ili stvarima ravnodušne, ali i onima koji vrijeđaju, šokiraju ili uznemiruju; to su zahtjevi tog pluralizma, tolerancije i širokogrudnosti bez kojih nema 'demokratskog društva'". (*Rujak protiv Hrvatske*)

Kritika može biti izražena jezikom koji je uvredljiv, sve dok nije bezrazložno uvredljiv. Neopravdane uvrede opravdavaju sankcije prema zakonima o kleveti. "Sud ponavlja da se mora napraviti jasna razlika između kritike i uvrede i da potonje može, u načelu, opravdati sankcije." (*Palomo Sanchez i drugi protiv Španjolske*).

U ovom je predmetu ESLJP utvrdio da je karikatura (koja prikazuje zaposlenike tvrtke kako pružaju seksualne usluge menadžeru ljudskih resursa) objavljena na naslovnici sindikalnog biltena i u kontekstu radnog spora, prešla granicu i bila nepotrebno uvredljiva.

Balansiranje suprotstavljenih interesa

Slično pristupu koji se primjenjuje u balansiranju slobode izražavanja i privatnosti, i u slučajevima klevete Sud važe vrijednost govora u odnosu na drugi zaštićeni interes, u ovom slučaju neokaljani ugled. U tom balansiranju, ESLJP pridaje jednaku težinu dvjema zaštićenim vrijednostima. To znači da bi ishod slučaja trebao biti isti, bez obzira na to je li zahtjev podnijela osoba koja navodi narušavanje svog ugleda prema članku 8. ili navodni počinitelj prema članku 10. (*Axel Springer AG protiv Njemačke*)

Kriteriji za ocjenu je li miješanje bila opravdano

Od svog prvog slučaja klevete 1986., *Lingens protiv Austrije*, ESLJP je razvio bogatu sudsku praksu u slučajevima klevete, usredotočenu na niz vodećih načela. Ta načela pomažu ESLJP-u utvrditi je li miješanje u slobodu izražavanja bilo "nužno u demokratskom društvu". Oni se mogu sažeti pod sljedećim naslovima:

- položaj podnositelja zahtjeva
- položaj tužitelja u tužbi za klevetu
- predmet objave
- priroda i težina kazne

Neka su ista kao ona primijenjena u balansiranju slobode izražavanja i privatnosti. Druga su, međutim, razvijena posebno za procjenu jesu li nacionalni sudovi uspostavili pravednu ravnotežu između slobode izražavanja i zaštite ugleda.

U svojoj ocjeni ESLJP ne primjenjuje uvijek sva načela, već se usredotočuje na ona koja su najodlučnija za okolnosti pojedinog slučaja.

Kako je ocijenio primjenu načela u hrvatskim predmetima bit će više riječi u dijelu ovog priručnika koji se odnosi na hrvatsko iskustvo u primjeni članka 10. Konvencije.

Položaj osobe koja daje osporavanu izjavu

Postupci za klevetu najčešće se vode protiv novinara i medijskih kuća koji ne samo da imaju ključnu ulogu u odnosu na pravo na slobodu izražavanja, već i u osiguravanju pravilnog funkcioniranja političke demokracije (*Lingens protiv Austrije*).

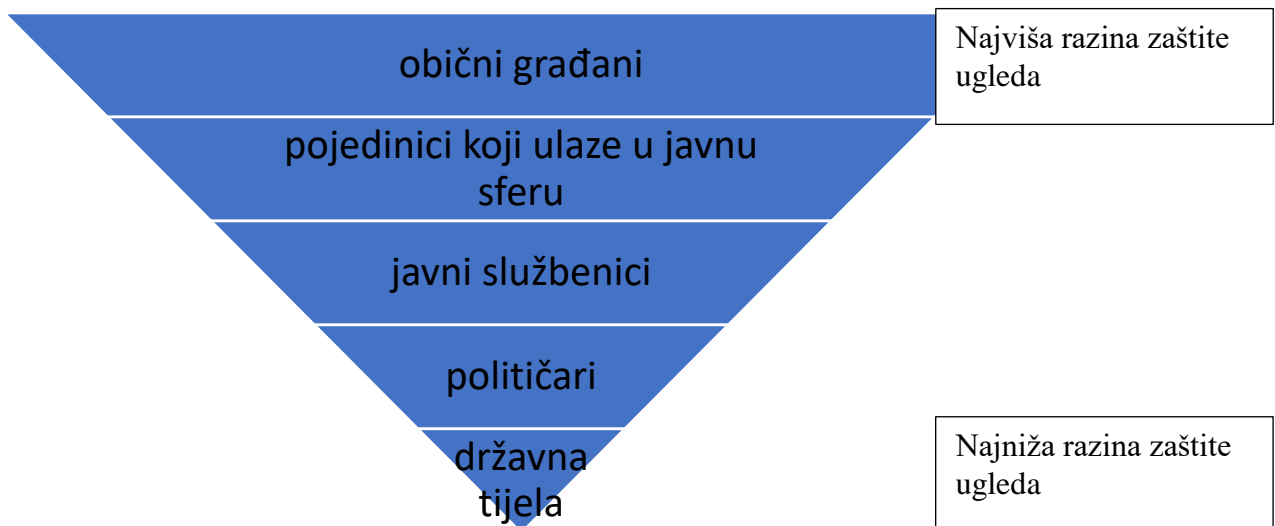
Stoga je vrijedno ponoviti da se, prema Sudu, iznimke od novinarske slobode navedene u članku 10. stavku 2. moraju strogo tumačiti i potreba za takvim ograničenjima mora biti uvjerljivo utvrđena (*Jersild protiv Danske*). Nadalje, novinarska sloboda obuhvaća moguće pribjegavanje određenom stupnju pretjerivanja ili čak provociranja (*Dalban protiv Rumunjske*).

Status osobe koja daje spornu izjavu također je relevantan u slučajevima političara. U predmetu *Makraduli protiv Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije*, Sud je pridao važnost činjenici da je izjave dao član parlamenta na konferenciji za novinare. S tim u vezi, Sud je primijetio da se "visoka razina zaštite političkog govora ... posebno odnosi na izabrane predstavnike s obzirom na činjenicu da oni predstavljaju biračko tijelo, skreću pozornost na njihove preokupacije i brane njihove interese. Sukladno tome, miješanje u njihovu slobodu izražavanja zahtijeva najstrožu kontrolu od strane Suda".

Kad su uključeni u javnu raspravu i privatne osobe uživaju visok stupanj zaštite. U takvim slučajevima, a posebno kada se osporene izjave daju usmeno, privatni pojedinci ne bi se trebali smatrati višim standardom od novinara, kada je u pitanju dokazivanje istinitosti njihovih izjava (*Braun protiv Poljske*).

Položaj osobe čiji je ugled pogođen

Prema sudskoj praksi Suda, „obični“ pojedinci uživaju najviši stupanj zaštite od klevetničkih izjava. ESLJP je smatrao da javni službenici moraju tolerirati veću kritiku, političari još više, a državna tijela najviše. Ove važne razlike proizlaze iz velike vrijednosti koju ESLJP pridaje političkom govoru i zaštiti rasprave o pitanjima od javnog interesa.

Granice dopuštene kritike šire su u odnosu na vladu nego u odnosu na privatnog građanina, pa čak i političara. U demokratskom sustavu radnje ili propusti vlade moraju biti predmet pomnog nadzora ne samo zakonodavnih i sudskih vlasti, već i tiska i javnog mnijenja. (*Castells protiv Španjolske*).

ESLJP je nedvosmisleno ustvrdio da su zakoni koji daju posebnu zaštitu od uvrede šefu države, šefovima stranih država ili nositeljima sličnih dužnosti nespojivi s pravom na slobodu izražavanja (*Otegi Mondragon protiv Španjolske*).

Granice prihvatljive kritike su prema tome šire kada je u pitanju političar kao takav nego što se tiče privatnog pojedinca. Za razliku od potonjeg, prvi se neizbježno i svjesno izlaže pažljivom ispitivanju svake svoje riječi i djela od strane novinara i javnosti u cjelini, te stoga mora pokazati veći stupanj tolerancije. (*Lingens protiv Austrije*).

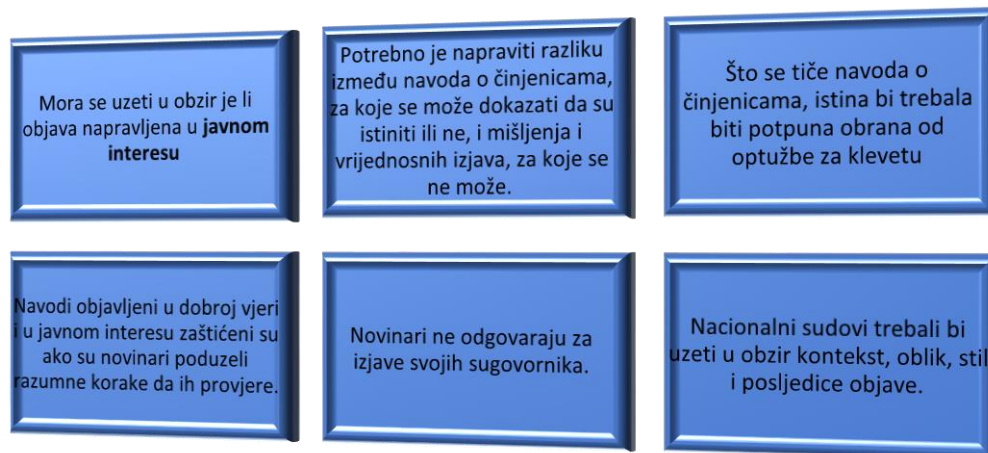
"[D]ržavni službenici koji djeluju u službenom svojstvu su, kao i političari, podložni širim granicama prihvatljive kritike ... Međutim, ne može se reći da se državni službenici svjesno izlažu pomnom ispitivanju svake svoje riječi i djela u kojoj mjeri političari to čine i stoga bi ih trebalo tretirati na ravnopravnoj osnovi s njima kada je u pitanju kritika njihovih postupaka." (*Janowski protiv Poljske*).

Sud je priznao da u nizu država zakon pruža veću zaštitu od klevete javnim službenicima tijekom obavljanja njihovih službenih dužnosti. No, ističe se, na to se može pozvati samo "tamo gdje postoji stvarna prijetnja u tom pogledu" (*Yankov protiv Bugarske*).

"[P]rivatni pojedinci ili udruge izlažu se ispitivanju kada uđu u arenu javne rasprave." (*Jeruzalem protiv Austrije*)

Predmet objave

Sud je razvio niz načela za ocjenu biti spornih izjava:

Doprinos javnoj raspravi

Prema riječima ESLJP-a, "kako bi se utvrdilo je li miješanje bilo utemeljeno na dovoljnim razlozima koji su ga učinili 'nužnim mora se uzeti u obzir aspekt javnog interesa predmeta."

U predmetu *Bladet Tromso i Stensaas protiv Norveške*, novine i njihov urednik žalili su se da su proglašeni odgovornima u postupku za klevetu zbog izjava

koje opisuju metode koje koriste lovci na tuljane. Tužena država tvrdila je, među ostalim, da su sporni članci napisani u senzacionalističkom tonu i da im nije bio cilj promicanje ozbiljne rasprave.

ESLJP je priznao da su neke optužbe u tim člancima protiv pojedinaca ozbiljne, ali je utvrdio da je glavni fokus izvještavanja bio na tome kako poboljšati ugled lova na tuljane. Pažljivo važući niz specifičnih elemenata, ESLJP je zaključio da interes lovaca na tuljane da zaštite svoj ugled nije prevagnuo nad "vitalnim javnim interesom da se osigura informirana javna rasprava o pitanju od lokalnog i nacionalnog, kao i međunarodnog interesa". Stoga, ograničenja stavljena na pravo podnositelja zahtjeva na slobodu izražavanja nisu bila razmjerna legitimnom cilju kojem se težilo.

Treba razlikovati činjenice od vrijednosnih sudova

U postupcima za klevetu potrebno je pažljivo razlikovati tvrdnje o činjenicama i izjave o mišljenju. Kao što je ESLJP zaključio, u svom prvom slučaju klevete: "Postojanje činjenica može se dokazati, dok se istinitost vrijednosnih sudova ne može dokazati" (*Lingens protiv Austrije*).

Nitko ne bi trebao biti osuđen za klevetu zbog izražavanja vrijednosnog suda. Međutim, Sud je zahtijevao da treba postojati određena (činjenična) osnova čak i za vrijednosne prosudbe - "Čak i kada se izjava svodi na vrijednosni sud, mora postojati dovoljna činjenična osnova koja bi je poduprla, a u protivnom će biti pretjerana." (*Pedersen i Baadsgaard protiv Danske*).

Čista vrijednosna prosudba - navod se da je prijedlog političara da se strancima daju niže obiteljske naknade od Austrijanaca usporedio s nacističkom politikom koja se provodila 1920-ih (*Oberschlick protiv Austrije*)

Vrijednosni sud s dovoljnom činjeničnom osnovom - tvrdnje da su političke simpatije sudaca utjecale na njihovu odluku u slučaju skrbništva nad djecom (*De Heas i Gijsses protiv Belgije*)

Vrijednosni sud na temelju činjenica koje su općepoznate javnosti - pozivanje na političara da ima "fašističku prošlost" (*Feldek protiv Slovačke*)

Vrijednosni sud bez dovoljne činjenične osnove - izjava da su suci općenito tretirali optuženike kao krivce i optužujući jednog suca za zlostavljanje (*Prager i Oberschlick protiv Austrije*).

ESLJP često izričito razmatra je li način na koji su domaći sudovi rješavali pojedini slučaj bio u skladu sa standardima tog suda. Često takve ocjene uključuju kvalifikacije osporenih izjava od strane domaćih sudova.

U nizu predmeta, ESLJP je utvrdio da se domaći sudovi ili nisu bavili razlikom između činjenica i vrijednosnih sudova ili su od onih koji su dali osporene izjave zahtijevali da dokažu istinitost vrijednosnog suda.

U predmetu *Karman protiv Rusije* novinski urednik proglašen je krivim za klevetu jer je organizatora skupa opisao kao "lokalnog neofašista" a da nije uspio dokazati da je potonji bio član neofašističke stranke. Za razliku od domaćih sudova, ESLJP je smatrao da se taj pojam prije treba smatrati vrijednosnom prosudbom koja se temelji na javno izraženoj pripadnosti tužitelja antisemitizmu. U okolnostima predmeta, utvrđeno je da podnositelj zahtjeva nije prekoračio prihvatljive granice kritike.

Obrana istinom

Nijedna osoba ne bi trebala biti osuđena za klevetu zbog iznošenja istinitih tvrdnji.

Na primjer, u slučaju *Ristamiiki i Korvola protiv Finske*, dva su novinara proglašena krivima za klevetu zbog izvještaja o gospodarskom kriminalu u kojem su spomenuli da je policija istraživala je li određeni poznati poduzetnik financirao sportski centar. ESLJP je utvrdio da je izvještavanje bilo istinito i da nije bilo nikakvih insinuacija od strane novinara da je tvrtka bila uključena u kriminalne aktivnosti. Presudom za klevetu stoga im je povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja.

Provjera točnosti škodljivih navoda

Kao stvar redovne prakse i u skladu s profesionalnom etikom, novinari su obično dužni provjeriti točnost navoda prije nego što ih objave. Međutim, mogu postojati vrlo ograničene okolnosti u kojima to nije izvedivo ili potrebno. ESLJP je obrazložio da su "potrebni posebni razlozi prije nego što se mediji mogu osloboditi svoje uobičajene obveze provjeravanja činjeničnih izjava koje kleveću privatne osobe. Postoje li takvi razlozi posebice ovisi o prirodi i stupnju predmetne klevete i opsegu u kojem mediji mogu razumno smatrati svoje izvore pouzdanima u pogledu optužbi." (*Axel Springer protiv Njemačke (VV)*).

Osim toga, ESLJP je smatrao da čak i ako se optužba pokaže neistinitom, novinari se mogu pouzdati u zaštitu prava na slobodu izražavanja sve dok su poduzeli razumne korake da provjere njezinu istinitost.

Nema odgovornosti za izjave sugovornika (intervjuirane osobe)

ESLJP je utvrdio da nije nužno da se novinari i medijske kuće sustavno i formalno ograde od kontroverznih izjava sugovornika i drugih koji se pojavljuju u emisijama. Kada novinar intervjuira nekoga tko daje klevetničku izjavu, novinar se ne mora jasno ograditi od te izjave.

U predmetu *Thoma protiv Luksemburga*, ESLJP je objasnio obrazloženje ovog pravila: "Kažnjavanje novinara za pomaganje u širenju izjava koje je dala druga osoba... ozbiljno bi ugrozilo doprinos tiska raspravama o stvarima od javnog interesa i ne bi trebalo biti predviđeno osim ako za to ne postoje posebno jaki razlozi... . Opći zahtjev da se novinari sustavno i formalno distanciraju od sadržaja citata koji bi mogao uvrijediti ili provocirati druge ili naštetiti njihovom ugledu nije pomirljiv s ulogom tiska da daje informacije o aktualnim događajima, mišljenjima i idejama."

Važnost konteksta, forme, stila i posljedica

Pri procjeni predmeta klevete sudovi bi uvijek trebali uzeti u obzir kontekst u kojem su riječi objavljene. ESLJP je oštro kritizirao slučajeve u kojima domaći sudovi to nisu učinili.

Na primjer, u drugom slučaju *Oberschlick*, austrijski su sudovi osudili novinara jer je jednog političara nazvao 'idiotom'. Smatrajući da je time povrijeđeno pravo novinara na slobodu izražavanja, ESLJP je obrazložio: "Prizivni sud u Beču zauzeo je stajalište da sama činjenica da se dotična riječ pojavljuje u naslovu članka čini uvredljivim ... Sud se ne slaže. [Riječ] se mora smatrati u svjetlu slučaja kao cjelina, uključujući podnositeljev članak i okolnosti u kojima je napisan ... Najvažniji od njih je

govor [desničarskog austrijskog političara] gospodina Haidera [koji] je očito imao namjeru da bude provokativan i da posljedično izazove snažne reakcije." *Oberschlick protiv Austrije (br. 2)*. U ovom slučaju, novinar je napisao svoj komentar u kolumni uz tekst Haiderova govora. Kontekst nije mogao biti jasniji.

Članak 10. štiti ne samo sadržaj izraženih ideja i informacija, već i oblik u kojem su prenesene (*Oberschlick protiv Austrije (br. 1)*). Na primjer, izjave koje bi se mogle opisati kao uvredljive ako su izražene u pisanom obliku, ne prelaze nužno granice prihvatljive kritike ako su izrečene usmeno, osobito kao spontana reakcija u žestokoj raspravi. U predmetu *Fuentes Bobo protiv Španjolske* podnositelj zahtjeva upotrijebio je grube primjedbe protiv svojih poslodavaca u radio emisiji. No, nastale su u brznoj, spontanoj razmjeni i prvi su ih upotrijebili radijski voditelji, gotovo izazvavši sličan odgovor. Slično tome, u predmetu *Otegi Mondragon protiv Španjolske* ESLJP je uzeo u obzir činjenicu da su osporavane primjedbe bile izrečene usmeno tijekom konferencije za tisak, što znači da podnositelj zahtjeva nije imao mogućnost preformulirati ih, doraditi ili povući prije nego što budu objavljene.

Također, stil je dio komunikacije kao oblik izražavanja i zaštićen je zajedno sa sadržajem izražavanja. S obzirom na to, uvredljiv jezik, koji inače može biti izvan zaštite slobode izražavanja ako mu je jedina namjera vrijeđanje, može nadalje biti zaštićen člankom 10. kada služi samo u stilske svrhe (*Tușalp protiv Turske*).

U *Tușalpu* je podnositelj zahtjeva oštro kritizirao turskog premijera Erdogana, optužujući ga za korupciju i netoleranciju. ESLJP je utvrdio da su se kritike odnosile na aktualna pitanja i da nisu bile izrečene s isključivom namjerom vrijeđanja. Slično, u predmetu *Mladina protiv Slovenije*, ESLJP je utvrdio da se sporna objava koja je dovela do osude podnositelja zahtjeva za klevetu ne podudara samo s provokativnim komentarima samog tužitelja, već i sa stilom kojim se on sam izražavao o temi istospolnog partnerstva.

Što se tiče posljedica, u predmetu *Karatas protiv Turske*, podnositelj zahtjeva snažnom poezijom izrazio svoje duboko ukorijenjeno nezadovoljstvo situacijom u kojoj se nalazi stanovništvo kurdske podrijetla u Turskoj. ESLJP je priznao da su neki dijelovi bili vrlo agresivni, ali je istaknuo da se korištena forma obraćala samo vrlo maloj publici u usporedbi s masovnim medijima.

Priroda i težina kazne – prikladnije su građanskopravne mjere

Naknada štete

Sud je smatrao da nerazmjerne naknade štete u slučajevima klevete i privatnosti krše pravo na slobodu izražavanja - čak i ako je ono što su mediji napisali neistinito, klevetničko ili grubo narušavanje privatnosti.

Mora postojati odnos razmjernosti između štete nanesene klevetničkim primjedbama i dosuđene naknade štete. Domaći sudovi također moraju uzeti u obzir utjecaj dosuđene naknade štete na dotičnog novinara ili medijsku kuću.

Domaći sudovi moraju uzeti u obzir širi 'odvraćajući učinak' naknade štete na medije. Sud zahtijeva da su pravila koja se odnose na štetu jasno navedena u domaćem pravu i da moraju biti 'predvidljiva' - "[N]epredvidivo velike naknade štete u slučajevima klevete smatraju se sposobnima imati [odvraćajući učinak] i stoga zahtijevaju najpažljiviju kontrolu ... [Č]ak i ako je... procjena štete u slučajevima klevete sama po sebi složena i neizvjesna, svaka takva neizvjesnost mora biti svedena na minimum." (*Independent News and Media i Independent Newspapers Ireland Limited protiv Irske*).

Primjeri nerazmjerne odštete koja krši slobodu izražavanja

- Povjesničaru je naređeno da plati 1.5 milijuna funti - tri puta više od najveće dodijeljene naknade ranije (*Tolstoy Miloslavsky protiv Ujedinjenog Kraljevstva*).
- Naknada štete za klevetu od 36 odnosno 40 tisuća funti je nerazmjerna primanjima tuženika od kojih jedan nije imao prihod, a drugi je zarađivao minimalnu plaću (*Steel i Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva*).
- Zahtjev da tuženik plati troškove postupka koji uključuju i „naknadu za uspjeh“ te su iznosili više od milijun funti je bio nerazmjeran (*MGN Ltd protiv Ujedinjenog Kraljevstva*).
- Društvu podnositelju zahtjeva određena je naknada neimovinske štete u iznosu od 50.000 HRK. Ta naknada štete iznosi dvije trećine iznosa naknade neimovinske štete koju hrvatski sudovi određuju u pogledu duševne boli zbog smrti brata ili sestre. Sudu je teško prihvatiti da je šteta ugledu suca B.B. u ovom predmetu bila toliko ozbiljna da bi opravdala taj iznos naknade štete. Sud smatra da bi takav iznos naknade štete mogao odvratiti građane od otvorene rasprave o pitanjima od javnog interesa (*Narodni list protiv Hrvatske*).

Primjeri odštete koja ne krši slobodu izražavanja

- Naknada za klevetu od 130.000 eura za seriju od 13 klevetničkih članaka nije ugrozila ekonomsku egzistenciju vlasnika medija i nije bila nerazmjerna (*Krone Verlag GmbH protiv Austrije*).
- Sud smatra da nalog da se B.Š. nadoknadi šteta u iznosu od 60.000 kuna nije, u svojstvenim okolnostima predmeta, pretjeran. Sud pridaje posebnu važnost činjenici da je naknada štete određena tvrtki, najvećem novinskom izdavaču u zemlji, a ne uredniku Globusa ili novinaru pojedincu. Također napominje da su domaći sudovi dosudili naknadu štete manju od jedne petine iznosa koji je tražio B.Š. Njihove su odluke stoga u skladu s praksom Suda da iznos naknade štete zbog klevete bude razmjeran povredi ugleda. Činjenica da je tvrtki podnositeljici zahtjeva također naloženo da plati troškove B.Š, koji nisu nerazumno visoki, također nije nerazmjerna (*Europapress Holding d.o.o. protiv Hrvatske*).
- Nalog predsjedniku Republike da naknadi štetu od 50.000,00 kn, unatoč znatnom iznosu (dvije trećine iznosa naknade neimovinske štete koju hrvatski sudovi određuju u pogledu duševne boli zbog smrti brata ili sestre) bila prikladna sankcija za neutraliziranje obeshrabrujućeg učinka na izvršavanje profesionalnih dužnosti oštećenika kao odvjetnika i razmjerna legitimnom cilju zaštite ugleda g. Jurašinovića (*Mesić protiv Hrvatske*).

Suzdržanost u primjeni kaznenog prava

ESLJP smatra da su kaznene sankcije za klevetu primjerene samo kada su klevetničke tvrdnje iznesene u zloj vjeri ili su potpuno lišene činjenične osnove i predstavljaju rizik za javni red - „[D]ominantni položaj koji Vlada zauzima čini nužnim

da pokaže suzdržanost u pribjegavanju kaznenom postupku, osobito tamo gdje su dostupna druga sredstva za odgovor na neopravdane napade i kritike njezinih protivnika ili medija. Ipak, ostaje otvoreno nadležnim državnim tijelima da, u svojstvu jamaca javnog reda, poduzmu mjere, čak i kaznenopravne prirode, kojima će se primjereno i bez ekscesa reagirati na neutemeljene ili nedolično formulirane klevetničke optužbe." (*Castells protiv Španjolske*)

To je posebno slučaj "tamo gdje takve primjedbe potiču na nasilje protiv pojedinca ili javnog službenika ili dijela stanovništva" (*Surek protiv Turske (br. 1)*) ili drugih slučajeva govora mržnje (*Raichinov protiv Bugarske*).

ESLJP općenito smatra da je pribjegavanje građanskim, a ne kaznenim zakonima o kleveti "prikladno u slučajevima klevete" (*Kubaszewski protiv Poljske*).

Nema zatvorske kazne za klevetu

U skladu sa svojim pozivom na suzdržanost u korištenju kaznenog progona, ESLJP nikada nije kao razmjernu potvrdio kaznu zatvora u slučaju klevete.

Alternativni lijekovi – oprezno s odgovorom

U nekim slučajevima klevete, sudski nalog da se objavi odgovor, isprika, povlačenje ili ispravak mogu se koristiti kao alternativa dodjeli naknade štete ili kaznenoj sankciji.

Omogućavanjem prava na slobodu izražavanja oštećenoj strani, odgovor može pridonijeti i medijskom pluralizmu. Međutim, pravo na odgovor podrazumijeva davanje uredničkog prostora trećoj strani, što je potencijalno ozbiljno zadiranje u slobodu medija. ESLJP je priznao da "privatni građani ili organizacije [nemaju] neograničeno pravo pristupa medijima kako bi iznosili mišljenja..." (*Melnychuk protiv Ukrajine*). ESLJP je također utvrdio da nerazmjerna sankcija za odbijanje prava na odgovor ili za odbijanje davanja razloga za odbijanje krši pravo na slobodu izražavanja (*Kaperzvriski protiv Poljske*).

Sloboda izražavanja na internetu – odgovornost za sadržaje trećih strana (komentare i poveznice)

Sve se veći broj predmeta odnosi na ograničenja nametnuta uživanju slobode izražavanja na internetu. ESLJP je prepoznao središnju važnost interneta u ostvarivanju prava na slobodu izražavanja: „Internet je sada postao jedno od glavnih sredstava pomoću kojih pojedinci ostvaruju svoje pravo na slobodu primanja i širenja informacija i ideja, pružajući osnovne alate za sudjelovanje u aktivnostima i raspravama o političkim pitanjima i pitanjima od općeg interesa ... Štoviše, što se tiče važnosti internetskih stranica u ostvarivanju slobode izražavanja, 'u svjetlu svoje dostupnosti i sposobnosti pohranjivanja i priopćavanja golemih količina informacija, internet igra važnu ulogu u jačanju javnosti pristup vijestima i olakšavanje širenja informacija općenito: ekspresivna aktivnost koju generiraju korisnici na internetu pruža neviđenu platformu za ostvarivanje slobode izražavanja ... " (*Cenqiz i drugi protiv Turske*).

Sloboda izražavanja primjenjuje se na internetu jednako kao i izvan njega, a svako ograničenje mora biti u skladu s trodijelnim testom, kako je navedeno u članku 10. stavku 2. Konvencije

Načelna (ne)odgovornost za sadržaje trećih strana

Mrežni mediji ili pružatelji usluga ne mogu se smatrati odgovornima za nezakonite sadržaje koje nisu sami proizveli, kao što su komentari koje ostavljaju njihovi čitatelji ili sadržaj web stranica na koje se povezuju, osim ako toga nisu (ili su trebali biti) svjesni.

U nekim je slučajevima ESLJP utvrdio da internetski mediji mogu biti odgovorni za komentare svojih čitatelja i sličan sadržaj koji generiraju korisnici.

Odgovornost za komentare čitatelja

Delfi As protiv Estonije - ima odgovornosti

U predmetu *Delfi As protiv Estonije* podnositelj zahtjeva je tvrtka koja upravlja jednim od najvećih novinskih portala u Estoniji. U siječnju 2006. na navedenom novinskom portalu objavljen je članak o trajektnoj kompaniji te je bilo riječi o promjeni određenih trajektnih linija prema nekim otocima. Čitatelji su ispod članka mogli pisati komentare vidljive svima. Mnogi su čitatelji ostavili vrlo uvredljive i prijeteće komentare u odnosu na kompaniju i njezinog vlasnika.

Na zahtjev punomoćnika odvjetnika kompanije, Delfi je nakon otprilike šest tjedana uklonio uvredljive komentare. Slijedom tužbe koju je vlasnik trajektne kompanije podnio protiv Delfija, estonski je sud utvrdio da su komentari ispod članka bili uvredljivi, a da je Delfi za njih odgovoran te dosudio tužitelju iznos naknade štete u protuvrijednosti od 320 eura. Vrhovni je sud odbio je Delfijevu žalbu. Nije prihvatio Delfijeve argumente da je njegova uloga pružatelja informacijskih usluga i pohrane bila isključivo tehnička, pasivna i neutralna, budući da je utvrdio kako je Delfi imao kontrolu nad objavom komentara. No, Delfi ne samo da nije spriječio objavu uvredljivih i prijetećih komentara, već ih nije niti samoinicijativno uklonio.

Već prije objave spornih komentara vodila se javna rasprava o porastu govora mržnje na internetu u Estoniji, pri čemu se Delfi navodio kao izvor brutalnog izrugivanja. U povodu takve rasprave, ministar pravosuđa naveo je kako žrtve uvrede mogu podnijeti tužbe za naknadu štete protiv Delfija.

ESLJP je najprije istaknuo da postoje suprotstavljeni interesi između pogodnosti interneta, kao platforme koja omogućuje slobodu izražavanja zaštićenu člankom 10. Konvencije i njegovih opasnosti, u vidu mogućnosti da govor mržnje i poticanje na nasilje budu prošireni širom svijeta u nekoliko sekundi, uz mogućnost da ostanu trajno zabilježeni (suprotno članku 8. Konvencije). Ovo je prvi predmet u kojem je ESLJP ispitivao predmet u kojem se ovi interesi sukobljavaju. Pritom je ograničio svoje ispitivanje na položaj društva podnositelja i na prirodu spornih komentara.

ESLJP je prihvatio stajalište estonskih sudova da postoji razlika između portala i tradicionalnih izdavača tiskanih medija pa se prema tome razlikuju i njihova prava i obveze. Nadalje, prihvatio je i zaključak domaćih sudova da su komentari prerasli u govor mržnje i poticanje na nasilje, što je suprotno zakonu. Stoga, je u ovom predmetu riječ o pravima i dužnostima internetskih novinskih portala koji radi stjecanja dobiti omogućavaju objavljivanje komentara na objavljeni sadržaj, s time da

su neki komentari predstavljali govor mržnje i pozivanje na nasilje, čime su povrijeđena prava osobnosti drugih osoba.

ESLJP je naglasio da u ovom predmetu nisu razmatrani drugi forumi na Internetu na kojima se mogu ostavljati korisnički komentari, poput foruma za raspravljanje, oglasnih ploča (*bulletin board*) na kojima korisnici mogu slobodno razmjenjivati ideje o bilo kojoj temi bez prijedloga upravitelja foruma. Nisu razmatrane niti društvene mreže gdje pružatelj usluge nije ponudio nikakav sadržaj ili gdje je pružatelj usluga privatna osoba koja vodi internetsku stranicu ili blog kao hobi.

Među stankama nije bilo sporno da je došlo do miješanja u pravo na slobodu izražavanja niti da je ograničenje imalo legitiman cilj zaštite prava i ugleda drugih.

ESLJP je smatrao da je Delfi, kao profesionalni izdavač koji objavljuje na jednom od najvećih novinskih portala u Estoniji, trebao i mogao ocijeniti rizike povezane sa svojim aktivnostima te da je razumno mogao predvidjeti posljedice koje te aktivnosti mogu imati. Stoga je Sud zaključio kako je miješanje u pravo na slobodu izražavanja bilo u skladu sa zakonom.

U pogledu pitanja je li miješanje u pravo na slobodu izražavanja bilo nužno u demokratskom društvu ESLJP je naglasio da govor mržnje izražen u komentarima korisnika ne uživa zaštitu članka 10. Konvencije. No, u ovom je predmetu ESLJP bio pozvan ocijeniti jesu li domaći sudovi, time što su utvrdili podnositeljevu odgovornost za komentare korisnika, povrijedili pravo na dijeljenje (širenje) informacija, zajamčeno člankom 10. Konvencije.

ESLJP je razmatrao četiri ključna aspekta: kontekst u kojem su komentari napisani, odgovornost autora komentara kao alternativa podnositeljevoj odgovornosti, koraci koje je podnositelj poduzeo radi otklanjanja komentara i posljedice domaćeg postupka za Delfi.

ESLJP je pridao veliku pažnju činjenici da su komentari bili ekstremni, ali i činjenici da je Delfi profesionalno vođeni novinski portal kojem je bilo u cilju privući što više komentara na objavljene članke, jer je od toga imao financijsku korist. Sami autori komentara nisu mogli izmijeniti ili izbrisati svoje komentare, već je to mogao samo Delfi pa niti iz tog razloga nije prihvaćen argument podnositelja da je njegova uloga bila ograničena samo na tehničko, pasivno pružanje usluge.

Drugo, podnositelj nije osigurao realnu mogućnost da autori komentara za njih odgovaraju, jer je omogućio čitateljima da objavljuju komentare na članke bez prethodne registracije, odnosno nije uspostavio instrumente pomoću kojih bi se identificirali autori komentara protiv kojih bi žrtva govora mržnje mogla podnijeti tužbu.

Treće, koraci koje je poduzeo Delfi radi uklanjanja komentara nisu bili dovoljni. Mehanizmi koje je Delfi imao za filtriranje i uklanjanje govora mržnje i poticanja na nasilje su zakazali, zbog čega su komentari bili vidljivi idućih šest tjedana. Sud je smatrao da podnositeljeva obveza da bez odgode ukloni komentare sa stranice, bez posebnog zahtjeva žrtve ili trećih osoba nije bila neproporcionalna, imajući na umu da je veliki komercijalni portal poput Delfija imao dovoljno mogućnosti da nadzire njihov sadržaj.

Konačno, Sud je zaključio kako posljedice domaćeg postupka za podnositelja nisu bile velike – morao je platiti 320 eura, što za takav portal nije velik iznos. Popularnost portala nije pala, dapače, broj komentara je porastao. Omogućeno je registrirano komentiranje, iako se i dalje većinom koristi mogućnost anonimnih komentara, ali sada postoji i tim moderatora.

Imajući u vidu navedeno, Veliko vijeće suda presudilo je da je utvrđivanje podnositeljeve odgovornosti od strane estonskih sudova bilo opravdano i proporcionalno ograničenje slobode izražavanja portala, zbog čega nije došlo do povrede članka 10. Konvencije.

Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt protiv Mađarske – nema odgovornosti

Do drukčijeg je zaključka ESLJP došao u predmetu *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt protiv Mađarske*, imajući na umu da u ovom predmetu objavljeni komentari čitatelja nisu bili prijeteći niti su se mogli smatrati govorom mržnje, iako su bili uvredljivi i vulgarni.

Podnositelji zahtjeva su dvije mađarske pravne osobe - Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete ("MTE") i Index.hu Zrt ("Index"). U relevantno vrijeme i MTE i Index su dopuštali korisnicima da komentiraju objave koje se pojavljuju na njihovim portalima. U tom su kontekstu oba podnositelja imali objavljeno odricanje od odgovornosti u svojim Općim uvjetima poslovanja prema kojima su pisci komentara, a ne portali, bili odgovorni za njihov sadržaj. Osim toga, oba su podnositelja imali uspostavljen sustav obavijesti i uklanjanja kojim domaćin uklanja nezakonit sadržaj nakon obavijesti, pri čemu svatko može skrenuti pozornost na nezakonite komentare davatelju usluge kako bi se mogli ukloniti.

5. veljače 2010. MTE je na svojoj web stranici objavio mišljenje u kojem kritizira poslovnu praksu dviju web stranica s nekretninama zbog dovođenje svojih klijenata u zabludu da besplatno koriste uslugu oglašavanja u trajanju od 30 dana. Index je naknadno pisao o tom mišljenju, objavivši cijeli tekst na svojoj web stranici. Mišljenje je privuklo uvredljive i vulgarne komentare na stranicama MTE-a i Indexa.

17. veljače 2010. tvrtka koja upravlja web stranicama za nekretnine pokrenula je građansku tužbu protiv podnositelji zahtjeva, žaleći se da su mišljenje i kasniji komentari naštetili njegovom ugledu.

Saznavši za sudsku tužbu, podnositelji su odmah uklonili predmetne komentare. U svojim su odgovorima tvrdili da, kao izdavači posrednici, nisu odgovorni za komentare korisnika te da je u svakom slučaju njihova kritika bila opravdana s obzirom na brojnost potrošačkih sporova i postupaka koji su pokrenuti protiv poslovne prakse web stranica za nekretnine.

Nacionalni sudovi su utvrdili da su komentari bili uvredljivi i ponižavajući te da su izašli iz prihvatljivih okvira slobode izražavanja, ističući da su podnositelji zahtjeva, omogućivši čitateljima da ostavljaju komentare na njihovim web stranicama, preuzeli odgovornost za štetne ili nezakonite komentare čitatelja. Svaki od podnositelja bio je dužan platiti troškove od oko 250 eura.

Pozivajući se na članak 10. (sloboda izražavanja), podnositelji su se žalili na sudske presude protiv njih koje su ih zapravo obvezivale na moderiranje sadržaja komentare čitatelja na njihovim web stranicama, a što je protivno samoj biti slobode izražavanje na internetu.

Među strankama nije bilo sporno da su se presude mađarskih sudova umiješale u slobodu izražavanja podnositelja zahtjeva. Nadalje, ESLJP se uvjerio da su podnositelji morali predvidjeti da će se, u načelu, prema domaćem pravu smatrati odgovornim za nezakonite komentare trećih strana. Zato je utvrdio da je miješanje u pitanju bilo "propisano zakonom" i prihvatio je da je to miješanje slijedilo legitimni cilj štiteći prava drugih.

Međutim, ESLJP je smatrao da mađarski sudovi, odlučujući o odgovornosti podnositelja zahtjeva, nisu proveli odgovarajuće balansiranje između suprotstavljenih prava i to između prava podnositelja zahtjeva na slobodu izražavanja i prava web stranice za nekretnine na poštivanje komercijalnog ugleda. Naime, mađarske su vlasti prihvatile da su komentari bili nezakoniti već stoga što su štetili ugledu s web stranice za nekretnine. Ponovio je da u slučajevima kada su komentari korisnika trećih strana bili u obliku govora mržnje i izravnih prijetnji fizičkom integritetu pojedinaca, pravima i interesima drugih i društva kao cjeline to bi moglo dati pravo državama ugovornicama da nametnu odgovornost portalima s internetskim vijestima ako nisu uspjeli poduzeti mjere za uklanjanje očito nezakonitih komentara bez odgode, čak i bez obavijesti od strane navodne žrtve ili od trećih strana. Posebno iz tih razloga, u predmetu *Delfi AS*, ESLJP je smatrao da, s obzirom na "dužnosti i odgovornosti" velikog profesionalno vođenog internetskog portala vijesti, utvrđivanje odgovornosti takvih portala za komentare nekih korisnika – bilo da su identificirani ili anonimni – koji sudjeluju u očito nezakonitom govoru koji krši prava osobnosti drugih i predstavlja govor mržnje i poticanje na nasilje nad njima, nije u suprotnosti s Konvencijom.

Naprotiv, slučaj mađarskih podnositelja zahtjeva bio je lišen ključnih elemenata govora mržnje i poticanja na nasilje. Iako uvredljivi i vulgarni, komentari nisu očito predstavljali nezakonit govor. ESLJP je primijenio relevantne kriterije razvijene u svojoj ustaljenoj sudskoj praksi za ocjenu razmjernost miješanja u situacije koje ne uključuju govor mržnje ili poziv na nasilje, i to:

Kontekst i sadržaj komentara

ESLJP je primijetio da su se komentari odnosili na pitanje od javnog interesa (obmanjujuća poslovna praksa), a što je već izazvalo brojne pritužbe potrošača te je pokrenuo razne postupke protiv dotične tvrtke. Sadržaj, iako uvredljiv, pa čak i potpuno vulgaran, nije bio klevetnička izjava činjenica već vrijednosni sud ili mišljenje (zaštićeno člankom 10. Konvencije), a korišteni izrazi bili su uobičajeni u komunikaciji na mnogim internetskim portalima.

Odgovornost autora komentara

ESLJP je primijetio da su nacionalni sudovi presudili protiv podnositelja zahtjeva jer su omogućili čitateljima da daju komentare na njihovim web stranicama, preuzimajući odgovornost za uvredljive ili nezakonite komentare čitatelja. Vlasti ni u jednom trenutku nisu odvagule odgovornost stvarnih autora komentara protiv komentara podnositelja zahtjeva;

Koraci koje su poduzeli podnositelji zahtjeva i ponašanje oštećene strane

ESLJP je primijetio da su mađarski sudovi nametnuli odgovornost podnositeljima zahtjeva, bez da su ispitivali ponašanje podnositelja zahtjeva ili web stranice za nekretnine i unatoč činjenici da su podnositelji zahtjeva poduzeli određene opće mjere – kao što su odricanje od odgovornosti i sustav obavijesti i uklanjanja – kako bi spriječili klevetničke komentare na svojim portalima ili kako bi ih uklonili

Posljedice komentara

Prvo, ESLJP je ponovio da je ono što je u pitanju u ovom predmetu jest poslovni ugled privatnog trgovačkog društva koji nema istu moralnu dimenziju kao pravo na ugled pojedinca. U tom kontekstu, posljedice komentara za web stranice s

nekretninama morale su se staviti u perspektivu. Naime, u vrijeme objave članka i komentara koji su uslijedili, u tijeku su bile istrage o poslovnom ponašanju web stranica s nekretninama. Sud stoga nije bio uvjeren da su komentari dodatno ili značajno negativno utjecali na stav potrošača.

S druge strane, smatranje podnositelja zahtjeva odgovornim moglo bi imati negativne posljedice na njihov prostor za komentiranje, možda bi ih čak natjeralo da ga potpuno zatvore. Doista, mađarski sudovi jedva da su se bavili onim što je bilo na kocki za podnositelje zahtjeva kao protagoniste slobodnih elektroničkih medija i ponovno nisu uopće balansirali između slobode izražavanja na internetu i prava web stranica nekretnina na njihov komercijalni ugled.

Naposljetku, ESLJP je utvrdio da, ako ga prate učinkoviti postupci koji omogućuju brz odgovor, sustav za obavještanje i uklanjanje mogao bi funkcionirati u mnogim slučajevima kao prikladan alat za uravnoteženje prava i interese svih uključenih. Sud nije vidio razloga da smatra da takav sustav, koji je bio na mjestu na web stranicama oba podnositelja zahtjeva, nije mogao pružiti održiv način za zaštitu komercijalnog ugleda web stranica za nekretnine. Zbog toga je ocijenjeno da je podnositeljima povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja iz članka 10. Konvencije.

Odgovornost za sadržaj na koji se postavlja poveznica (link)

Odgovornosti za sadržaj na web stranicama na koje se poveznice postavljaju postavlja slična pitanja kao i pitanje odgovornosti za sadržaj koji stvaraju korisnici.

U predmetu *Magyar Jeti Zrt protiv Mađarske*, ESLJP je istaknuo da je sama svrha hiperveza usmjeravanje na druge web stranice i internetske resurse kako bi se korisnicima Interneta omogućio pristup većoj količini informacija. Hiperveze se, kao tehnika izvještavanja, bitno razlikuju od tradicionalnih publikacija u tome što korisnike samo usmjeravaju na sadržaj dostupan drugdje na internetu, pri čemu ne predstavljaju tu poveznicu niti priopćavaju njezin sadržaj. Također, osoba koja upućuje na informacije putem hiperveze nema kontrolu nad sadržajem web stranice na koju je hipervezom omogućen pristup, a koji sadržaj se može i promijeniti nakon postavljanja poveznice. Osim toga, sadržaj iza hiperlinka je dostupan javnosti i prije postavljanja poveznice.

ESLJP se nije složio s pristupom mađarskih sudova koji su izjednačili postavljanje hiperveze s objavljivanjem klevetničkog sadržaja. Pitanje dovodi li objavljivanje hiperlinka do odgovornosti za sadržaj na koji je hipervezom omogućen pristup, prema članku 10. Konvencije, zahtijeva pojedinačnu procjenu, imajući u vidu sljedeće elemente:

- a) je li novinar odobrio sporni sadržaj;
- b) je li novinar ponovio sporni sadržaj (bez odobrenja);
- c) je li novinar samo postavio hipervezu na sporni sadržaj (bez da ga odobri ili ponovi);
- d) je li novinar znao ili je mogao znati da je sporni sadržaj klevetnički ili na drugi način nezakonit;
- e) je li novinar postupao u dobroj vjeri, poštujući novinarsku etiku i s dužnom pažnjom odgovornog novinara.

Članak podnositelja zahtjeva samo je napomenuo da se intervju s vođom romske zajednice može pronaći na Youtubeu te je stavio poveznicu na taj intervju, bez daljnjih komentara ili prenošenja samog intervjua. Politička stranka Jobbik uopće

se nije spominjala. Autor članka ni na koji način nije aludirao da su izjave dostupne putem hiperveze istinite niti da odobrava njihov sadržaj ili prihvaća odgovornost za njih. Stoga se ne može zaključiti da je autor članak odobrio sporni sadržaj.

Što se tiče ponavljanja sadržaja, ESLJP je utvrdio da bi kažnjavanje novinara zbog širenja izjava koje je dala druga osoba ozbiljno otežalo doprinos medija u raspravi o pitanjima od javnog interesa, stoga se ne bi se smjelo primijeniti osim ako ne postoje opravdani razlozi za to. U nekim situacijama bi čak i samo ponavljanje izjave moglo potencijalno uključiti pitanje odgovornosti. Međutim, takve situacije su moguće samo ako novinar nije postupao u dobroj vjeri u skladu s etikom novinarstva i s dužnom pažnjom odgovornog novinara. To nije bio slučaj u predmetu podnositelja zahtjeva, s obzirom da predmetni članak nije ponovio nijednu od klevetničkih izjava, nego je bio ograničen na objavljivanje hiperveze.

ESLJP je zatim utvrdio da domaći sudovi uopće nisu ispitivali je li podnositelj znao ili je morao znati da je hiperveza omogućila pristup uvredljivom ili na drugi način nezakonitom sadržaju. Novinar je u ovom slučaju mogao očekivati da će sadržaj kojem je omogućio pristup, iako možda kontroverzan, ostati u domeni dopuštene kritike političkih stranaka i, kao takav, ne bi bio nezakonit. Premda je sadržaj naposljetku proglašen klevetničkim jer je bez činjenične osnove implicirao da su osobe povezane s Jobbikom počinile djela rasističke prirode, ESLJP je zaključio da se takve izjave nisu mogle smatrati očigledno nezakonitima od samog početka.

Naposljetku, ESLJP je primijetio da mađarsko pravo nije predviđalo nikakvu ocjenu prava iz članka 10. Konvencije u situaciji u kojoj je takva procjena bila vrlo važna s obzirom na raspravu o pitanju od općeg interesa. Naime, utvrđivanje da je hiperveza predstavljala širenje informacija koje uključuju objektivnu odgovornost značilo je da nije bilo ravnoteže između suprotstavljenih prava: prava na ugled političke stranke i prava na slobodu izražavanja podnositelja zahtjeva. Utvrđivanje objektivne odgovornosti u takvim situacijama moglo bi imati negativne posljedice na protok informacija na internetu i potaknuti autore i izdavače članaka da se u potpunosti suzdrže od postavljanja hiperveza na materijal nad čijim promjenjivim sadržajem nemaju kontrolu. To bi moglo imati, izravno ili neizravno, negativan učinak na slobodu izražavanja na Internetu.

Slijedom navedenog, utvrđivanje objektivne odgovornosti podnositelju zahtjeva nije se temeljilo na relevantnim i dostatnim razlozima. Stoga je ESLJP utvrdio da je ova mjera predstavljala nerazmjerno ograničenje prava na slobodu izražavanja te je dovela do povrede člana 10. Konvencije.

Važno je zapamtiti

1. U situacijama kada se pojedinci žale na zadiranje medija u njihov privatni život, mora se uspostaviti ravnoteža između prava na slobodu izražavanja i prava na poštivanje privatnog života. Ishod se ne bi trebao razlikovati neovisno o tome razmatraju li se slučajevi kroz leću članka 8. ili članka 10. Europske konvencije o ljudskim pravima.

U tom balansiranju, ESLJP primjenjuje sljedeće kriterije:

- Doprinos raspravi od općeg interesa
- Koliko je dotična osoba poznata i što je predmet prijave
- Prethodno ponašanje dotične osobe
- Način dobivanja informacija i njihova istinitost
- Sadržaj, oblik i posljedice objave

■ Ozbiljnost izrečene sankcije

2. Slučajevi klevete (povrede ugleda) među najčešćim su predmetima slobode izražavanja koji dolaze pred ESLJP. Tiču se lažnih ili neistinitih tvrdnji koje snižavaju poštovanje drugih.

3. Konvencija izričito ne uključuje ugled kao zaštićeno pravo, međutim, njezina je zaštita, kako tumači ESLJP, ugrađena u pravo na privatan život.

4. U slučajevima klevete, ESLJP odvaguje vrijednost govora u odnosu na interes neokaljanog ugleda.

U ovom balansiranju, Sud uzima u obzir sljedeće kriterije:

- položaj podnositelja zahtjeva
- položaj tužitelja u tužbi za klevetu
- predmet objave
- prirodu i težinu kazne

5. Sloboda izražavanja primjenjuje se na internetu jednako kao i izvan njega, a svako ograničenje mora biti u skladu s trodijelnim testom, kako je navedeno u članku 10. stavku 2. Konvencije.

6. Kriteriji za ocjenu odgovornosti nakladnika portala za komentare čitatelja sadržani su u odlukama *Delfi As protiv Estonije* i *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt protiv Mađarske*.

7. Kriteriji za ocjenu odgovornosti nakladnika portala za sadržaj na koji se postavlja poveznica sadržani su u odluci *Magyar Jeti Zrt protiv Mađarske*.

Sloboda izražavanja i funkcioniranje pravosudnog sustava

Pravo na slobodu izražavanja u odnosu na sudske postupke usredotočeno je na tri aspekta:

1. Mjera do koje se može ograničiti kritika sudaca
2. Mjera do koje se može ograničiti izvještavanje o pojedinačnim postupcima
3. Mjera do koje se može ograničiti pravo na slobodu izražavanja pojedinih sudaca, državnih odvjetnika i odvjetnika

Kritika sudaca nasuprot očuvanju autoriteta i neovisnosti pravosuđa

Pravosuđe je važna institucija u demokraciji i mora uživati povjerenje javnosti. Stoga ga treba zaštititi od neutemeljenih napada. Izraz "autoritet pravosuđa" uključuje pojam da sudovi jesu i da ih šira javnost prihvaća kao takve, pravi forum za utvrđivanje zakonskih prava i obveza i rješavanje sporova u vezi s njima te da, nadalje, šira javnost ima poštovanje i povjerenje u sposobnost sudova da ispune tu funkciju. (*Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 1)*)

ESLJP je državama dopustio značajno polje prosudbe u poduzetim mjerama i nametnutim sankcijama za zaštitu pravosuđa. Međutim, sudovi i državni odvjetnici

nisu imuni na kritike i pomno ispitivanje. Stoga mediji i drugi imaju pravo komentirati provođenje pravde, sve dok njihova kritika ne prelazi određene granice.

ESLJP je naglasio da svaka kritika pravosuđa ili sudaca mora uzeti u obzir posebnu ulogu pravosuđa u društvu: "[Pravosuđe] mora uživati povjerenje javnosti ako želi biti uspješno u obavljanju svojih dužnosti. Stoga bi se moglo pokazati potrebnim zaštititi takvo povjerenje od ozbiljno štetnih napada koji su u biti neutemeljeni, posebno s obzirom na činjenica da su suci koji su kritizirani podložni obvezi diskrecije koja im onemogućuje da odgovore..." (*Morice protiv Francuske*)

U isto vrijeme, ESLJP je naglasio da su suci – i pravosuđe općenito – podložni kritici i preispitivanju, u većoj mjeri nego obični pojedinci - "imajući na umu da su suci dio temeljne državne institucije, oni kao takvi mogu biti podvrgnuti osobnoj kritici u dopuštenim granicama, a ne samo na teorijski i opći način. Kada djeluju u svom službenom svojstvu, oni stoga mogu biti podložni širim granicama prihvatljive kritike od običnih građana" (*Morice protiv Francuske*)

Izveštavanje o sudskom postupku

Mediji imaju pravo izvještavati o svim fazama sudskog postupka, od policijskih i pre-sudskih istraga do suđenja i žalbene faze. To su stvari od javnog interesa: "Nezamislivo je da ne može postojati prethodna ili istodobna rasprava o predmetu suđenja, bilo da se radi o specijaliziranim časopisima, u općem tisku ili u široj javnosti." (*Axel Springer protiv Njemačke (VV)*)

Međutim, mogu postojati ograničenja u izvještavanju o povjerljivim materijalima iz postupka radi zaštite autoriteta i nepristranosti pravosuđa, učinkovitosti kaznene istrage, prava optuženika na pretpostavku nevinosti ili zaštite njegova prava na privatni život.

U predmetu *Bedač protiv Švicarske (VV)* ESLJP je razvio sljedeća načela za procjenu slučajeva u kojima su ovi suprotstavljeni interesi u pitanju:

- je li informacija pribavljane zakonito ili nezakonito (s time da čak i kad nije stečena nezakonito novinar mora voditi računa o njezinoj povjerljivoj prirodi),
- sadržaj izvještavanja i posebno je li ton senzacionalistički,
- doprinosi li objavljenja informacija raspravi o temi od javnog interesa,
- postoji li stvarni rizik da bi objavljena informacija mogla utjecati na ishod sudskog postupka,
- koliko je objavljene informacije krše pravo na privatnost osobe na koju se odnose (primjerice otkrivaju li povjerljive osobne podatke poput zdravstvenog stanja) te
- razmjernost sankcije.

Podnositelj zahtjeva je zaposlen kao novinar. U jednom švicarskom časopisu podnositelj je objavio članak o kaznenom postupku koji je pokrenut protiv M. B. Postupak je pokrenut zbog događaja koji je izazvao burnu reakciju švicarske javnosti. Članak je sadržavao prikaz M. B.-ovog života, pitanja koja su mu postavili policija i istražni sudac zajedno s njegovim izjavama te fotografije na kojima su se vidjeli podnesci koje je slao sucu. Članak je također sadržavao i sažetke izjava njegove supruge i liječnika, pod podnaslovom „Prolupao je...“.

M. B. nije podnio kaznenu prijavu protiv podnositelja, već je kazneni postupak pokrenulo državno odvjetništvo zbog objave dokumenata s oznakom tajnosti. Nadležni sud ga je osudio na uvjetnu zatvorsku kaznu u trajanju od jednog mjeseca.

Viši sud je navedenu kaznu zamijenio novčanom kaznom u iznosu od 4.000,00 švicarskih franaka.

Podnositelj je u svom zahtjevu tvrdio da je došlo do povrede članka 10. Konvencije jer je presuda kojom je proglašen krivim povrijedila njegovo pravo na slobodu izražavanja. Dana 1. srpnja 2014. godine, ESLJP je donio presudu utvrđujući povredu čl. 10. Konvencije. Švicarska Vlada podnijela je zahtjev za podnošenjem predmeta Velikom Vijeću. U presudi od 1. srpnja 2014. godine, ESLJP je utvrdio kako je osuđujuća presuda izrečena podnositelju uzrokovala miješanje u njegovo pravo na slobodu izražavanja te da je to miješanje bilo zakonito i imalo opravdan cilj. Veliko vijeće složilo se s navedenim zaključkom. U odnosu na nužnost miješanja, Veliko vijeće je zaključilo drukčije iz razloga kako slijedi.

Podnositeljevo pravo da obavještava javnost kao novinar i pravo javnosti da prima obavijesti suprotstavili su se jednako važnom javnom i privatnom interesu zaštite tajnih podataka pribavljenih tijekom kaznenog postupka. Taj interes odnosi se na neovisnost sudstva, učinkovitost istrage u kaznenom postupku, zaštitu pretpostavke nevinosti okrivljenika i zaštitu njegovog privatnog života.

Podnositelj je kao profesionalni novinar morao biti svjestan tajnosti podataka koje je namjeravao objaviti što ni sam nije osporio. Ispitujući sadržaj spornog članka švicarski je sud zaključio da se podnositelj ograničio na senzacionalistički pristup koji je bio usmjeren ka zadovoljavanju njegove vlastite znatiželje.

Nadalje, ESLJP je primijetio i to kako su negativna slika okrivljenika, naslov članka te fotografije istaknute u istom jasno ukazivale na senzacionalizam naglašavajući isprazne i kontradiktorne okrivljenikove izjave opisane kao „opetovane laži“ iz kojih je proizlazilo da je okrivljenik „pokušavao onemogućiti vlastitu obranu.“

ESLJP je naveo kako je predmet članka bilo pitanje od javnog interesa. Međutim, zapisnici s ispitivanja te podnesci koje je okrivljenik upućivao istražnom sucu nisu sadržavali informacije koje bi zahtijevale javnu raspravu. Osim toga, švicarski je sud istaknuo da je interes javnosti u ovom slučaju obuhvaćao zadovoljavanje nezdrave znatiželje, a podnositelj nije dokazao da je objavljivanje spornog članka trebalo doprinijeti javnoj raspravi ili istrazi. ESLJP se složio s tim zaključcima.

U odnosu na pitanje utjecaja članka na predmetni kazneni postupak. ESLJP je naglasio da je svrha tajnosti istrage s jedne strane zaštita kaznenog postupka putem sprječavanja opasnosti od bijega i uništavanja dokaza, a s druge zaštita okrivljenikovih interesa, posebice pretpostavke nevinosti te njegovih osobnih odnosa.

U konkretnom predmetu, članak je bio napisan s namjerom da se okrivljenika prikaže u negativnom svijetlu. Objava takvog članka u trenutku kada je istraga i dalje trajala je u svakom slučaju predstavljala mogući utjecaj na kazneni postupak. Opasnost od utjecaja na kazneni postupak sama po sebi predstavlja dovoljan razlog za propisivanje zabrane otkrivanja tajnih informacija. Zakonitost takve zabrane te njezina usklađenost s Konvencijom se mora moći ispitati u trenutku primjene te mjere, a ne naknadno nakon što je objava već prouzročila određeni učinak na sudski postupak. Nacionalni je sud stoga pravilno zaključio da je javnost raspravljala o zapisnicima s ispitivanja i podnescima okrivljenika na način koji je mogao utjecati na odluku istražnog suca te posljedično i na odluku u kaznenom postupku.

U odnosu na pitanje povrede okrivljenikovih prava na privatni život, ESLJP je istaknuo da država uživa određenu slobodu procjene prilikom ograničavanja prava na slobodu izražavanja u cilju zaštite privatnog i obiteljskog života pojedinca. U predmetnom slučaju, ESLJP je zaključio kako je Švicarska kazneni postupak protiv podnositelja provela u skladu sa zahtjevima zaštite prava na privatni život iz članka

8. Konvencije. Iznimno osobna priroda objavljenih informacija je zahtijevala najviši stupanj zaštite.

Iako je okrivljenik imao mogućnost zaštite prava na privatni život putem pravnih sredstva predviđenih građanskim pravom, ESLJP je zaključio kako postojanje takvih pravnih sredstava u domaćem pravnom sustavu ne oslobađa državu od pozitivne obveze da pruži zaštitu svim osobama protiv kojih je pokrenut kazneni postupak.

Povrh toga, u trenutku objavljivanja članka, okrivljenik se nalazio u istražnom zatvoru zbog čega je bio osjetljiv, a uz to je vjerojatno patio i od psihičkih poremećaja.

Zbog toga domaći tijela nisu pogriješila što su procesuirala ovakvo postupanje podnositelja i prije nego što je sam okrivljenik pokrenuo parnični postupak.

Nadalje, ESLJP je zaključio da kazna koju je nadležan domaći sud izrekao podnositelju radi povrede tajnosti nije prouzročila nerazmjerno miješanje u ostvarivanje njegovog prava na slobodu izražavanja. Kazna je izrečena radi povrede tajnosti istrage te je joj je svrha bila zaštititi pravilno upravljanje postupkom i okrivljenikovo pravo na privatni život. ESLJP je ustanovio kako navedena kazna nije imala odvratajući učinak na podnositeljevo pravo na ostvarivanje slobode izražavanja niti na pravo na slobodu izražavanja bilo kojeg drugog novinara koji je želio informirati javnost o tekućim kaznenim postupcima.

Stoga je Veliko vijeće utvrdilo kako nije došlo do povrede prava na slobodu izražavanja zajamčenu čl. 10. Konvencije.

Sloboda izražavanja sudaca

Zbog položaja i funkcije u pravosuđu sucima se može ograničiti pravo na slobodu izražavanja. „Od javnih dužnosnika koji rade u pravosuđu može se očekivati da pokažu suzdržanost u korištenju svoje slobode izražavanja u svim slučajevima u kojima je vjerojatno da će autoritet i nepristranost pravosuđa biti dovedeni u pitanje” (*Wille protiv Lihtenštajana*).

Dvije su različite situacije u kojima se pravo sudaca na slobodu izražavanja može ograničiti:

- a) komentari sudaca o pitanjima od javnog interesa i
- b) komentari koje suci daju tijekom suđenja

Prva se situacija u prvom redu odnosi na članak 10. Konvencije o slobodi izražavanja, dok druga situacija uvodi u igru i članak 6. Konvencije koji štiti pravo na pošteno suđenje. Za svaku se situaciju primjenjuju različita načela.

Komentari sudaca o pitanjima od javnog interesa

Kad je riječ o komentarima suca o pitanjima od javnog interesa, prema praksi ESLJP-a, potrebno je uzeti u obzir sljedeće čimbenike:

1. Priroda sudačke dužnosti koju je obnašao podnositelj zahtjeva

Na primjer, u predmetu *Baka protiv Mađarske*, ESLJP je pridao važnost činjenici da je podnositelj zahtjeva bio predsjednik Vrhovnog suda i Nacionalnog vijeća pravosuđa.

2. Kontekst i sadržaj osporene izjave - čak i ako pitanje o kojem se raspravlja ima političke implikacije, to samo po sebi nije dovoljno da spriječi suca da progovori.

U predmetu *Kudeshkina protiv Rusije*, ESLJP je smatrao da su suci slobodni kritizirati pritiske na njih i dovoditi u pitanje neovisnost pravosuđa.

3. Jesu li dane izjave imale utjecaja na rad suca

Na primjer, u predmetu *Albayrak protiv Turske* ESLJP je utvrdio da je stegovna sankcija izrečena sucu zbog čitanja publikacija koje je objavila teroristička organizacija prekršila njegovo pravo na slobodu izražavanja, jer nema dokaza da je to imalo utjecaja na njegov rad kao suca.

4. Priroda i ozbiljnost izrečenih kazni

Ovo je od očigledne važnosti u procjeni razmjernosti ograničenja i treba uzeti u obzir bi li kazna mogla obeshrabriti druge suce u budućnosti da daju kritičke izjave (*Kudeshkina protiv Rusije*)

Komentari sudaca na suđenje ili tijekom suđenja

Izjave koje suci daju tijekom suđenja ili u kontekstu suđenja mogu imati važne posljedice u mjeri u kojoj se percipiraju kao nepristrane i neovisne. To može dovesti do situacije u kojoj sučevo korištenje njegove ili njezine slobode izražavanja ugrožava pravo na pošteno suđenje.

U predmetu *Olujčić protiv Hrvatske*, u kojem su članovi Državnog sudbenog vijeća dali javne izjave o podnositelju zahtjeva, koji je bio predsjednik Vrhovnog suda i protiv kojeg je pokrenut disciplinski postupak, ESLJP je naveo da se od "pravosudnih tijela traži maksimalna diskrecija u pogledu predmeta koje rješavaju kako bi sačuvali imidž nepristranih sudaca. Ta bi ih diskrecija trebala odvratiti od korištenja tiska, čak i kada su isprovocirani. To su viši zahtjevi pravde i uzvišena priroda sudačke dužnosti koja nameće tu dužnost". Sud je smatrao da su izjave sudaca pokazale jasnu pristranost prema podnositelju zahtjeva, povrijedile njegovo pravo na pošteno suđenje.

U predmetima u kojima su se nacionalni suci žalili na stegovne sankcije zbog izjava koje su dali o pitanjima koja se tiču njihovog zaposlenja, ESLJP je vodio računa o tome jesu li njihove izjave uključivale pitanja od javnog interesa. Na primjer, u predmetu *Harabin protiv Slovačke*, koji se odnosio na stegovnu kaznu izrečenu sucu koji je izrazio pravno mišljenje ministru pravosuđa u vezi s revizijom njegovog suda, ESLJP je priznao da ga to što je bio sudac ne lišava zaštite prava na slobodu izražavanja. Međutim, Sud je primijetio: "Podnositelj zahtjeva je sankcioniran [jer nije} ispunio svoje obveze koje se odnose na sudsku upravu ... Stoga je podnositeljevo profesionalno ponašanje u kontekstu provođenja pravde i u odnosu na drugo državno tijelo predstavljalo bitan aspekt ... Disciplinski prijestup za koji je podnositelj zahtjeva optužen i proglašen krivim nije uključivao nikakve izjave ili stavove koje je on iznio u kontekstu javne rasprave ili u medijima ... U tom pogledu treba razlikovati ovaj predmet iz drugih slučajeva, u kojima je Sud utvrdio da su se prigovorene mjere u biti odnosile na slobodu izražavanja."

Sloboda izražavanja odvjetnika

Odvjetnici poput sudaca zauzimaju profesionalnu poziciju u provođenju pravde. S jedne strane, njihovo pravo na slobodu izražavanja ključno je za njihov posao - oslanjaju se na njega kako bi branili najbolje interese svojih klijenata. S

druge strane, kao službenicima pravosudnog sustava, njihova prava na slobodu mogu biti ograničena.

Različiti standardi primjenjuju se na izjave dane unutar suda, gdje su odvjetnici dužni zastupati najbolje interese svojih klijenata i rasprava može biti žestoka, te izjave dane izvan suda.

Što se tiče izjava danih na sudu, tijekom suđenja, ESLJP je razvio sljedeće standarde:

- Malo je prostora za ograničenja slobode izražavanja odvjetnika na sudu. Kao što je naglašeno u predmetu *Nikula protiv Finske*, odvjetnici imaju dužnost "revno braniti interese svojih klijenata" i mora postojati prostor za slobodnu i snažnu razmjenu argumenata.
- Tužitelji moraju tolerirati "vrlo značajnu kritiku od strane ... branitelja", čak i ako su neki od izraza neprimjereni, pod uvjetom da se ne tiču njihovih općih profesionalnih ili drugih kvaliteta (*Morice protiv Francuske*)
- Profesionalna pravila ponašanja odvjetnika zahtijevaju diskretnost, poštenje i dostojanstvo. U isto vrijeme, oni imaju određenu slobodu u pogledu argumenata koji se koriste na sudu (kao što je naglašeno u predmetu *Steur protiv Nizozemske*).

Izvan suda odvjetnici su i dalje dužni zastupati najbolje interese svojih klijenata. Međutim, od njih se očekuje da budu suzdržaniji u svom jeziku.

Sud je postavio sljedeće standarde:

- Obrana klijenta može se provoditi putem medija, a odvjetnici mogu obavijestiti javnost o svojoj zabrinutosti u vezi sa suđenjima (*Mor protiv Francuske*)
- Odvjetnici ne mogu iznositi primjedbe koje su toliko ozbiljne da prekoračuju dopušteno izražavanje komentara bez čvrste činjenične osnove (*Karpetas protiv Grčke*).
- Odvjetnici mogu iznositi zajedljive pa čak i sarkastične primjedbe (*Gouveia Gomes Fernandes i Freitas e Costa protiv Portugala*), ali ne mogu iznositi neopravdane uvrede (*Coutant protiv Francuske*)
- Odvjetnici se ne mogu smatrati odgovornima za sve što je objavljeno u obliku "intervjua", osobito ako su njihove izjave uređene (*Amihalachioaie protiv Moldavije*)
- Kada je slučaj opširno popraćen u medijima, odvjetnik ne može biti kažnjen za povredu tajnosti sudske istrage kada komentira informacije koje su novinarima već poznate i koje namjeravaju prenijeti, s tim komentarima ili bez njih (*Mor protiv Francuske*)

O slobodi izražavanja u vezi sa funkcioniranjem pravosudnog sustava u hrvatskim predmetima bit će više riječi kod analize predmetnih odluka, kasnije u ovom radu.

Sloboda izražavanja na radnom mjestu

Izražavanje na radnom mjestu - opća načela

U ocjeni navodnih povreda prava na slobodu izražavanja na radnom mjestu, prvi korak je razmotriti je li došlo do miješanja u pravo na slobodu izražavanja kao

posljedice nečega što je zaposlenik rekao ili objavio. Ovo 'miješanje' može biti sankcija, otkaz, odbijanje napredovanja ili čak odbijanje zapošljavanja, ali mora biti povezan s ostvarivanjem slobode izražavanja.

Ako je sankcija izrečena iz nekog drugog razloga kao što je nepoštivanje uputa nadređenih, tada se zaposlenik ne može pozvati na zaštitu prava na slobodu izražavanja. Na primjer, u slučaju u kojem je vojni zaposlenik koji je bio pod istragom zbog javnog kritiziranja vojske bio prisiljen otići u mirovinu kada je dosegao službenu dob za umirovljenje, ESLJP nije pronašao vezu između njegovog umirovljenja i njegove kritike oružanih snaga. Stoga nije bilo miješanja u njegovo pravo na slobodu izražavanja (*Joksas protiv Litve*).

Ako je došlo do miješanja, ESLJP je naglasio da je važno uzeti u obzir prirodu radnog spora i cjelokupnu pozadinu slučaja.

Čimbenici za ocjenu jesu li otkaz ili drugo miješanje u pravo na slobodu izražavanja radnika bili opravdani

Kod ocjene opravdanosti miješanja ESLJP uzima u obzir sljedeće čimbenike:

1) Je li postojao širi javni interes za izjavu radnika?

Prvi čimbenik koji je ESLJP uzeo u obzir je odnosi li se izjava na pitanje od šireg javnog interesa. ESLJP je ovo široko protumačio na način da se ne odnosi samo na pitanja nacionalne politike, nego i na pitanja sigurnosti na radnom mjestu ili pitanja koja se tiču određene profesije.

2) Koji su bili motivi radnika koji je dao izjavu?

Drugi čimbenik koji je ESLJP uzeo u obzir je pitanje motiva zaposlenika - jesu li bili čisto sebični ili su željeli dovesti do općeg poboljšanja na radnom mjestu ili skrenuti pozornost na neko drugo pitanje šire važnosti. ESLJP je naveo da "djelo motivirano osobnom pritužbom ili osobnim antagonizmom ili očekivanjem osobne koristi, uključujući novčanu dobit, ne bi opravdalo posebno jaku razinu zaštite." (*Guja protiv Moldavije*)

U drugom slučaju, medicinska sestra je otpuštena zbog podnošenja kaznene prijave zbog navodnih nedostataka u skrbi koju je pružao njezin poslodavac. Sud je smatrao da je očito bilo u javnom interesu da ona otkrije navodnu nepravdu tijekom progona. Nije imala ništa od toga da to otkrije. (*Heinisch protiv Njemačke*)

3) Utjecaj izjava

ESLJP je smatrao da su poslovni interesi poslodavca odlučni te da se stupanj štete uzrokovane izjavama ili otkrivanjem podataka može uzeti u obzir.

U predmetu *Herbai protiv Mađarske*, ESLJP je utvrdio da je radnik dao doprinose vanjskoj web stranici koji su bili vrlo usko povezani s njegovim poslom u odjelu ljudskih potencijala banke. Međutim, domaći sudovi nisu niti pokušali dokazati na koji je način predmetni govor mogao negativno utjecati na poslovne interese banke.

Slično, u predmetu *Marunić protiv Hrvatske* ESLJP je naglasio da nije bilo štete po ugled društva koje je podnositeljica zahtjeva kritizirala.

U oba je predmeta ESLJP utvrdio da je podnositeljima povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja.

4) Težina poduzete mjere ili izrečene sankcije

To uključuje pitanje je li bila dostupna blaža sankcija, kao i je li postojao 'odvraćajući učinak' na druge.

U predmetu koji se odnosio na smjenu pročelnika sveučilišnog odjela nakon e-poruke u kojoj je izrazio kritiku uprave sveučilišta, Vlada je tvrdila da se sankcija ne može smatrati 'strogom' - akademska karijera dotične osobe nije bila pogođena te je ubrzo nakon toga preuzeo radno mjesto na drugom sveučilištu. ESLJP se nije složio s tim, navodeći da je otkaz teška sankcija koja bi "mogla imati ozbiljan odvraćajući učinak na druge zaposlenike ... i obeshrabriti ih da kritiziraju." (*Rubins protiv Latvije*)

Javni sektor / privatni sektor

Gore navedena načela vrijede za državne službenike kao i za zaposlenike u privatnom sektoru. Međutim, ESLJP je naglasio da javni službenici imaju dužnost prema javnosti te da države imaju interes osigurati pravilno funkcioniranje javne službe. To znači da se javnim službenicima mogu nametnuti veća ograničenja nego zaposlenicima u privatnom sektoru.

U predmetu *Vogt protiv Njemačke*, ESLJP je razmatrao je li otpuštanjem učiteljice iz državne službe zbog njezinih političkih aktivnosti s njemačkom Komunističkom partijom povrijeđeno njezino pravo na slobodu izražavanja. Sud je prvo objasnio da se državnim službenicima mogu nametnuti veća ograničenja: „[Legitimno je] da država nametne državnim službenicima, zbog njihova statusa, obvezu diskrecije ... Stoga je na Sudu ... da utvrdi je li uspostavljena pravedna ravnoteža između temeljnih pravo pojedinca na slobodu izražavanja i legitimni interes demokratske države da osigura da njezina državna služba ispravno [funkcionira] ... Demokratska država ima pravo zahtijevati od državnih službenika da budu lojalni ustavnim načelima na kojima je utemeljena.”

Vraćajući se na činjenice predmeta, ESLJP je ipak ustvrdio da je pravo učiteljice na slobodu izražavanja povrijeđeno - unatoč njezinim političkim uvjerenjima, u školi nikada nije davala protuustavne izjave niti je osobno zauzela protuustavno stajalište, rad kao učiteljica bio je hvaljen, a njezin otkaz joj je učinio praktički nemogućim da se zaposli drugdje.

„Zviždači“ – radnici koji javno razotkrivaju nepravilnosti o kojima su saznali u svom radnom okruženju

Posebna kategorija predmeta odnosi se na takozvane zviždače - radnike koji tijekom svog rada dođu do informacija koje upućuju na ozbiljne prekršaje od strane njihovog poslodavca i koji skreću pozornost javnosti na problem o kojem je riječ.

ESLJP je smatrao da, pod određenim uvjetima, zaposlenici mogu otkriti takve informacije čak i ako prekrše obvezu povjerljivosti prema svojim poslodavcima te da ne bi trebali biti otpušteni ili trpjeti druge odmazde kao rezultat: „Sud stoga smatra, da bi državni službenici ili zaposlenici u javnom sektoru, koji upozore na nezakonite aktivnosti i postupanja na radnom mjestu, trebali u određenim slučajevima, uživati zaštitu. Zaštita je potrebna u slučajevima kada je zaposlenik odnosno državni službenik jedina osoba, ili dio manje grupe zaposlenika, koji su svjesni onoga što se događa na radnom mjestu, pa je sama zaštita u javnom interesu jer se tako upozorava poslodavca i javnost općenito.“ (*Guja protiv Moldavije*)

Načela zaštite prava slobode izražavanja „zviždača“

Iz sudske prakse ESLJP-a o zaštiti zviždača, kako je navedeno u predmetima *Bucur i Toma protiv Rumunjske* i *Guja protiv Moldavije*, mogu se uočiti sljedeća načela:

1) Objava treba odgovarati snažnom javnom interesu.

Kvaliteta informacija od javnog interesa trebala bi biti dovoljno jaka da nadjača zakonski nametnutu obvezu povjerenja.

2) Ne bi trebalo postojati nikakva druga učinkovita sredstva za ispravljanje nedjela koje zaposlenik namjerava otkriti.

Svako otkrivanje prvo treba izvršiti nadređenom ili drugom nadležnom tijelu. Samo tamo gdje je to očito neizvedivo, povjerljive informacije mogu se, u krajnjem slučaju, otkriti javnosti.

3) Šteta, ako je ima, nastala kao rezultat otkrivanja ne bi trebala prevagnuti nad interesom javnosti da se informacija otkrije

4) Otkrivanje ne smije biti motivirano osobnom pritužbom ili osobnim antagonizmom ili očekivanjem osobne koristi, uključujući novčanu dobit.

5) Zviždač je morao postupati u dobroj vjeri i u uvjerenju da je informacija istinita i da je u javnom interesu da se obznani.

6) Ozbilnost kazne i njezine posljedice ne smiju biti nerazmjerne.

Preporuka Odbora ministara CM/Rec(2014)7 o zaštiti zviždača pruža smjernice za provedbu ovih načela.

Pojedinci koji potpadaju pod nadležnost država članica EU koji prijave kršenje zakona EU-a uživaju posebnu zaštitu prema Direktivi 2019/1937 o zaštiti osoba koje prijavljuju povrede prava Unije.

Pravo na pristup informacijama

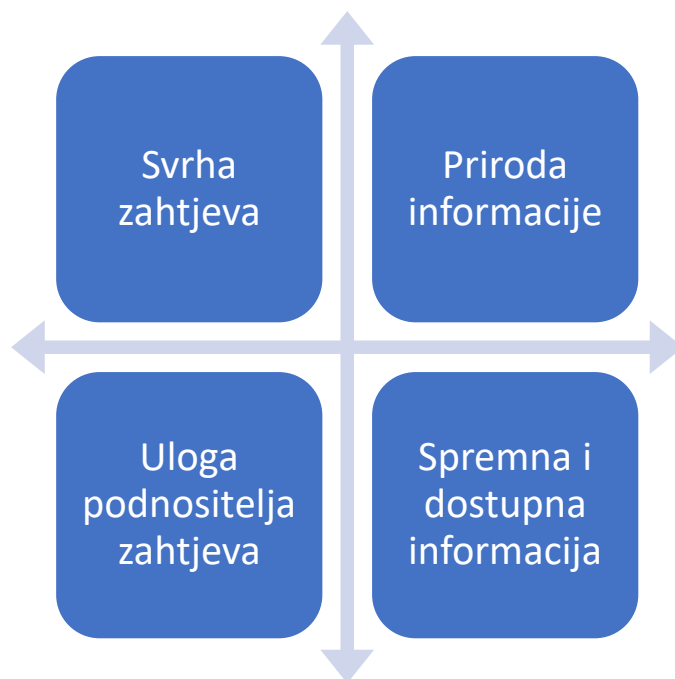
Iako članak 10. Konvencije ne štiti opće pravo na pristup informacijama koje su u posjedu tijela javne vlasti, ESLJP je dosad smatrao da pravo na pristup informacijama može biti razmatrano kroz načela iz članka 10. u dvije situacije:

a) ako je otkrivanje naložio sud, a sudski nalog nije ispoštovan,

b) kada je pristup informacijama neophodan za korištenje nečije slobode da primi ili proširi informaciju, a uskraćivanje informacije bi ometalo to pravo.

Ovo potonje je posebno važno za medije, nevladine organizacije i druge koji trebaju pristup određenim informacijama kako bi mogli objavljivati i izvještavati. U takvim okolnostima, tražena informacija mora imati određenu kvalitetu javnog interesa i mora biti nužna kako bi osoba koja traži informaciju mogla izvijestiti o dotičnom pitanju.

Presuda Velikog vijeća iz 2016. u predmetu *Magyar Helsinki Bizottsag protiv Mađarske* utvrđuje glavna načela koja se trenutačno primjenjuju i čimbenike koje treba uzeti u obzir pri ocjeni primjenjuje li se članak 10. na zahtjev za pristup informacijama ili ne:

Svrha zahtjeva

Svrha traženja informacija mora omogućiti tražiteljima ostvarivanje slobode izražavanja. ESLJP je naglasio da prikupljanje informacija mora biti odlučan pripremni korak u novinarskim ili sličnim aktivnostima. Osim toga, mora se utvrditi jesu li tražene informacije doista bile potrebne za ostvarivanje slobode izražavanja.

Priroda informacije

Tražene informacije moraju zadovoljiti test javnog interesa.

Što bi moglo biti predmet javnog interesa ovisit će o okolnostima. Javni interes odnosi se na stvari koje utječu na javnost u tolikoj mjeri da se ona za njih može legitimno zanimati, posebice u smislu da utječu na dobrobit građana ili život zajednice. To može uključivati važno društveno pitanje ili problem o kojem bi javnost imala interes biti informirana.

Uloga podnositelja zahtjeva

Važno je uzeti u obzir hoće li osoba koja traži pristup informacijama to učiniti s ciljem informiranja javnosti u svojstvu javnog "psa čuvara". To uključuje, ali nije ograničeno na - medije, nevladine organizacije, ali i akademske istraživače, autore literature o pitanjima od javnog značaja, blogere i popularne korisnike društvenih medija (tzv. influencere).

Spreme i dostupne informacije

Jesu li tražene informacije 'spreme i dostupne' važan je kriterij, ali ne i neophodan. ESLJP je odbacio oslanjanje domaćeg tijela na očekivane poteškoće u prikupljanju informacija kao osnovu za odbijanje da podnositelju zahtjeva dostavi dokumente.

Hrvatsko iskustvo u primjeni članka 10. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Prva se pamti – „Feral Tribune“

Prva presuda donesena u postupku pred hrvatskim sudom u kojoj su primijenjeni konvencijski standardi zaštite prava na slobodu izražavanja iz članka 10. bila je presuda Općinskog suda u Zagrebu od 21. prosinca 1998.

Tom su presudom glavni urednik i novinar tjednika „*Feral Tribune*“ oslobođeni od optužbe da bi na štetu tadašnjeg predsjednika Republike počinili kaznena djela klevete i uvrede zbog članka objavljenog u tom tjedniku 29. travnja 1996.

Iako je donesena prije gotovo dvadeset i pet godina ta presuda sadrži sveobuhvatnu ocjenu nužnosti miješanja u slobodu izražavanja glavnog urednika i novinara u interesu zaštite ugleda predsjednika Republike uz uvažavanje okolnosti koje prema praksi ESLJP-a treba imati na umu radi ocjene je li uspostavljena pravična ravnoteža kada se štite dvije međusobno suprotstavljene vrijednosti zajamčene Konvencijom - s jedne strane sloboda izražavanja zaštićenu člankom 10. i s druge strane pravo na poštovanje privatnog života zajamčeno člankom 8.

Hrvatska i ESLJP - statistika i brojke na dan 1. siječnja 2022.

Republika Hrvatska stupila je u članstvo Vijeća Europe 6. studenog 2022. Europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje: Konvencija) potpisala je 6. studenog 1996., a ratificirala 5. studenog 1997.

Prvu je presudu u odnosu na Republiku Hrvatsku Europski sud za ljudska prava (dalje: ESLJP) donio 28. lipnja 1996. u predmetu *Rajak protiv Hrvatske*. Riječ je o presudi u kojoj je nađena povreda članka 6. stavka 1. Konvencije u građanskom postupku – povreda prava na suđenje u razumnom roku.

Na dan 1. siječnja 2022. pred ESLJP-om su bila u tijeku 441 zahtjeva podnesena protiv Republike Hrvatske⁵⁷.

Dotad je doneseno ukupno 474 presuda u povodu zahtjeva protiv Republike Hrvatske. Od toga je u 380 predmeta (80%) nađena povreda barem jednog članka Konvencije⁵⁸. Tijekom 2021. doneseno je 37 presuda u povodu zahtjeva podnesenih protiv Republike Hrvatske, od toga je u 34 presude nađena povreda⁵⁹.

U razdoblju od 2012. do 2022. ESLJP je podnositeljima zahtjeva protiv Republike Hrvatske dosudio 4.011.315,00 EUR pravične novčane naknade zbog povrede Konvencije.⁶⁰

Ukupno je do 31. prosinca 2021. ESLJP riješio 17 070 zahtjeva podnesenih protiv Hrvatske. To znači da je presudom odlučeno o svega 2,8% zahtjeva protiv Hrvatske, dok je o preko 16 tisuća zahtjeva odlučeno na način da je zahtjev brisan s liste ili je ocijenjen nedopuštenim.

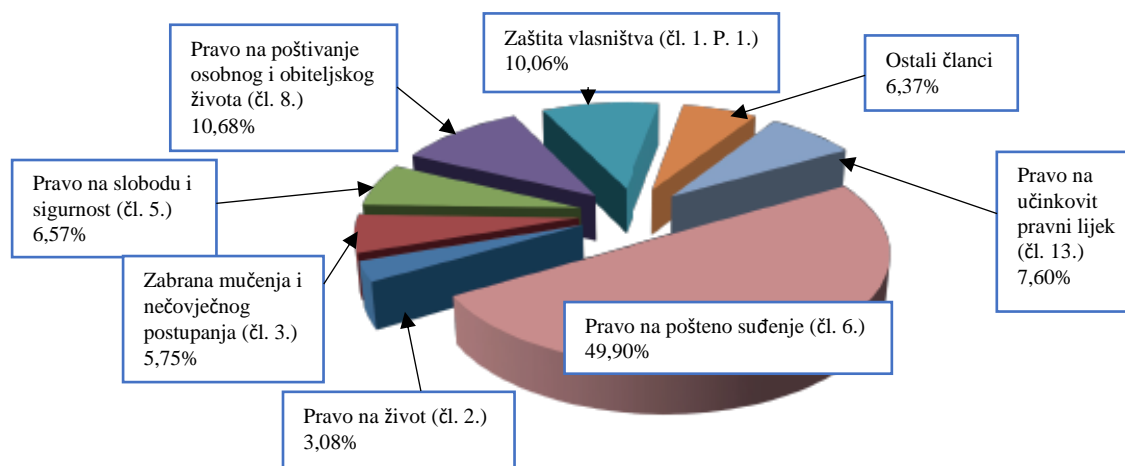
⁵⁷ [ECHR and Croatia, Facts&Figures](#)

⁵⁸ Ibid

⁵⁹ Ibid

⁶⁰ [Amount of just satisfaction awarded by the ECHR](#)

Predmet presuda u kojima je nađena povreda Konvencije

Polovina predmeta u kojima je nađena povreda odnosi se na članak 6. Konvencije (pravo na pošteno suđenje) bilo da je riječ o poštenosti postupka, bilo da je riječ o trajanju postupka.

Povrede članka 10. – malo ih je, ali su važne

U odnosu na zahtjeve podnesene protiv Republike Hrvatske zbog povrede članka 10., ESLJP je donio trinaest presuda⁶¹. Povreda prava na slobodu izražavanja utvrđena je u devet presuda, dok je u četiri presude ocijenjeno da to pravo nije povrijeđeno. Osim toga, ESLJP je donio i šest odluka u kojima je zahtjev protiv Republike Hrvatske radi povrede članka 10. odbačen kao očito neosnovan.

Prema dostupnim podacima, Vlada Republike Hrvatske obaviještena je o još sedam podnesenih zahtjeva radi povrede slobode izražavanja⁶².

Iako broj presuda u kojima je nađena povreda članka 10. Konvencije nije velik – svega devet, riječ je o vrlo važnoj praksi ESLJP-a i to ne samo zbog toga što taj broj više nego dvostruko premašuje presude u kojima takva povreda nije utvrđena (četiri). Naime, praksa ESLJP-a u predmetima u kojima je utvrdio da su domaće vlasti, u prvom redu sudbena, povrijedile pravo podnositelja na slobodu izražavanja zahtijeva značajne promjene u nacionalnoj sudskoj praksi ubuduće, a ta je praksa već utjecala na promjenu zakonodavstva, ponajprije kaznenog.

Korak naprijed – ukidanje zatvorske kazne za klevetu

Naime, od devet donesenih presuda samo je u tri predmeta (*Slava Jurišić, Radobuljac i Marunić*) završen nadzor nad izvršenjem presuda⁶³ jer je Odbor ministara Vijeće Europe prihvatio izvješće Vlade Republike Hrvatske o tome da su zaista poduzete sve odgovarajuće individualne i opće mjere izvršenja tih presuda. U prvom se redu to odnosi na izvršenje presude *Slava Jurišić protiv Hrvatske* od 8. veljače 2018. Riječ je bila o podnositeljici koja je 2012. u skladu s tada važećom Kaznenim zakonom iz 1997. bila osuđena za kazneno djelo klevete te joj je izrečena kazna zatvora u trajanju od 60 dana te je primijenjena uvjetna osuda s rokom kušnje u trajanju od godinu dana. ESLJP je u toj presudi ocijenio da kleveta pojedinca u

⁶¹ Stanje na dan 18. siječnja 2023.

⁶² Stanje na dan 18. siječnja 2023., izvor [HUDOC](#)

⁶³ Izvor [HUDOC EXEC](#), stanje na dan 18. siječnja 2023.

kontekstu političke rasprave o pitanju od legitimnog javnog interesa na predstavlja uvjerljivo opravdanje za izricanje kazne zatvora. Takva sankcija, po samoj svojoj prirodi, neizbježno će imati obeshrabrujući učinak, a činjenica da je izrečena uvjetna osuda koju podnositeljica zahtjeva nije morala izdržavati ne mijenja taj zaključak jer je njezina osuda održana na snazi. U tom smislu, ESLJP je također ponovio da je Parlamentarna skupština Vijeća Europe 4. listopada 2007. usvojila Rezoluciju 1577 (2007.) „Prema dekriminalizaciji klevete“, u kojoj poziva one države članice koje i dalje dopuštaju zatvorske kazne za klevetu da ih ukinu bez odgode, čak i ako se te kazne zapravo ne izriču.

I prije donošenja presude ESLJP-a u predmetu *Slava Jurišić protiv Hrvatske*, a na temelju stabilne i dugotrajne praskeske ESLJP-a, u Republici Hrvatskoj su poduzete zakonske mjere koje sprečavaju zatvorske kazne za klevetu. 2013. je stupio na snagu novi Kazneni zakon koji je donesen 2011. i koji je ukinuo zatvorsku kaznu za klevetu. U skladu s njegovim odredbama, osoba osuđena za klevetu može biti osuđena samo na novčanu kaznu. Kako bi se osigurala cjelovitija zaštita konvencijskog prava, KZ/2011 predviđa da će se primjenjivati na sve kaznene postupke za klevetu koji su u tijeku vrijeme kada je stupio na snagu. Time je Republika Hrvatska postupila u skladu s Rezolucijom Vijeće Europe „Prema dekriminalizaciji klevete.“

Tapkanje na mjestu - nema izvršenja za predmete iz *Stojanović i Miljević* grupa predmeta

Republika Hrvatska nije izvršila šest (od devet) presuda ESLJP-a u kojima je nađena povreda članka 10. Konvencije.

Najstarija presuda donesena je 19. rujna 2013. u predmetu *Stojanović protiv Hrvatske*. Postala je pravomoćna 17. veljače 2014. i više od devet godina nije izvršena. Riječ je o podnositelju kojem je u parnici za naknadu štete 2003. naloženo da naknadi štetu tadašnjem ministru zdravstva zbog izjava u dva članka u kojima ga je kritizirao.

Zajedno s tom presudom (*Stojanović grupa predmeta*) izvršava se presuda *Narodni list protiv Hrvatske* od 8. studenog 2018. U predmetu *Narodni list* u parnici za naknadu štete naloženo je tuženom nakladniku platiti odštetu nakon objave članka za kojeg se utvrdilo da kleveće suca.

U okviru *Stojanović grupa predmeta* izvršavala se i presuda *Marunić protiv Hrvatske* od 28. ožujka 2017. u kojoj je nadzor za izvršenjem završio 19. listopada 2022. Podnositeljica u predmetu *Marunić* je bila direktorica općinskog komunalnog društva, a 2007. je dobila izvanredni otkaz ugovora o radu zbog istupa u medijima odgovarajući na kritike koje je prema njoj iznio predsjednik uprave tog društva. Zbog toga je pokrenula radni spor radi utvrđenja da je otkaz bio nezakonit. Zbog istupa koji su ocijenjeni štetnim za ugled društva, odlukom Vrhovnog suda Republike Hrvatske preinačene su nižestupanjske odluke koje su bile donesene u njezinu korist te je njezin zahtjev za utvrđenje da je otkaz bio nezakonit odbijen.

Nadzor u predmetu *Marunić* je završen jer je ocijenjeno da su poduzete odgovarajuće pojedinačne mjere izvršenja – podnositeljici je isplaćena zadovoljština za pretrpljenu neimovinsku štetu, a pobijani domaći postupak ponovljen i ukinuta je presuda kojom je odbijen zahtjev za utvrđenje da je otkaz ugovora o radu bio nezakonit. U odnosu na opće mjere izvršenja je napomenuto da se iste nastavljaju ispitivati unutar *Stojanović* grupe predmeta.

Presude iz *Stojanović grupe* predmeta odnose se na odluke građanskih sudova i izvršavaju se u redovnom postupku.

Predmeti koji se odnose na odluke kaznenih sudova izvršavaju se u *Miljević* grupi predmeta, također u postupku redovnog izvršenja.

Ova skupina predmeta odnosi se na povrede slobode izražavanja podnositelja zahtjeva zbog presuda donesenih od 2009. do 2012. u kaznenom postupku i kojima su osuđeni za kazneno djelo klevete (*Miljević protiv Hrvatske*), uvrede (*Tölle protiv Hrvatske* i *Bon protiv Hrvatske*) i kazneno djelo povrede tajnosti (upravnog) postupka za skrbništvo maloljetne osobe (*N.Š. protiv Hrvatske*). U svim je predmetima ocijenjeno da su odluke kaznenih sudova bile nerazmjerne.

Zašto nema izvršenja?

Opći zaključak koji se može izvući iz svih ovih predmeta je da domaći sudovi nailaze na poteškoće u primjeni prakse Europskog suda u vezi s člankom 10. Konvencije. Konkretno, presude otkrivaju da im je teško uspostaviti ravnotežu između dva ili više konvencijskih prava (obično članci 8. i 10., a ponekad dodatno i članak 6.) te često domaći sudovi izriču nerazmjerne sankcije, osobito u slučajevima koji se odnose na klevetu i uvredu. U tom smislu, značajna i sustavna obuka sudaca o članku 10. Konvencije čini se ključnom.⁶⁴

Prigovori se mogu grupirati...

Zahtjevi podnositelja koji tvrde da su im hrvatske vlasti povrijedile pravo na slobodu izražavanja mogu se grupirati u pet skupina:

- oni koji su osuđeni za kaznena djela
- oni kojima je naložena isplata naknade štete u parnici
- oni koji su dobili otkaz zbog javnih istupa
- oni koji su kažnjeni zbog nepoštivanja suda
- oni kojima je uskraćeno pravo na pristup informacijama.

Osim što je o tim zahtjevima već odlučeno presudom ili odlukom ESLJP-a, postupak u povodu takvih ili sličnih zahtjeva je u tijeku (*Raspović, Francišković, Pisanski, Šplajt, Udruga Gong* i dva zahtjeva podnositeljice *Gospočić*).

Predmeti u povodu zahtjeva zbog povrede prava na slobodu izražavanja u kaznenom postupku

ESLJP je dosad odlučio o sedam zahtjeva za povredu prava na slobodu izražavanja zbog osude u kaznenom postupku. U pet je predmeta presuđeno da je osuđujućim odlukama kaznenog suda povrijeđena sloboda podnositelja na izražavanje. Riječ je o presudama *Slava Jurišić protiv Hrvatske*, *Bon protiv Hrvatske*, *N.Š. protiv Hrvatske*, *Miljević protiv Hrvatske* i *Tölle protiv Hrvatske*. Zahtjev u predmetu *Rujak protiv Hrvatske* odbačen je kao očito neosnovan.

⁶⁴ [Ocjena Sekretarijata Vijeća ministara o izvršenju presuda iz Miljević grupe predmeta](#)

Ovoj grupi predmeta pripada i predmet *Rukavina protiv Hrvatske* iako je podnositelj oslobođen optužbe da bi počinio kazneno djelo klevete i njegov je zahtjev odbačen kao očito neosnovan.

Iako je riječ o osudi za prekršaj za protupravno ponašanje na sportskom natjecanju, u ovu skupinu treba uvrstiti i predmet *Šimunić protiv Hrvatske* u kojem je zahtjev podnositelja također ocijenjen očito nedopuštenim i odbačen.

Povrede

[Slava Jurišić protiv Hrvatske \(zahtjev broj 19584/12\) od 8. veljače 2018.](#)

Povreda prava na slobodu izražavanja zbog presude kojom je podnositeljica osuđena zbog kaznenog djela klevete te joj je izrečena uvjetna kazna zatvora.

Podnositeljica, inače lokalna političarka u Slavonskom Brodu, bila je ravnateljica ustanove koja upravlja svim dječjim vrtićima u tom gradu, a tijekom nekoliko lokalnih izbora kandidirala se za gradonačelnicu. 23. listopada 2008. održala je konferenciju za medije pod nazivom „Sve žrtve kadrovske politike gradonačelnika Slavenskog Broda, M.D-a“ na kojoj je kritizirala kadrovsku politiku gradonačelnika Slavenskog Broda. Između ostalog, podnositeljica je rekla da je gradonačelnik kao ravnateljicu gradskog vrtića imenovao osobu (Z.B.) koja uopće nije raspolagala valjanim ispravama o državljanstvu, te da stoga ona nema hrvatsko državljanstvo, već je „jugoslavenska državljanica“ te da su Z.B. i gradonačelnik zajedno uskratili zaposlenje kćeri hrvatskog branitelja.

Z.B. je podnijela privatnu tužbu protiv tužiteljice Općinskom sudu u Slavonskom Brodu, zbog kaznenog djela klevete. Nakon provedenog kaznenog postupka, Općinski sud u Slavonskom Brodu je 26. siječnja 2012. tužiteljicu proglasio krivom te je osudio na 60 dana zatvora, uvjetno na godinu dana.

ESLJP je utvrdio kako je nesporno da je osuda podnositeljice zahtjeva od strane nacionalnih sudova nakon njezinih izjava o Z.B. na konferenciji za novinare predstavljala miješanje u njezino pravo na slobodu izražavanja. Takvo miješanje predstavlja povredu Konvencije ako ne ispunjava uvjete iz stavka 2. članka 10. Stoga treba utvrditi je li ono „propisano zakonom“, je li težilo jednom ili više legitimnih ciljeva navedenih u tom stavku i je li bilo „nužno u demokratskom društvu“ za postizanje tih ciljeva.

Nije sporno da je presuda nacionalnog suda kojom je podnositeljica zahtjeva osuđena zbog klevete utemeljena na mjerodavnim odredbama Kaznenog zakona, čije dostupnost i predvidljivost nisu osporene, te da je težila legitimnom cilju, „zaštiti prava i sloboda drugih“, i to konkretno ugleda Z.B. Zbog toga je ocijenjeno da je miješanje u pravo podnositeljice zahtjeva bilo propisano zakonom i težilo je legitimnom cilju.

Stavovi stranaka razlikovali su se glede pitanja je li predmetno miješanje bilo „nužno u demokratskom društvu“. ESLJP stoga mora utvrditi je li taj zahtjev, kako je utvrđen u drugom stavku članka 10., ispunjen u ovom predmetu.

Iako je ESLJP utvrdio da se spomenute izjave doista mogu smatrati štetnima po dostojanstvo Z.B., utvrdio je i da je izrečena kazna (uvjetna zatvorska osuda) nespojiva sa pravom tužiteljice na slobodu izražavanja.

Naime, ESLJP je smatrao da je u političkoj debati kazna zatvora za javno izrečenu misao (pa makar i uvjetna) samo iznimno kompatibilna sa pravom na slobodu izražavanja i to u slučajevima teških kršenja temeljnih prava drugih osoba

(primjerice, pozivanje na nasilje, govor mržnje i slično). ESLJP je utvrdio da ništa u ovom predmetu ne upućuje na postojanje takvih okolnosti, zbog čega je izrečenom kaznom povrijeđeno pravo tužiteljice na slobodu izražavanja zajamčeno člankom 10. Konvencije. Za povredu, podnositeljici je dosuđena naknada neimovinske štete oc 2.500,00 EUR.

Imajući na umu promjene kaznenog zakonodavstva 2013., u Republici Hrvatskoj se za kazneno djelo klevete (i uvrede) može izreći samo novčana kazna.

Bon protiv Hrvatske (zahtjev broj 26933/15) od 18. ožujka 2021.

Kaznena osuda aktivista za zaštitu okoliša za uvredu zbog izjava danih na zatvorenom skupu nije bila nužna u demokratskom društvu.

Podnositelj zahtjeva je aktivist za zaštitu okoliša koji je tijekom govora na jednom okruglom stolu kritizirao rad tadašnjeg načelnika općine Motovun izjavivši da se ovaj „ponaša kako pravi pravcati žohar“. Načelnik je zbog toga protiv podnositelja podnio privatnu tužbu za klevetu i uvredu. Općinski sud je podnositelja proglasio krivim za vrijeđanje načelnika obrazloživši da izričaj upućen nekome „da je pravi pravcati žohar“ svakako predstavlja uvredu jer se radi o štetočini i nametniku. Ovaj sud je podnositelju izrekao novčanu kaznu u iznosu od približno 3.500 eura. Županijski sud je potvrdio prvostupanjsku presudu, a Ustavni sud je odbio podnositeljevu ustavnu tužbu.

Pred Europskim sudom podnositelj zahtjeva je prigovorio da su domaći sudovi povrijedili njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Budući da osuda za uvredu zbog izjava danih tijekom izlaganja na okruglom stolu svakako predstavlja miješanje u podnositeljevo pravo na slobodu izražavanja, ESLJP je ispitao je li to miješanje bilo zakonito, je li imao legitimni cilj te je li bilo nužno u demokratskom društvu.

Miješanje je bilo zakonito jer se osuda temeljila na odredbama članka 199. stavaka 2. Kaznenog zakona (kazneno djelo uvrede), težilo je legitimnom cilju zaštite prava drugih, odnosno časti i ugleda načelnika. Preostalo je pitanje je li miješanje bilo nužno u demokratskom društvu.

ESLJP je ispitao jesu li domaći sudovi uspostavili pravednu ravnotežu između dva suprotstavljena interesa i to podnositeljevog prava na slobodu izražavanja i prava načelnika na ugled, primjenjujući kriterije dobro utvrđene u svojoj sudskoj praksi (*Axel Springer AG protiv Njemačke [VV]*, st. 78. – 97. i *Couderc i Hachette Filipacchi Associés protiv Francuske [VV]*, br. 40454/07, st. 82. – 93.).

a) Doprinos raspravi o pitanju od javnog interesa

U okviru članka 10. stavka 2. Konvencije postoji malo prostora za ograničenja političkog govora ili rasprave o pitanjima od javnog interesa. Dakle, kada se radi o pitanjima javnog interesa, ESLJP dodjeljuje visoki stupanj zaštite slobodi izražavanja, što podrazumijeva da države nemaju široku slobodu procjene (*Narodni list d.d. protiv Hrvatske, st. 60.*). Rasprava u ovom predmetu očigledno se je odnosila na pitanja važnog javnog interesa, budući da je sporni govor podnositelja zahtjeva održan na javnom skupu znanstvene prirode na kojem se među ostalim raspravljalo o načinu vođenja lokalne politike u području okoliša.

b) Koliko je dotična osoba poznata javnosti

Načelnik Općine Motovun bio je javna osoba i stoga je morao imati viši prag tolerancije prema bilo kakvoj kritici.

c) Sadržaj, oblik i posljedice izjave

ESLJP je ponovio da je potrebno razlikovati izjave o činjenicama od vrijednosnih sudova (*Morice protiv Francuske [VV]*, stavak 126.) kao i to da članak 10. štiti ne samo informacije ili ideje koje su prihvatljive i neuvredljive nego i one informacije i ideje koje „vrijeđaju, šokiraju ili uznemiruju“.

Domaći sudovi nisu proveli analizu o tome je li izjava podnositelja bila vrijednosni sud nego su samo kratko zaključili da je podnositelj usporedio načelnika sa štetočinom i parazitom što je samo po sebi predstavljalo uvredu.

Podnositelj nije namjeravao ovu izjavu učiniti dostupnom široj javnosti. Naime, govorio je na znanstvenom skupu ograničenom broju ljudi, a njegovo izlaganje je bez njegova znanja ili pristanka privatno snimljeno i objavljeno na mrežnim stranicama lokalne nevladine organizacije.

Domaći sudovi nisu ocijenili kontekst u kojem je pobijana izjava dana već su samo odbili tvrdnju podnositelja da je njegova izjava bila isključivo metaforička i da je predstavljala oštru kritiku politike načelnika.

d) Ozbiljnost sankcije

Podnositelj je kazнено osuđen što je rezultiralo unosom podataka u kaznenu evidenciju. Izrečena novčana kazna bila je značajna u danim okolnostima i imala je negativne posljedice na daljnje djelovanje podnositelja zahtjeva kao aktivista za zaštitu okoliša. Slijedom navedenog, ESLJP je zaključio da domaći sudovi nisu relevantno i dostatno obrazložili miješanje u slobodu izražavanja podnositelja zahtjeva niti su uzeli u obzir načela i kriterije utvrđene u sudskoj praksi Europskog suda za uravnoteženje te slobode s pravom na poštovanje privatnog života načelnika. Drugim riječima, nisu ocijenili cjelokupan kontekst u kojem je upotrijebljen osporeni izraz i ton kojim je izgovoren te nisu uspostavili pravednu ravnotežu između mjera kojima je ograničeno podnositeljevo pravo na slobodu izražavanja i legitimnog cilja koji se tim mjerama htio postići. Stoga je došlo do povrede članka 10. Konvencije.

Za utvrđenu povredu, Europski sud je naložio državi isplatiti podnositelju zahtjeva naknadu u iznosu od 7.500,00 eura na ime neimovinske štete.

Miljević protiv Hrvatske (zahtjev broj 68317/13) od 25. lipnja 2020.

Povreda prava na slobodu izražavanja zbog osude za klevetu zbog izjava danih u kontekstu obrane u drugom kaznenom postupku i optuživanja treće osobe za neovlašteno utjecanje na svjedoke.

Tijekom suđenja za ratne zločine podnositelj je dao izjave u svoju obranu, optužujući I.P., treću osobu koja nije sudjelovala u postupku, za poticanje na njegov kazneni progon, utjecaj na svjedoke i vođenje zločinačkog pothvata s ciljem njegove osude. Podnositelj je oslobođen optužbi za ratne zločine, ali je kasnije osuđen u kaznenom postupku za klevetu koji je protiv njega pokrenuo I.P. zbog osporenih izjava. Izrečena mu je novčana kazna od približno 130 EUR s time da neplaćanje novčane kazne u roku od četiri mjeseca može dovesti do zamjene novčane kazne radom za opće dobro. Naloženo mu je i snositi troškove kaznenog postupka (približno 2.200,00 EUR)

S obzirom na činjenicu da je podnositelj zahtjeva prigovarao svojoj kaznenoj presudi za klevetu te da su domaći sudovi razmatrali predmet iz perspektive napada na čast i ugled I.P., ESLJP je osudu podnositelja zahtjeva za klevetu tretirao kao

miješanje u njegovu slobodu izražavanja, imajući na umu implikacije njegovog prava da se učinkovito brani u kaznenom postupku.

Miješanje je bilo propisano zakonom i težilo je legitimnim ciljevima zaštite ugleda ili prava drugih i održavanja autoriteta i nepristranosti pravosuđa .

Ključno je pitanje je li miješanje bilo neophodno u demokratskom društvu.

Podnositelj zahtjeva je optužio I.P. za neovlašteni utjecaj na svjedoke, kažnjiv prema domaćem zakonu, što je očito moglo ukaljati ugled I.P.-a i uzrokovati mu predrasude u njegovom društvenom okruženju, posebno s obzirom na njegov status vojnog časnika i ratnog invalida. Štoviše, I.P. se osjećao ozbiljno pogođen izrečenim izjavama. Prema tome, optužbe podnositelja zahtjeva dosegle su potrebnu razinu ozbiljnosti koja bi mogla naštetiti pravima I.P.-a prema članku 8.

ESLJP je stoga morao provjeriti jesu li domaće vlasti uspostavile pravičnu ravnotežu između slobode izražavanja podnositelja zahtjeva i prava I.P.-a na poštovanje njegovog ugleda. U ovom predmetu, međutim, podnositeljevo pravo na slobodu izražavanja prema članku 10. kao optuženika u kaznenom postupku moralo se također shvatiti u svjetlu njegovog prava na pravično suđenje prema članku 6. U takvim slučajevima dopušteno polje slobodne procjene domaćim tijelima prema članku 10. trebalo bi biti uže.

Konkretno, imajući na umu pravo optuženika na slobodu izražavanja i javni interes uključen u pravilno provođenje kaznenog pravosuđa, prioritet treba dati dopuštanju optuženiku da slobodno govori bez straha da će biti tužen za klevetu kad god se njegov ili njezin govor tiče izjave i argumenata iznesenih u vezi s njegovom ili njezinom obranom.

S druge strane, kad su izjave optuženika izvan predmeta kaznenog postupka i njegove obrane te uključuju irelevantne ili neopravdane napade na drugog sudionika u postupku ili bilo koju treću osobu, tad je legitimno ograničavati njegovu ili njezinu slobodu izražavanje uzimajući u obzir prava treće strane prema članku 8. Konvencije.

To znači da su izjave i argumenti optuženika bili zaštićeni u onoj mjeri u kojoj nisu predstavljali zlonamjerne optužbe protiv drugih sudionika u postupku ili bilo koje treće strane. Sloboda izražavanja okrivljenika postojala je u onoj mjeri u kojoj on nije davao izjave koje namjerno izazivaju lažne sumnje u kažnjivo ponašanje u odnosu na drugog sudionika u postupku ili bilo koju treću osobu. U praksi, pri donošenju te ocjene, ESLJP je smatrao važnim posebno ispitati ozbiljnost ili težinu posljedica za osobu na koju se te izjave odnose. Što su posljedice bile teže, to je činjenični temelj za dane izjave morao biti čvršći.

a) Priroda i kontekst osporenih izjava

Iako I.P. nije djelovao ni u kakvom službenom svojstvu u kaznenom postupku protiv podnositelja zahtjeva niti je preuzeo bilo kakvu formalnu ulogu u tom postupku, prisustvovao je javnim raspravama u predmetu podnositelja zahtjeva. Štoviše, I.P. je bio poznata javna osoba i aktivist po pitanju otkrivanja zločina počinjenih tijekom rata. U tom je svojstvu savjetovao urednike televizijske emisije, a neki od svjedoka u slučaju podnositelja zahtjeva stupili su s njim u kontakt. Dakle, on je stupio na javnu scenu u tom polju društvenog interesa te je stoga u načelu bio dužan pokazati veću razinu tolerancije na prihvatljivu kritiku od druge privatne osobe.

Osporene izjave podnositelja zahtjeva dane su u njegovoj završnoj riječi pred prvostupanjskim sudom. Odnosile su se na argumente obrane koji su bili dovoljno povezani s podnositeljevim slučajem i išli su u prilog njegovoj obrani. Da je podnositelj zahtjeva uspio uvjeriti prvostupanjski sud u svoje argumente, to bi

ozbiljno dovelo u pitanje vjerodostojnost i pouzdanost iskaza svjedoka te cjelokupnu prirodu i pozadinu slučaja tužiteljstva.

Načelno, optuženik je morao imati priliku slobodno govoriti o svom dojmu o mogućem manipuliranju svjedocima i neprimjernoj motivaciji tužiteljstva bez straha da će kasnije biti tužen za klevetu. U ovom predmetu, izjave podnositelja zahtjeva doista su se ticale njegovih dojmova u vezi s ponašanjem I.P. Nije bilo važno što I.P. sam nije saslušan kao svjedok u kaznenom postupku protiv podnositelja zahtjeva.

S obzirom na gore navedeno, osporene izjave imale su dovoljno relevantan utjecaj na obranu podnositelja zahtjeva i stoga su zaslužile višu razinu zaštite prema Konvenciji.

b) Posljedice za I.P. i činjenična osnova za izjave

U postupku za klevetu domaći su sudovi pristupili podnositeljevim navodima protiv I.P. kao izjavama o činjenicama i utvrdili su da nisu imale dovoljno temelja i stoga su predstavljale bespotreban i neutemeljen napad. Međutim, nedovoljno su cijenili činjenicu da je podnositelj zahtjeva vidio da je I.P. prisustvovao ročištima u njegovom predmetu i da je I.P. sam priznao da je upoznao neke od svjedoka. Štoviše, propustili su uzeti u obzir istaknute aktivnosti I.P. na tom polju i njegov angažman u televizijskoj emisiji, iako bez izravnog angažmana u emisiji koja se tiče podnositelja zahtjeva.

Stoga se ne može reći da je osporenim izjavama nedostajala bilo kakva činjenična osnova za argumente podnositelja zahtjeva koji se odnose na uključenost I.P.-a u njegov predmet. Uzimajući u obzir i kontekst u kojem su te izjave dane, odnosno kao obrambeni argumenti tijekom kaznenog postupka, iako su bile pretjerane, one nisu predstavljale zlonamjerne optužbe protiv I.P.

Naposljetku, izjave podnositelja zahtjeva izazvale, objektivno gledajući, ograničene posljedice za I.P., posebno zato što domaće vlasti nikada nisu istražile I.P. zbog kaznenog djela utjecaja na svjedoke. Štoviše, čak i uz prihvaćanje da je I.P. zatražio liječničku pomoć u vezi s tjeskobom koju su prouzročile izjave podnositelja zahtjeva, nije bilo uvjerljivih dokaza da je pretrpio, ili da je objektivno mogao pretrpjeti, bilo kakve duboke ili dugotrajne zdravstvene ili druge posljedice.

c) Ozbiljnost izrečene sankcije

Iako je podnositelju zahtjeva naređeno da plati najmanju novčanu kaznu moguću prema mjerodavnom domaćem zakonu, ta je sankcija ipak predstavljala kaznenu osudu.

Zaključno, ESLJP je ocijenio da domaći sudovi nisu uspostavili pravednu ravnotežu između slobode izražavanja podnositelja zahtjeva shvaćene u kontekstu njegovog prava da se brani, s jedne strane, i interesa I.P.-a da zaštiti svoj ugled na drugoj.

Domaće vlasti nisu uzele u obzir povećanu razinu zaštite koju su iskazi koje je optuženik dao kao dio svoje obrane tijekom kaznenog postupka zaslužili. Zbog toga je ocijenjeno da je došlo do povreda prava na slobodu izražavanja te ne naloženo Republici naknaditi mu 2.281,00 EUR za imovinsku štetu u vezi s troškovima i izdacima postupka koje je bio dužan platiti nakon osude za klevetu. Neimovinska šteta mu nije dosuđena jer, prema mišljenju ESLJP-a, utvrđivanje povrede samo po sebi predstavlja dovoljnu pravičnu naknadu za neimovinsku štetu.

Tölle protiv Hrvatske (zahtjev broj 41987/13) od 10. prosinca 2020.

Propust domaćih sudova da prilikom osude podnositeljice za kazneno djelo uvrede iznesu odlučne i dostatne razloge za miješanje u njezinu slobodu izražavanja te postignu pravičnu ravnotežu između tog njezinog prava i prava na poštovanje privatnog života druge osobe, doveo je do povrede prava podnositeljice na slobodu izražavanja.

Podnositeljica zahtjeva je predsjednica Autonomne ženske kuće Zagreb (dalje: AŽKZ) - nevladine feminističke organizacije s misijom pružanja podrške i pomoći ženama koje su preživjele obiteljsko nasilje te osnaživanja položaja žena u društvu. Tijekom 2003. godine AŽKZ je pružala podršku C.O. koja je tvrdila da ju je zlostavljao suprug D.O. C.O. je boravila u skloništu AŽKZ zajedno sa svojom maloljetnom kćerkom sve do kolovoza 2003. kada je s kćeri napustila sklonište i otišla u inozemstvo. Ubrzo nakon toga, u dnevnim novinama Večernji list objavljen je članak u kojem je D.O. optužio AŽKZ za uključenost u navodnu otmicu njegove kćeri. Istog dana podnositeljica zahtjeva je sudjelovala u radijskoj emisiji u kojoj je negirala bilo kakvu uključenost udruge u navodnu otmicu. Također je govorila kako praksa AŽKZ i ostalih skloništa pokazuje da žene iznesu tek trećinu onog što su preživjele te da je u slučaju C.O. sigurno bilo puno više toga nego što je ona uspjela ispričati. Izjavila je da je D.O. zlostavljač te da ne sumnja kako je C.O. bila žrtva nasilja. D.O. je zatim protiv podnositeljice zahtjeva podnio privatnu tužbu zbog kaznenog djela klevete, navodeći da je u spomenutoj radijskoj emisiji iznijela neistinite činjenice koje štete njegovoj časti i ugledu. Tijekom postupka ispitane su stranke i nekoliko svjedoka te je provedeno vještačenje autentičnosti snimke radijske emisije.

Općinski je sud proglasio je podnositeljicu krivom za kazneno djelo uvrede. Izrečena joj je sudska opomena te joj je naloženo snositi troškove kaznenog postupka u iznosu od oko 70,00 EUR kao i naknaditi troškove postupka privatnog tužitelja. Podnositeljčina žalba i ustavna tužba su odbijene.

Podnositeljica zahtjeva je podnijela zahtjev ESLJP-u tvrdeći da je zbog kaznene osude povrijeđeno njezino pravo na slobodu izražavanja. Taj je sud utvrdio da je u podnositeljčinom predmetu kaznena osuda zbog izjava danih u medijima doista predstavljala miješanje u slobodu izražavanja. Takvo miješanje je bilo zakonito jer se temeljilo na članku 199. Kaznenog zakon kojim je propisano kazneno djelo uvrede. Slijedilo je i legitiman cilj zaštite ugleda i prava drugih, odnosno u predmetnom slučaju časti i ugleda D.O. u skladu s člankom 8. Konvencije. Preostalo je pitanje je li navedeno miješanje bilo nužno u demokratskom društvu, odnosno je li uspostavljena pravedna ravnoteža između suprotstavljenih interesa – s jedne strane prava na poštovanje privatnog života D.O. i s druge strane prava na slobodu izražavanja podnositeljice zahtjeva.

U ocjeni ovog pitanja Europski sud se vodio sljedećim kriterijima uspostavljenim u dobro utvrđenoj praksi ovog suda (*Couderc and Hachette Filipacchi Associés protiv Francuske [VV], stavak 93.*):

a) Doprinos raspravi o pitanju od javnog interesa

Rasprava o obiteljskom nasilju svakako je rasprava o važnom pitanju od javnog interesa.

b) Koliko su predmetna osoba i predmet rasprave poznati javnosti

Iako D.O. nije bio javna osoba, u trenutku kada je dao intervju dnevnim novinama, ušao je u sferu javne rasprave te je u skladu s time povećan prag tolerancije za kritike koje su mu upućene (*Bodrožić i Vujić protiv Srbije, stavak 34.*)

c) Prijašnje ponašanje predmetne osobe

S obzirom da je D.O. ranije optužio AŽKZ za sudjelovanje u navodnoj otmici njegove kćeri, podnositeljica zahtjeva je kao predsjednica te udruge očekivano branila njezin ugled. U tom smislu, ESLJP je naglasio da je pravo na ispravak ili odgovor važan element slobode izražavanja te ulazi u opseg članka 10. Konvencije (*Kaperzyński protiv Poljske, stavak 66.*).

d) Sadržaj, oblik i posljedice izjave

Europski sud je ponovio da je pri ocjeni razmjernosti miješanja potrebno razlikovati izjave o činjenicama od vrijednosnih sudova (*Morice protiv Francuske [VV], stavak 126.*) kao i to da se članak 10. primjenjuje i na informacije i ideje koje „vrijeđaju, šokiraju ili uznemiruju“.

S obzirom na format u kojem je podnositeljica dala izjavu (radijska emisija) nije bilo moguće preformulirati ili povući izjavu prije njenog objavljivanja, a D.O. je odbio sudjelovati u emisiji i tako se odrekao mogućnosti izravnog odgovaranja na navode podnositeljice zahtjeva. U ocjeni podnositeljčine izjave domaći sudovi su se ograničili na činjenicu da D.O. nikad nije osuđivan za obiteljsko nasilje i da podnositeljica zahtjeva nikada nije tvrdila da sumnja ili da zna da je protiv njega pokrenut kazneni postupak. Domaći sudovi su zaključili da je podnositeljica počinila kazneno djelo uvrede, pritom ne uzimajući u obzir činjenicu da se njezina izjava odnosila na pitanje od javnog interesa, niti činjenicu da je podnositeljica možda imala opravdani razlog vjerovati da je D.O. zlostavljao svoju suprugu o čemu je iskaz dalo nekoliko svjedoka tijekom kaznenog postupka.

e) Ozbiljnost sankcije

Premda je izrečena novčana kazna bila blaga, kaznena osuda predstavljala je neku vrstu cenzure za podnositeljicu zahtjeva koja ju je mogla obeshrabriti u promicanju ciljeva AŽKZ. Slijedom navedenog, ESLJP je zaključio da domaći sudovi nisu iznijeli relevantne i dostatne razloge za miješanje u slobodu izražavanja podnositeljice zahtjeva niti su uzeli u obzir načela i kriterije utvrđene sudskom praksom ovog Suda za uravnoteženje te slobode s 3 pravom na poštovanje privatnog života.

Drugim riječima, nije uspostavljena pravedna ravnoteža između mjera kojima je ograničeno podnositeljčino pravo na slobodu izražavanja i legitimnog cilja koji se tim mjerama želio postići. Stoga je došlo do povrede članka 10. Konvencije, a podnositeljici je dosuđena naknada neimovinske štete u zatraženom iznosu od 6.600,00 EUR.

N.Š. protiv Hrvatske (zahtjev broj 36908/13) od 10. rujna 2020.

Kaznena osuda na temelju formalističkog pristupa, bez razmatranja svih relevantnih okolnosti, uzrokovala je povredu prava na slobodu izražavanja.

Predmet se odnosio na kaznenu osudu podnositeljice zahtjeva zbog kršenja povjerljivosti upravni postupak za određivanje skrbništva nad maloljetnom unukom. Kći i zet podnositeljice zahtjeva poginuli su u prometnoj nesreći, a njihova petomjesečna kći N.G. je preživjela. U svibnju 2007. godine, nadležni Centar za

socijalnu skrb (dalje: CZSS) dodijelio je skrbništvo nad djevojčicom njezinom stricu (bratu preminulog podnositeljčinog zeta). Nezadovoljna ovom odlukom, obitelj preminule majke pokrenula je niz upravnih postupaka pred CZSS-om i tadašnjim Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi, a naknadno i upravni spor pred nadležnim upravnim sudom.

Prometna nesreća i obiteljski spor privukli su veliku medijsku pozornost. Mediji su u više navrata izvješćivali javnost o provođenju postupaka u vezi sa skrbništvom nad mlt. N.G. U travnju 2010. godine, podnositeljica zahtjeva, njezin suprug i njezina druga kći D.Š., sudjelovali su u televizijskoj emisiji *Proces*. Podnositeljica je u ovoj emisiji govorila o navodnim nepravilnostima u radu CZSS-a te o sudskim postupcima u vezi sa skrbništvom i kontaktima s N.G. Televizijski je prilog prikazao odluke nadležnog ministarstva i CZSS-a s vidljivim imenom djeteta. Nakon emitiranja ove emisije, stric N.G. podnio je kaznenu prijavu protiv podnositeljice zahtjeva i D.Š. zbog povrede tajnosti upravnog postupka posebno radi otkrivanja punog identiteta N.G. Državno odvjetništvo podignulo je optužnicu protiv podnositeljice zahtjeva i D.Š. zbog kaznenog djela povrede tajnosti postupka. Općinski je sud proglasio podnositeljicu zahtjeva i njezinu kćer krivima za počinjenje ovog kaznenog djela. Osuđene su na kaznu zatvora u trajanju od četiri mjeseca uz primjenu uvjetne osude od dvije godine. Županijski je sud potvrdio prvostupanjsku presudu. Ustavni sud je odbacio podnositeljčinu ustavnu tužbu.

Podnositeljica je podnijela zahtjev ESLJP-u tvrdeći da je kaznena osuda zbog povrede tajnosti upravnog postupka bila u suprotnosti s člankom 10. Konvencije.

ESLJP je najprije utvrdio da je zahtjev podnositeljice dopušten. Naime, sukladno zahtjevima pluralizma, tolerancije i slobodoumlja bez kojih nema demokratskog društva, članak 10. Konvencije primjenjuje se i na informacije i ideje koje „vrijeđaju, šokiraju ili uznemiruju“ (Morice protiv Francuske [VV], stavak 124.) kao i na „javno širenje povjerljivih informacija u medijima“ (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavci 108-112.).

Taj je sud je zatim ispitao osnovanost podnositeljčinog zahtjeva odnosno je li miješanje bilo zakonito, je li težilo postizanju legitimnog cilja te je li bilo nužno i razmjerno cilju koji se želio postići.

a). Zakonitost miješanja

Ocjenjujući zakonitost miješanja, ESLJP je ponovio da izraz „predviđeno zakonom“ iz stavka 2. članka 10. Konvencije ne zahtijeva samo postojanje domaće pravne osnove nego i određenu kvalitetu zakona. Drugim riječima, zakon mora biti dostupan i predvidljiv te mora sadržavati odgovarajuće zaštitne mjere protiv arbitarnosti. U slučaju podnositeljice zahtjeva, kaznena osuda se temeljila na članku 305. stavku 1. Kaznenog zakona (NN 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 71/06, 110/07, 152/08) koji nije izričito zabranjivao otkrivanje podataka u postupcima koji se tiču zaštite prava i interesa djeteta, već je općenito zabranjivao otkrivanje podataka koji se na temelju zakona ili odluke utemeljene na zakonu smatraju tajnima. Članak 271. Obiteljskog zakona (NN 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11, 61/11) propisivao je isključenje javnosti iz postupaka u kojima se odlučuje o statusnim stvarima. Iako je nejasno kako se ovaj članak primjenjivao na upravni postupak pred CZSS-om, budući da se formalno isključenje javnosti prema ovom članku odnosi na sudski, a ne upravni postupak, ESLJP je zaključio da nema razloga dovoditi u pitanje odluku CZSS-a o isključenju javnosti iz postupka. Zato je ustanovio da nema potrebe donijeti konačan zaključak o zakonitosti miješanja.

b) Legitimnost miješanja

Miješanje je u ovom predmetu imalo legitiman cilj zaštite prava i interesa drugih, odnosno mlt. N.G. ESLJP je pritom naglasio da osjetljiva pitanja koja se tiču djece prvenstveno moraju imati u vidu najbolji interes djeteta (*Paradiso i Campanelli protiv Italije [VV], stavak 208.*).

c) Nužnost i razmjernost miješanja

Opća načela za procjenu nužnosti miješanja u slobodu izražavanja ESLJP je iznio u presudi velikog vijeća *Medžlis Islamske Zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine*. Riječ „nužni“ iz stavka 2. članka 10. pretpostavlja postojanje prijeko društvene potrebe, a pritom države ugovornice imaju određenu slobodu procjene kada odlučuju postoji li takva potreba.

Zadatak ESLJP-a nije zauzeti mjesto nadležnih državnih tijela, već utvrditi jesu li ona svoje diskrecijsko pravo koristila razumno, pažljivo i u dobroj vjeri. Drugim riječima, potrebno je utvrditi:

- je li miješanje bilo razmjerno legitimnom cilju,
- jesu li razlozi za miješanje bili relevantni i dostatni,
- jesu li nadležna tijela primijenila standarde sadržane u članku 10. Konvencije uz prihvatljivu ocjenu relevantnih činjenica.

Glavno pitanje u ovom predmetu bilo je je li osuda podnositeljice zahtjeva s ciljem zaštite prava na privatnost djeteta bila pravilno uravnotežena sa suprotstavljenim pravom na slobodu izražavanja. U predmetima koji zahtijevaju vaganje između prava na poštovanje privatnog života i prava na slobodu izražavanja, ESLJP je smatrao da se ishod spora u načelu ne bi trebao razlikovati ovisno o tome je li zahtjev podnijen na temelju članka 8. ili 10., budući da ta prava zaslužuju jednako poštovanje (*Satakunnan Markkinapörssi Oy i Satamedia Oy protiv Finske [VV], stavak 163.*). Međutim, kada su u pitanju djeca, Europski sud uvijek ističe da se treba zaštititi njihov najbolji interes (*X protiv Latvije [VV], stavak 96.*). To ipak ne znači da će taj interes automatski i apsolutno prevagnuti nad bilo kojim drugim interesom. U postupcima koji se odnose na statusna i druga prava djece, zaštita privatnosti djeteta je valjan razlog za isključenje javnosti. Ipak, ako je određeni podatak već bio poznat javnosti, interes za očuvanjem njegove tajnosti više neće predstavljati prijeku društvenu potrebu (*Aleksey Ovchinnikov protiv Rusije, stavci 49.-50.*). U ocjeni razmjernosti mjere, ESLJP posebno uzima u obzir obrazloženja domaćih sudova i njihovu usklađenost s načelima koja proizlaze iz članka 10. Konvencije.

U predmetu podnositeljice zahtjeva, prema ocjeni ESLJP-a, domaći sudovi nisu ispitali uravnoteženost suprotstavljenih interesa.

Naime, općinski sud, čije su obrazloženje podržali županijski i Ustavni sud, nije razmotrio postojanje javnog interesa za pravnu bitku oko skrbništva nad djevojčicom N.G. niti je uzeo u obzir činjenicu da su povjerljive informacije već ranije bile poznate javnosti. Konkretno, neke od podataka objavio je sam ravnatelj CZSS-a, a imena djevojčice i drugih sudionika bila su poznata javnosti iz ranijih medijskih izvješća. Sudjelovanje podnositeljice zahtjeva u televizijskoj emisiji *Proces*, trebalo je procijeniti u širem kontekstu cjelokupne medijske popraćenosti ovog slučaja. To je uključivalo ispitivanje uloge novinara u otkrivanju podataka kao i razmatranje činjenice da je podnositeljica nastupila s namjerom senzibiliziranja javnosti o nepravilnostima u postupcima dodijele skrbništva, a ne s ciljem zadovoljavanja

znatiželje publike i otkrivanja identiteta svoje unuke čije je interese htjela zaštititi. Općinski sud je samo utvrdio da je podnositeljica otkrila tajne podatke i time počinila kazneno djelo iz članka 305. stavka 1. Kaznenog zakona/97. Ovakav formalistički pristup nije bio u skladu sa sudskom praksom Europskog suda i uzrokovao je povredu članka 10. Konvencije. Podnositeljici je dosuđena naknada od 7.500 EUR na ime neimovinske štete.

Nedopušteni zahtjevi

Rujak protiv Hrvatske (zahtjev broj 57942/10) od 2. listopada 2012.

Osuda za psovanje kolega ročnika i časnika – nedopušten zahtjev ratione materiae

Podnositelj zahtjeva je hrvatski državljanin srpskog porijekla koji je kao ročni vojnik Hrvatske vojske osuđen na uvjetnu kaznu od šest mjeseci zatvora uz rok kušnje od dvije godine zbog blaćenja ugleda Republike (kazneno djelo iz članka 151. Kaznenog zakona RH). Njegova osuda uslijedila je nakon incidenata 2004. u vojarni u Divuljama u kojima je psovao kolege ročnike („J... ti majku pokrštenu“) i svoje nadređene časnike („Ovo nije moja država, ja nisam njezin državljanin, ja ne priznajem tebe niti tvoj čin niti Hrvatsku vojsku.“ Na pitanje zapovjednika bojne, natporučnika B.V. u naknadnom razgovoru o tome je li namjeravao uvrijediti nečiju vjeru ili etničko podrijetlo podnositelj je odgovorio: „Da! J... vam majku pokrštenu! J... vam majku ustašku. Svi ste potekli od Srba!“.

U svojoj tužbi Europskom sudu požalio se na povredu svog prava na slobodu izražavanja.

ESLJP je ocijenio da u predmetu tog podnositelja nema primjene članka 10. Konvencije.

Određene vrste govora, poput nepristojnog i bestidnog govora, nemaju bitnu ulogu u izražavanju ideja. Uvredljiva izjava može pasti izvan zaštite slobode izražavanja ako je jedina namjera uvredljive izjave bila vrijeđanje. ESLJP je također utvrdio da se na slobodu izražavanja zajamčenu člankom 10. Konvencije ne može prizvati u smislu suprotnom članku 17. Konvencije.

Međutim, u ovom predmetu ESLJP nije smatrao nužnim utvrditi predstavljaju li izjave podnositelja zahtjeva napad na vjersku ili etničku grupu i jesu li bile u suprotnosti sa člankom 17. Konvencije. To zato što je podnositeljev zahtjev u svakom slučaju nedopušten.

Naime, s obzirom na činjenicu da su se podnositeljeve izjave uglavnom ticale vulgarnog i uvredljivog jezika, ESLJP nije bio uvjeren da je on davanjem uvredljive izjave pokušavao "širiti informacije ili ideje". Naprotiv, iz konteksta u kojem su dane, čini se da su njegove izjave bile dane s isključivom namjerom da uvrijedi svoje kolege ročnike i nadređene časnike te su predstavljale bezobzirno klevetanje. One su stoga bili izvan zaštite članka 10., koji nije primjenjiv. Zbog toga je njegov zahtjev ocijenjen kao nedopušten.

Josip Šimunić protiv Hrvatske (zahtjev broj 20373/17) od 21. siječnja 2019.

Prekršajna osuda nogometaša zbog provokativnog skandiranja službenog pozdrava fašističkog pokreta i totalitarnog režima – zahtjev nedopušten kao očito neosnovan.

Podnositelj zahtjeva, nogometaš, osuđen je za prekršaj jer je dobacivao gledateljima nogometne utakmice poruke čiji je sadržaj poticao mržnju na temelju

rasne, nacionalnosti ili vjerske pripadnosti, a što predstavlja prekršaj iz članka 4. stavka 1. Zakona o sprječavanju nereda na sportskim natjecanjima. Izrečena mu je novčana kazna od 25.000,00 kn.

Podnositelj je prigovorio da je tom osudom povrijeđeno njegovo pravo na slobodu izražavanja.

ESLJP je smatrao važnim pozvati se na članak 17. jer govor koji je nespojiv s vrijednostima u Konvenciji i zajamčenih Konvencijom nije zaštićen člankom 10 Konvencije. Odlučujući element pri ocjenjivanju jesu li izjave, verbalne ili neverbalne, isključene iz zaštite članka 10. člankom 17. jest pitanje jesu li te izjave usmjerene protiv temeljnih vrijednosti Konvencije, primjerice, poticanjem mržnje ili nasilja, te pitanje je li se, dajući izjavu, autor htio pozvati na Konvenciju kako bi se upustio u neku djelatnost ili izvršio neke čine s ciljem uništenja prava i sloboda zajamčenih Konvencijom. S obzirom na okolnosti ovog predmeta, ESLJP smatra da nije potrebno baviti se primjenjivošću članka 17. Konvencije, jer je ovaj prigovor u svakom slučaju nedopušten jer je navodno miješanje bilo opravdano temeljem članka 10. stavka 2. Konvencije.

Pobijane odluke nacionalnih sudova kojima je podnositelj zahtjeva proglašen krivim za prekršaj predstavljale su miješanje u njegovo pravo na slobodu izražavanja. To miješanje bilo je propisano zakonom i težilo je legitimnom cilju sprječavanja nereda i borbe protiv rasizma i diskriminacije na sportskim natjecanjima. Ostalo je za utvrditi je li bilo nužno u demokratskom društvu.

U tom smislu, prema ocjeni ESLJP-a, razlozi koje su iznijeli domaći sudovi u osudi podnositelja zahtjeva bile su odlučne i dostatne. Nacionalni su sudovi utvrdili da se podnositelj zahtjeva obratio gledateljima na nogometnoj utakmici uzvikujući "Za dom!", a kada su gledatelji odgovorili "Spremni!", podnositelj zahtjeva ponovio je isto još tri puta. Nacionalni su sudovi pomno analizirali sve aspekte predmeta i ocijenili da je navedeni izraz, bez obzira na izvorno hrvatsko književno i pjesničko značenje, korišten i kao službeni pozdrav Ustaškog pokreta i totalitarnog režima Nezavisne Države Hrvatske. Taj je izraz bio prisutan u svim službenim dokumentima te države.

Nacionalni su sudovi također smatrali da je taj pokret iznikao iz fašizma koji se između ostalog temeljio na rasizmu pa simbolizira mržnju prema ljudima drukčijeg vjerskog ili etničkog identiteta i ispoljavanje rasističke ideologije. Na temelju toga nacionalni su sudovi proglasili podnositelja krivim za prekršaj upućivanja poruka gledateljima nogometne utakmice čiji je sadržaj izražavao ili poticao mržnju na temelju rase, nacionalnosti i vjere.

ESLJP je posebnu važnost pridao kontekstu, odnosno, činjenici da je podnositelj zahtjeva na nogometnoj utakmici pred velikom publikom uzvikivao izraz koji je korišten kao službeni pozdrav totalitarnog režima na koji je publika odgovorila i da je to učinio četiri puta. Taj je sud smatrao da je podnositelj zahtjeva, kao poznati nogometaš i uzor mnogim nogometnim navijačima, trebao biti svjestan mogućeg negativnog utjecaja provokativnog uzvikivanja na ponašanje gledatelja te se trebao suzdržati od takvog ponašanja.

Osim toga, jedan od elemenata koji se mora uzeti u obzir prilikom ocjenjivanja „nužnosti“ je težina sankcije izrečene podnositelju zahtjeva. S tim u vezi kazna od oko 3300 EUR koju je podnositelj zahtjeva morao platiti nije, sam po sebi, nerazmjern legitinmnom cilju koji se želi postići.

Nije bilo jakih razloga koji bi od ESLJP-a zahtijevali da svojim stajalištem zamijeni stajalište domaćih sudova i poništi balansiranje koje su oni postigli. Osporeno miješanje bilo je potkrijepljeno odlučnim i dostatnim razlozima, a hrvatske

vlasti, imajući u vidu relativno skromnu prirodu novčane kazne izrečene podnositelju zahtjeva i kontekst u kojem je podnositelj zahtjeva uzviknuo spornu rečenicu, zaključile su pravednu ravnotežu između interesa podnositelja zahtjeva za slobodom govora, s jedne strane, i interesa društva za promicanje tolerancije i uzajamnog poštovanja na sportskim događajima, kao i borbe protiv diskriminacije kroz sport, s druge strane, djelujući na taj način unutar svoje slobodne procjene. Zbog toga je prigovor podnositelja očigledno neosnovan i odbačen je kao nedopušten.

Slaven Rukavina protiv Hrvatske (zahtjev broj 770/12) od 6. siječnja 2015.

Kazneni postupak za klevetu koji je u ponovljenom postupku završio oslobođanjem od optužbe – zahtjev nedopušten kao očito neosnovan.

S.L., podnositeljica (bivša) supruga s kojom je bio u sudskom postupku jer se nisu mogli usuglasiti oko roditeljske skrbi i susreta i druženja s njihovom kćeri, podnijela je 2010. općinskom privatnu tužbu protiv podnositelja u kojoj ga je optužila za klevetu. Tvrdila je da ju je u svojim brojnim izjavama za medije podnositelj prikazivao kao mentalno bolesnu osobu, osobu s kojom „nešto nije u redu“, fanatika i zagovornicu ekofeminizma. Općinski je sud osudio podnositelja 22. studenoga 2011. no drugostupanjski je sud naknadno ukinuo tu presudu nakon žalbe podnositelja i predmet je vraćen na ponovno suđenje. U ponovljenom je postupku 3. rujna 2013. godine sud oslobodio podnositelja, a tu je presudu potvrdio županijski sud 8. siječnja 2014.

Podnositelj zahtjeva se, među ostalim, žalio prema članku 10. Konvencije zbog svoje kaznene presude za klevetu. ESLJP je zbog činjenice da je podnositelj zahtjeva na kraju oslobođen u kaznenom postupku kojemu je prigovorio očito neosnovan i stoga je odbačen kao nedopušten.

Predmeti u povodu zahtjeva zbog povrede prava na slobodu izražavanja u građanskom postupku za naknadu štete počinjene u medijima

ESLJP je dosad presudom odlučio o četiri zahtjeva za povredu prava na slobodu izražavanja zbog naloga nakladniku naknaditi štetu za informacije objavljene u medijima zbog povrede prava osobnosti drugih osoba. U presudi *Narodni list* je presuđeno da je odlukom nacionalnog suda kojom je odštetni zahtjev protiv nakladnika usvojen povrijeđena sloboda prava podnositelja na izražavanje. Naprotiv, u presudi *Europapress holding* je utvrđeno da takve povrede nema, iako je podnositelju naložena isplata novčane naknade neimovinske štete u iznosu koji premašuje onu koja je dosuđena protiv podnositelja u predmetu *Narodni list*. Iako je postala konačna u ožujku 2019., presuda u predmetu *Narodni list* još nije izvršena.

Povredu je utvrđena i u presudi *Stojanović* u kojem je podnositelju naloženo da plati odštetu tadašnjim ministru zdravstva, dok je u presudi *Mesić* kojem je predsjedniku Republike naloženo da plati odštetu odvjetniku utvrđeno da takve povrede nema.

Povrede

Narodni list protiv Hrvatske (zahtjev broj 2782/12) od 8. studenog 2018.

Obveza nakladnika da naknadi štetu zbog toga što je novinar – u kontekstu rasprave o pitanju od legitimnog javnog interesa – iznio vrijednosne sudove koji su štetili ugledu suca nije bila nužna u demokratskom društvu.

Podnositelj zahtjeva, Narodni list d.d. nakladnik je tjednika Narodni list koji je 2008. objavio tekst u kojem je kritizirao suca Županijskog suda u Zadru. Pisalo je da je, unatoč potencijalnom sukobu interesa, nedavno prisustvovao zabavi u povodu proslave pokretanja novina jednog kontroverznog lokalnog poduzetnika. U članku se autor također prisjetio incidenta od dvije godine ranije do kojeg je došlo nakon što je isti sudac izdao nalog za pretragu prostorija izdavača podnositelja zahtjeva zbog optužbe druge sutkinje da ju je jedan od fotografa neovlašteno fotografirao ispred zgrade suda. U članku se nalog za pretragu opisuje kao "nezakonit" te da je rezultirao time da je „horda policajaca upala“ u prostorije nakladnika. Članak je objavljen pod naslovom „Suca B. treba prikovati na stup srama“, a uz njega je objavljena i fotografija suca B. U njemu je navedeno:

„Sudac Županijskog suda u Zadru, B.B., je došao čestitati S. na otvaranju dnevne novine. Iako je ovo po standardima Kodeksa sudačke etike nedopušteno jer postoji potencijalni sukob interesa, B. je ipak navratio ispiti čašicu sa svojim poznanikom iz drugih vremena.

Dolazak B. prošao bi neprimijećeno da ovaj sudac nije postao ‘slavan’ i izvan granica Hrvatske nezakonitim potpisivanjem naloga za pretres [poslovnih prostorija] Narodnog Lista. Tim odobrenjem horda policajaca je upala u [poslovne prostorije] Narodn[og] List[a] tražeći slike njegove kolegice sutkinje S.- K. To je bio presedan nepoznat u zapadnim demokracijama.

Što B. ima raditi u novinarskim je krugovima poznato samo ekipi oko S. U zapadnom svijetu takve suce novinari prikiju na stup sramote.”

Nakon što je njegov zahtjev za objavu isprike odbijen, sudac B. je podnio građansku tužbu zbog povrede prava osobnosti tražeći naknadu neimovinske štete u iznosu od 50.000 kuna. Tvrdio je da je članak bio otvorena pozivnica na njegov javni progon i da je naštetio njegovom ugledu jer je doveo u pitanje njegov moralni i profesionalni integritet zbog insinuacije da je prekršio zakon pri izvršavanju svojih sudačkih dužnosti. Tužbeni je zahtjev usvojen u cijelosti, a žalba nakladnika kao i njegova ustavna tužba su odbijene.

Pozivajući se na članak 10. (sloboda izražavanja), nakladnik je prigovorio da odluka nacionalnog suda kojom mu je utvrđena građanskopravna odgovornost za štetu nije bila opravdana i da je razina odštete koju mu je naloženo platiti bila je pretjerana.

Nije bilo sporno da je presuda kojom je nakladniku naloženo naknaditi sucu B.B. neimovinsku štetu u iznosu od 50.000,00 kn te troškova postupka od 6.005,00 kn bila miješanje u slobodu izražavanja tog društva koja je zajamčena člankom 10. stavkom 1. Konvencije. ESLJP je također prihvatio da je to miješanje bilo „propisano zakonom” jer se temeljilo na mjerodavnim odredbama iz Zakona o medijima i Zakona o obveznim odnosima. Osim toga, težilo je legitimnom cilju jer mu je namjena bila zaštita ugleda ili prava drugih, odnosno ugleda suca B.B. Ostalo je za utvrditi je li to miješanje bilo „nužno u demokratskom društvu”.

ESLJP je najprije ocijenio da se predmet odnosi na slobodu tiska u kritiziranju načina na koji suci obnašaju svoje dužnosti.

Pitanja od javnog interesa nedvojbeno obuhvaćaju pitanja o funkcioniranju pravosudnog sustava – institucije koja je ključna za svako demokratsko društvo koja

služi interesima šire zajednice i u kojoj mora surađivati prosvjetljena javnost. Mediji su sredstvo kojima političari i javnost mogu provjeriti izvršavaju li suci svoje velike odgovornosti na način koji je u skladu s ciljem na kojem se temelji zadaća koja im je povjerena.

U okviru članka 10. stavka 2. Konvencije postoji malo prostora za ograničenja rasprave o pitanjima od javnog interesa, a što je slučaj s pitanjem funkcioniranja pravosudnog sustava. Zbog toga je zaključio da se sporni članak u kojem su istaknuta dva događaja u kojima je sudjelovao sudac B.B. čije je postupanje autor smatrao neprimjerenim za suca (njegov dolazak na proslavu koju je organizirao kontroverzni lokalni poduzetnik i neopravdano izdavanju naloga o pretrazi dvije godine prije toga) odnosio na pitanje od javnog interesa.

Nekad je potrebno zaštititi sudbenu vlast od iznimno štetnih napada koji su u biti neosnovani, imajući na umu važnost povjerenja javnosti koje sudbena vlast mora uživati ako želi biti uspješna u obnašanju svojih dužnosti i činjenicu da suci koji su predmet kritika imaju obvezu diskretnosti koja ih sprečava u odgovaranju na te napade. To, međutim, ne može dovesti do zabrane bilo kakvog kritiziranja sudbene vlasti, dok god izražena mišljenja imaju dostatan činjenični temelj bilo da je riječ o činjeničnim tvrdnjama ili o vrijednosnim sudovima.

Predmetnim člankom željelo se skrenuti pozornost javnosti na problematiku funkcioniranja pravosudnog sustava. Kako bi se napravila razlika između činjeničnih navoda i vrijednosnih sudova, bilo je potrebno uzeti u obzir okolnosti slučaja i opći ton primjedbi, imajući na umu da bi tvrdnje o pitanjima od javnog interesa mogle predstavljati vrijednosne sudove, a ne izjave o činjenicama.

ESLJP je prihvatio zaključak domaćih sudova da predmetni članak sadrži vrijednosne sudove. Međutim, budući da su domaći sudovi utvrdili da je članak uvredljiv i da predstavlja neopravdani osobni napad na suca, nisu ispitivali jesu li vrijednosni sudovi sadržani u članku imali dovoljnu činjeničnu osnovu.

Naprotiv, iako je bio oštar i sadržavao vrlo oštre kritike, pretjerivanja („upad horde policajaca u poslovne prostorije podnositelja“) i grubu metaforu (da suca B.B. treba „prikovati na stup srama“) ESLJP je ocijenio da članak nije bio uvredljiv. Pritom je odbacio tvrdnju Vlade da je jedina svrha osporenog članka bila javno diskreditirati dotičnog suca. Istina je da je članak bio obojen osobnim iskustvom novinara i nezadovoljstvom upravo tim sucem, ali to u danim okolnostima nije dovelo u pitanje činjenicu da se članak tiče pitanja od javnog interesa.

Upotreba oštrog i zajedljivog prizvuka u primjedbama i komentarima o sucima u načelu nije nespojiva s pravom na slobodu izražavanja iz članka 10. Konvencije.

Naposljetku, ESLJP-u je bilo teško prihvatiti da je šteta ugledu suca B.B. u ovom predmetu bila toliko ozbiljna da bi opravdala iznos naknade štete od 50.000,00 kn. To tim više što je riječ o iznosu koji uobičajeno predstavlja 2/3 iznosa koji su hrvatski sudovi u to vrijeme dosuđivali za naknadu neimovinske štete zbog smrti brata ili sestre. Tako visok iznos naknade štete mogao bi odvratiti građane od otvorene rasprave o pitanjima od javnog interesa.

Zbog toga je zaključak ESLJP-a da miješanje u pravo na slobodu izražavanja podnositelja zahtjeva nije bilo „nužno u demokratskom društvu“, što predstavlja kršenje članka 10. Naloženo je Republici naknaditi podnositelju 5.000,00 EUR za neimovinsku štetu.

Stojanović protiv Hrvatske (broj 23160/09) od 19. rujna 2013.

Povreda prava slobode izražavanja zbog odgovornosti za tuđe navode jer odgovornost za netočne izjave ne smije ići dalje od vlastitih riječi.

U travnju 1997. jedan je tjednik objavio dva članka u kojima je citiran podnositelj Stojanović. Jedan je sadržavao intervju u kojem je podnositelj kritizirao političara koji je bio ministar zdravstva u to vrijeme i koji je bio član iste političke stranke kao podnositelj. U naslovu se postupanje ministra naziva „makinacijama“. Drugi je članak objavio prepisku telefonskog razgovora podnositelja i glavnog tajnika stranke, u kojem je potonji navodno tražio od podnositelja da povuče neke izjave koje je prethodno dao u intervju i da se suzdrži od daljnjih javnih kritika ministra. Autor članka je tvrdio da je krišom prisustvovao tom razgovoru. Prema članku, podnositelj je u tom razgovoru izjavio da se javnosti tajilo da je ministar sjedio u deset nadzornih odbora i da je zato primao visoku naknadu. U tom je razgovoru podnositelj također navodno optužio ministra da mu je prijetio neće postati profesor „sve dok sam ja ministar“.

Ministar zdravstva je podnio tužbu za naknadu štete protiv nakladnika novina i podnositelja Stojanovića tvrdeći da su naslov prvog članka kojim se njegove radnje nazivaju „makinacijama“ i dvije izjave koje je gospodin Stojanović dao u spornom telefonskom razgovoru naštetile njegovom ugledu. U svibnju 2003. općinski je sud presudom naložio podnositelju naknaditi štetu ministru. Ocijenio je da su izborom riječi „makinacije“ za opis njegovih radnji i izjave podnositelja navodno izrečene u telefonskom razgovoru naštetile dostojanstvu, časti i ugledu ministra. Prema mišljenju tog suda, bilo je neodlučno je li podnositelj u intervjuu zaista koristio riječ „makinacije“ s obzirom na to da je u svom iskazu pred sudom naveo da se slaže s naslovom članka. Osim toga, prema stajalištu tog suda, čak i da je autor drugog članka izmislio objavljeni sadržaj telefonskog razgovora, to ne oslobađa podnositelja odgovornosti s obzirom na to da je u tim okolnostima bilo za očekivati od njega da skrene pozornost na klevetničke izjave i zatraži od glavnog urednika objavu ispravka. Njegova žalba je odbijena 2008.

Podnositelj je tvrdio da su hrvatski sudovi, kada su mu naložili da zbog povrede njegova ugleda naknadi štetu ministru zdravstva, povrijedili njegovo pravo na slobodu izražavanja iz članka 10. Konvencije. Tvrdio je da nikad nije koristio riječ „makinacije“ kako bi opisao ministrovu postupanje, da nikad nije autorizirao objavu sadržaja telefonskog razgovora te da drugi članak ne prenosi pravilno sadržaj tog razgovora.

Ocjenjujući da odgovornost za klevetu ne smije ići dalje od nečijih vlastitih riječi te da se pojedinac ne smije smatrati odgovornim za izjave ili navode drugih, bilo urednika ili novinara, ESLJP je ocijenio da je članak 10. primjenjiv jer je podnositelj tvrdio da su mu pripisane izjave koje nikada nije dao (koje je autor izmislio) i da su mu hrvatski sudovi koji su mu naložili naknadu štete neizravno povrijedili njegovu slobodu izražavanja. Osim toga, ako se tvrdnje podnositelja zahtjeva pokažu točnim, naloženo plaćanje naknade štete vrlo bi ga vjerojatno obeshrabrilo u iznošenju takvih kritika u budućnosti. Stoga je ESLJP utvrdio da je članak 10. Konvencije primjenjiv u ovom predmetu.

ESLJP je smatrao da odluke hrvatskih sudova predstavljaju miješanje u podnositeljevo pravo na slobodu izražavanja. Prihvatio je da je miješanje bilo

propisano zakonom i imalo je legitiman cilj - zaštititi ugled ili prava drugih, a u smislu članka 10. stavka 2. Konvencije.

Što se tiče pitanja je li miješanje bilo nužno u demokratskom društvu, ESLJP je objavljene članke razmatrao odvojeno.

Što se tiče prvog članka, ESLJP-u je bilo teško potvrditi zaključak hrvatskih sudova da je podnositelj odgovoran za narušavanje ugleda ministra iako nije upotrijebio riječ "makinacije" i bilo je jasno da je naslov članka sročio novinar. Točno je da pod određenim okolnostima ponavljanje klevetničkih izjava u sudnici mogu dovesti do zasebne tužba za naknadu štete. Međutim, u predmetu podnositelja Stojanovića uzrok tužbe bile su njegove navodne izjave za medije, a ne one koje je dao tijekom sudske rasprave. U tim okolnostima, bilo kakva odgovornost za riječi u naslovu članka može se pripisati samo glavnom uredniku časopisa.

Što se tiče drugog članka, ESLJP je dvije sporne izjave (o tome da je ministar član desetak nadzornih odbora za što prima naknadu i da mu je ministar prijetio da nikad neće postati profesor dok je on ministar) ocjenjivao odvojeno.

U odnosu na prvu, ESLJP je utvrdio da je podnositelj svojim iskazom pred prvostupanjskim sudom priznao da se u spornom telefonskom razgovoru osvrnuo na članstvo ministra u desetak nadzornih odbora i primanje naknade za taj račun. Iako nije spomenuo ministarovo ime, jest priznao da je u tom kontekstu spomenuo ministra zdravstva. ESLJP je stoga utvrdio da su hrvatski su sudovi imali pravo smatrati da je podnositelj doista učinio takvo izjavu u telefonskom razgovoru s glavnim tajnikom stranke. Taj se sud složio s hrvatskim sudovima da je riječ o činjeničnoj izjavi, koja se pokazala netočnom i klevetničkom jer insinuirala da se ministar neopravdano okoristio svojim položajem. ESLJP je stoga smatrao da su hrvatski sudovi dali odlučne i dostatne zahtjeve razloge za miješanje u slobodu izražavanja gospodina Stojanovića.

Što se tiče druge izjave navodno date tijekom telefonskog razgovora, ESLJP je našao uvjerljive elemente koji su doveli do odstupanja od činjeničnog nalaza hrvatskih sudova. Dok je gospodin Stojanović svjedočio da je doista spomenuo ministrove prijetnje da nikada neće postati profesor, zaniijekao je da je citirao izraz "sve dok sam ja ministar", kako je objavljeno u članku. Njegov sugovornik – glavni tajnik stranke – i tri druga svjedoka nisu mogla potvrditi da je upotrijebio tu frazu. Utvrđenje hrvatskih sudova temeljio se isključivo na svjedočenju novinara, čija je vjerodostojnost bila upitna, jer je očito imao interes dokazati da je ono što je objavio točno. To se utvrđenje stoga nije temeljio na prihvatljivoj procjeni relevantnih činjenica. Kao posljedica toga, hrvatski su sudovi pogrešno okvalificirali ono što je podnositelj rekao kao činjeničnu tvrdnju, a ne kao vrijednosni sud, čija se istinitost ne može dokazivati.

Nadalje, hrvatska Vlada nije dostavila dokaze o bilo kakvoj zakonskoj odredbi koja zahtijeva da tuženici u parnicama za naknadu štete zbog povrede časti i ugleda negiraju ili povuku štetne izjave kako bi bili izuzeti od odgovornosti.

ESLJP je zaključio da miješanje u slobodu izražavanja podnositelja Stojanovića nije bilo opravdano u dijelu u kojem se odnosima na naslov prvog članka i na njegovu navodnu izjavu da mu je ministar prijetio da nikad neće postati redovni profesor. Zbog toga je došlo do povrede članka 10. Konvencije, a podnositelju je dosuđena satisfakcija za pretrpljenu neimovinsku štetu od

1.500,00 EUR i 5.600,00 EUR za troškove i izdatke.

Nema povrede

Europapress Holding d.o.o. protiv Hrvatske (zahtjev broj 25333/06) od 22. listopada 2009.

Obveza nakladnika da naknadi štetu zbog toga što su u tjedniku u nakladi podnositelja iznesene vrlo ozbiljne optužbe protiv političara koje nisu provjeravane ispunila je „neodgodivu društvenu potrebu“.

Podnositelj zahtjeva, Europapress Holding d.o.o., je (bio) najveći nakladnik novina i časopisa u Hrvatskoj. U veljači 1996. njegov tjednik *Globus*, objavio je članak „Ministar Š. uperio pištolj u novinara E.V.“ o incidentu u vladinoj zgradi tjedan dana ranije, tijekom kojeg je tadašnji ministar financija i potpredsjednik Vlade, B.Š., nezadovoljan člankom novinarku E.V., navodno njoj je rekao da je treba ubiti. U članku se također sugerira da je B.Š. kasnije od službenika osiguranja uzeo pištolj i uperio cijev u E.V., govoreći da će je ubiti, nakon čega se nasmijao vlastitoj šali.

Izveštaj o navodnom incidentu naknadno su objavile dvije dnevne novine. Kaznena prijava i tužba za naknadu štete E.V. protiv B.Š. su odbijeni s obrazloženjem da nije uspjela dokazati da je postojala opasnost za njezinu vlastitu sigurnost uslijed ozbiljne prijetnje smrću.

U svibnju 1996. B.Š. je protiv nakladnika podnio tužbu za naknadu štete zbog objavljenih neistinitih informacija koje su naštetile njegovu ugledu. Nakladnik se branio da su objavljene informacije istinite, od javnog interesa i da potječu od pouzdanog izvora, E.V. Tijekom postupka sud je saslušao nekoliko očevidaca i u veljači 1998. djelomično usvojio tužbeni zahtjev B.Š. Ocijenio je da su objavljene informacije bile neistinite te da autor članka, koji nije bio prisutan incidentu, nije valjano provjerio njihovu točnost. Konkretno, sud je utvrdio da B.Š. nije držao pištolj. Naložio je društvu podnositelju zahtjeva da plati B.Š. 100.000 hrvatskih kuna (HRK) na ime naknade neimovinske. Presudu su potom potvrdili županijski sud, smanjivši iznos odštete na 60.000 kuna (protuvrijednost 8.000 eura (EUR)), te Vrhovni sud. U studenom 2005. Ustavni sud odbacio je ustavnu tužbu koju je podnio nakladnik ne nalazeći povredu njezina prava na slobodu izražavanja.

Jedino pitanje pred ESLJP-om bilo je je li miješanje u slobodu izražavanja nakladnika, koje je propisano zakonom i težilo je legitimnom cilju zaštite ugleda i prava drugih, bilo nužno u demokratskom društvu.

Članak 10. ne jamči potpuno neograničenu slobodu izražavanja čak ni kada je, kao ovdje, riječ o izvještavanju o pitanjima od ozbiljnog javnog interesa i osobama u politici. Ova sloboda sa sobom nosi „dužnosti i odgovornosti“ koje poprimaju na važnosti kada se, kao u ovom predmetu, napada ugled imenovanih osoba i potkopavaju „prava drugih“. Novinari su bili dužni djelovati u dobroj vjeri kako bi dali točne i pouzdane informacije u skladu s novinarskom etikom. Predmetni članak je sugerirao da se B.Š. neprikladno našalio tako što je uperio pištolj prema novinarki govoreći joj „sad ću te ubiti.“. To znači da je sadržavao konkretne činjenične tvrdnje koje su bile podložne dokazivanju i bili ih je moguće provjeriti. Dapače, nakladnik nije niti tvrdio da su ti navodi vrijednosni sudovi pa je stoga mogao očekivati da će se od njega tražiti da dokaže njihovu istinitost. Članak je napisan na način koji čitatelju nije ostavio nikakvu sumnju u istinitost informacija i nije dao naznaku da je riječ samo o izvještavanju o onome što su drugi rekli, već je umjesto toga novinar usvojio uvredljive tvrdnje kao svoje vlastite.

Drugim riječima, u spornom su članku iznesene konkretne činjenične tvrdnje koje se tiču političara B.Š., a koje je autor teksta preuzeo kao svoje, bez navođenja izvora. Nakladnik koji ih je objavio i nije tvrdio da predstavljaju vrijednosne sudove stoga je bio odgovoran za njihovu istinitost.

Svaki je neobaviješteni čitatelj mogao izvesti zaključak da je neprikladno ponašanje B.Š. čvrsto utemeljeno u činjenicama i da nije predmet rasprave te ne bi mogao razabrati da informacija zapravo dolazi od E.V. Nakladnik je stoga bio dužan dokazati istinitost tih navoda. Očevici su posvjedočili pred domaćim sudovima da niti u jednom trenutku pištolj nije bio uperen u E.V. pa čak i E.V. nije mogla tvrditi suprotno. Stoga nije bilo elemenata koji bi naveli ESLJP da odstupi od zaključaka domaćih sudova da tuženik nije dokazao da su objavljene informacije istinite. Taj se sud stoga složio s domaćim sudovima da društvo podnositelj zahtjeva nije ispravno provjerio objavljene informacije

Nadalje, ozbiljnost optužbi da se B.Š. na vrlo neprikladan način našalio uperivši pištolj prema novinarki govoreći joj da će je ubiti, a što predstavlja ponašanje nedolično političaraka i višeg Vladinog dužnosnika, zahtijevala je ozbiljne provjere. Unatoč tome, nema dokaza da je časopis pokušao kontaktirati ministra ili bilo kojeg od očevidaca. Umjesto toga, oslonio se na svoj izvor u Vladi, koji očito nije mogao svjedočiti incidentu. *Globusovi* su se novinari oslonili na novinarku E.V. kao svoj glavni izvor informacija. ESLJP je, međutim, primijetio da je ona bila osobno umiješana u incident i općenito doživljavala ponašanje B.Š. kao neprijateljsko.

U vezi s tim, ESLJP je ponovio da je potreban poseban oprez kada posebno ozbiljne navode i optužbe iznese jedna strana u sporu. U takvim situacijama novinari bi, umjesto da automatski vjeruju takvim navodima, trebali utvrditi jesu li oni istiniti tako da potraže dodatne informacije i, ako je potrebno, da saslušaju verziju činjenica suprotne strane

.Stoga, ne dovodeći u pitanje profesionalni i moralni karakter novinarke E.V., ESLJP ne smatra da je ona bila toliko pouzdan izvor informacija u vezi s incidentom da nije bila potrebna daljnja provjera. ESLJP stoga smatra da nakladnik nije bio oslobođen dužnosti odgovarajuće provjere objavljenih informacija.

Uvažavajući da je uloga novinara upravo obavijestiti i upozoriti javnost o društvenim pojavama čim dobiju odgovarajuće podatke kao i činjenicu da vijesti "prolazna roba" te da ih se odgađanjem njihova objavljivanja, čak i za kratko razdoblje, može lako lišiti njihove vrijednosti i zanimljivosti, ESLJP je ipak ocijenio da ako je urednik *Globusa*, koristeći svoju uredničku slobodu odlučivanja, s obzirom na vremenska ograničenja i sredstva raspoloživa za provjeru podataka, odlučio objaviti predmetnu informaciju bez da je na odgovarajući način provjerio njezinu istinitost, trebao je odabrati oprezniji pristup. U tom slučaju, trebalo je jasno dati do znanja da je riječ o informaciji čiji je izvor novinarka E.V. i ta informacija nije trebala biti predstavljena kao nesporna činjenica.

Naposljetku, prema ocjeni ESLJP-a odluka o dosudi naknade štete nije bila pretjerana te da je ispunjavala „neodgodivu društvenu potporu“. Niti odluka o naknadi štete niti njezina visina nisu bili pretjerani, pogotovo jer su doneseni protiv trgovačkog društva – najvećeg novinskog nakladnika u zemlji, a ne pojedinaca (novinara). Osim toga, domaći su sudovi dosudili manje od jedne petine odštete koju je tražio B.Š. Zaključno, domaći su sudovi dali "odlučne i dostatne" razloge u prilog svojim odlukama, a odšteta dosuđena podnositelju zahtjeva nije bila nerazmjerna legitimnom cilju kojem se težilo. Zbog toga nije došlo do povrede prava iz članka 10. Konvencije.

Mesić protiv Hrvatske (zahtjev broj 19362/18) od 5. svibnja 2022.

Nema povrede prava na slobodu izražavanja nalogom za naknadu štete od 60.000,00 kn bivšem predsjedniku Republike predmetu jer je to miješanje bilo „nužno u demokratskom društvu” radi zaštite ugleda odvjetnika i izbjegavanja „obeshrabrujućeg učinka” na profesionalne dužnosti koje izvršavaju odvjetnici.

Podnositelj zahtjeva bio je predsjednik Republike Hrvatske od 2000. do 2010. Hrvatski odvjetnik (Jurašinović) koji je u to vrijeme radio u Francuskoj podnio je 2006. u ime jedne svoje stranke kaznenu prijavu protiv 11 hrvatskih državljana među kojima je i podnositelj Mesić i to zbog kaznenog djela pokušaja ubojstva njegove stranke i jednog kaznenog djela pokušaja iznude od strane zločinačke organizacije. Podnositelj je okrivljen kao pomagač. Jedan od okrivljenih je bio navodno dobro poznati šef mafije te je prema tvrdnjama stranke odvjetnika Jurašinovića financirao predsjedničku kampanju podnositelja na predsjedničkim izborima 2000.

Članci koji povezuju ime tadašnjeg predsjednika s kaznenu prijavom pojavili su se na stranicama dvije dnevne novine u Hrvatskoj (Novi list i Glas Istre), nazivajući ga nekom vrstom "političkog pokrovitelja naručitelja ubojstva" No, točan sadržaj kaznene prijave nije bio poznat medijima. U oba članka je navedeno da su novinari gospodina Jurašinovića kontaktirali telefonom i da je potvrdio je da je kaznena prijava doista bila podnesena, ali da „nije želio ulaziti u detalje, objašnjavajući da to sukladno francuskim zakonima i ne smije”. U oba članka navodi se i da je odvjetnik Jurašinović naveo da je kaznenu prijavu podnio u ime svoje stranke.

Tadašnji je predsjednik, upitan za komentar novinara na konferenciji za medije koju je prenosila televizija, izjavio: „Zašto taj odvjetnik koji je podnio kaznenu prijavu kaže da sam ja [H.P.-ov] politički patron, to vjerojatno on zna, ali ja bih mu preporučio da posjeti Vrapče kad dođe u Zagreb, jer se ljudima [poput njega] tamo može pružiti djelotvorna pomoć. To je sjajna prilika, neće ga puno koštati, a naši su liječnici poznati po svojoj efikasnosti.

Navedena je izjava prenesena na službenim internetskim stranicama Predsjednika Republike Hrvatske, na internetskim stranicama tjednog informativnog časopisa Nacional, Hrvatske radiotelevizije i organizacije Croatian American Association, a prenijeli su je i hrvatska novinska agencija HINA, internetski portal Index.hr, dnevne novine Večernji list te Nova TV.

Odvjetnik Jurašinović je općinskom sudu podnio tužbu protiv podnositelja zahtjeva zbog klevete. Potraživao je 70.000,00 kn na ime naknade neimovinske štete. Tvrdio je da je podnositelj iskoristio svoj položaj predsjednika Republike i s njim povezanu medijsku pozornost da okalja njegovu čast i ugled i narušiti njegov profesionalni i moralni kredibilitet. Podnositelj se branio da njegova izjava nije bila uvredljiva i da mu nije bila namjera uvrijediti tužitelja, već je njegova izjava predstavljala ironiziranje neosnovanih teških optužbi protiv njega i trebalo ju je tumačiti u kontekstu njegova odgovora na pitanje novinara. Njegova je izjava u spornom dijelu bila figurativna i stoga je predstavljala vrijednosni sud, a ne neopravdan osobni napad na tužitelja. Zbog povrede časti i ugleda tužitelja, podnositelju je u konačnici naloženo da mu naknadi neimovinsku štetu u iznosu od 50.000,00 kn.

Podnositelj zahtjeva je prigovorio da presuda kojom mu je naloženo platiti naknadu štete jer je naškodio ugledu odvjetnika Jurašinovića predstavlja povredu njegove slobode izražavanja zajamčene člankom 10. Konvencije.

ESLJP je ponovio da uvredljiva izjava može biti izvan zaštite slobode izražavanja u vrlo rijetkim i iznimnim okolnostima kada predstavlja bezobzirno klevetanje i njezina je jedina namjera uvrijediti. U ovom je predmetu podnositelj svojom izjavom htio poreći ozbiljne navode iznesene protiv njega u kaznenoj prijavi koju je izradio i podnio odvjetnik Jurašinović u ime svoje stranke pa se ne može reći da podnositelj zahtjeva nije nastojao širiti informacije i ideje i da je njegova jedina namjera bila uvrijediti odvjetnika Jurašinovića. Zbog toga je ocijenio da su njegove izjave u području primjene članka 10. Konvencije, a da je predmetna presuda predstavljala miješanje u pravo podnositelja zahtjeva na slobodu izražavanja, kako je zajamčena stavkom 1. toga članka.

To je miješanje imalo pravnu osnovu u domaćem pravu jer se temeljilo na mjerodavnim odredbama Zakona o obveznim odnosima koji ispunjava kvalitativne pretpostavke dostupnosti i predvidljivosti. Stoga je ocijenjeno da je miješanje u podnositeljevu slobodu izražavanja bilo „propisano zakonom”, kako to zahtijeva članak 10. stavak 2. Konvencije. Miješanje je težilo legitimnom cilju jer mu je svrha bila zaštita ugleda ili prava drugih - odnosno ugleda odvjetnika Jurašinovića.

Nakon što je utvrdio da je miješanje u slobodu izražavanja podnositelja zahtjeva u ovom predmetu bilo zakonito i da je težilo legitimnom cilju, ostalo je utvrditi je li miješanje bilo „nužno u demokratskom društvu”.

Prilikom ispitivanja toga postoji li potreba za miješanjem u slobodu izražavanja u demokratskom društvu u interesu „zaštite ugleda ... drugih” treba uspostaviti pravičnu ravnotežu kada se štite dvije vrijednosti zajamčene Konvencijom koje u nekim slučajevima mogu biti međusobno suprotstavljene - odnosno, s jedne strane slobodu izražavanja zaštićenu člankom 10. i s druge strane pravo na poštovanje privatnog života sadržano u članku 8.

Međutim, da bi se članak 8. Konvencije mogao primijeniti, napad na ugled osobe mora postići određenu razinu ozbiljnosti i biti takav da dovodi u pitanje osobno uživanje prava na poštovanje privatnog života. U tom je smislu ESLJP utvrdio da kada je podnositelj zahtjeva izjavio da odvjetniku Jurašinoviću treba psihijatrijsko liječenje, on je bio predsjednika države, a njegov su komentar naširoko prenijeli razni mediji. Stoga, bez obzira na to je li tu izjavu trebalo shvatiti doslovno (kako su ocijenili domaći sudovi) ili metaforički (kao što je tvrdio podnositelj Mesić), ESLJP je prihvatio da nije riječ o izjavi koja je samo sposobna ukaljati ugled gospodina Jurašinovića, nego i štetiti njegovom profesionalnom i društvenom životu. ESLJP je stoga smatrao da je izjava podnositelja zahtjeva postigla razinu ozbiljnosti koja može dovesti do miješanja u prava odvjetnika Jurašinovića iz članka 8. Konvencije.

U predmetima koji se odnose na suprotstavljanje prava na ugled i prava na slobodu izražavanja od domaćih se sudova koji ispituju tužbe za klevetu očekuje da provedu test razmjernosti između tih dvaju prava u skladu s kriterijima utvrđenima u sudskoj praksi ESLJP-a u vezi s tom vrstom predmeta, koji uključuju sljedeće:

- je li dan doprinos raspravi od javnog interesa,
- zloglasnost dotične osobe,
- njezino prethodno ponašanje,
- sadržaj, oblik i posljedice same izjave i
- težinu izrečene sankcije.

U predmetima kao što je ovaj, domaći sudovi mogu biti obvezni i uzeti u obzir određene dodatne kriterije: u ovom predmetu, primjerice, status podnositelja zahtjeva kao političara i visokog državnog dužnosnika i, s druge strane, status odvjetnika Jurašinovića kao odvjetnika mogu biti važni za ishod testa razmjernosti.

Kada je test razmjernosti proveden, ESLJP-u bi trebali snažni razlozi da vlastitim stajalištem zamijeni stajališta domaćih sudova. Međutim, iako su građanski sudovi priznali da se ovaj predmet odnosi na dva suprotstavljena prava, u svojem ispitivanju nisu uputili na relevantne kriterije razvijene u sudskoj praksi ESLJP-a. Umjesto toga, predmet su ispitali samo u smislu građanskog prava ne uzimajući u obzir njegove ustavne i konvencijske aspekte. Iz teksta njihovih odluka proizlazi da ti sudovi nisu, primjerice, ispitali je li se izjava podnositelja zahtjeva odnosila na pitanje od javnog interesa niti su uzeli u obzir kontekst u kojem je dana. Domaći građanski sudovi podnositeljevu su izjavu klasificirali kao izjavu o činjenicama, a ne kao vrijednosni sud. Konkretno, ti su sudovi svoju analizu ograničili na činjenicu da je podnositelj zahtjeva natuknuo da odvjetnika Jurašinića treba liječiti od duševne bolesti ili poremećaja. Prema njihovu mišljenju, bilo je neprihvatljivo da bilo tko javno izjavi da se netko treba liječiti od takvih bolesti ili poremećaja jer je takvo pitanje isključivo osobna stvar svakog građanina. Iz toga slijedi da građanski sudovi nisu proveli potrebni test razmjernosti između ugleda Jurašinića i slobode izražavanja podnositelja zahtjeva. Budući da domaći sudovi nisu primijenili kriterije utvrđene u sudskoj praksi ESLJP-a za uspostavljanje ravnoteže između slobode izražavanja i prava na ugled ESLJP je sam proveo test razmjernosti.

a) Zloglasnost i prethodno ponašanje dotične osobe

Najprije, ESLJP je ocijenio da odvjetnik Jurašinić nije bio javna osoba prije nego što su hrvatski mediji objavili vijest o kaznenoj prijavi niti je dao bilo kakvu javnu izjavu u vezi s predsjednikom Republike. S obzirom na to da kaznena prijava koja je izazvala izjavu predsjednika nije javno objavljena niti je bila namijenjena javnosti, situacija gospodina Jurašinića se ne može usporediti sa situacijom osoba koje se dobrovoljno izlažu pozornosti javnosti zbog svoje uloge političara, javnih osoba ili sudionika u javnoj raspravi o pitanju od javnog interesa i od kojih se stoga zahtijeva da pokažu veću razinu tolerancije nego što bi se očekivalo od nejavnih osoba te u odnosu na koje su prihvatljive šire granice kritike.

b) Sadržaj i oblik izjave te njezin doprinos raspravi od javnog interesa

Navodna umiješanost predsjednika države u pokušaj ubojstva i/ili njegove moguće veze s organiziranim kriminalom nedvojbeno su pitanja od javnog interesa. Predsjednik Mesić imao je pravo odgovoriti na takvu optužbu i braniti se, što je i učinio najprije dajući određene činjenične izjave poričući bilo kakvu vezu s osobom povezanom s organiziranim kriminalom. Ipak, otišao je korak dalje i uvredljivom izjavom pokušao diskreditirati odvjetnika Jurašinića kao osobu kojoj se može vjerovati, upotrebljavajući omalovažavajuće i drske izraze. Ništa ne ukazuje na to da podnositelj nije mogao poreći ozbiljne optužbe protiv sebe bez upotrebe spornih izraza. Vrijeđajući odvjetnika Jurašinića osobno, podnositelj zahtjeva nije dao doprinos raspravi o pitanju od javnog interesa i prešao je granice prihvatljive kritike.

Kad je riječ o obliku izjave, ESLJP ponavlja da je podnositelj predmetnu izjavu dao dok je bio predsjednik države, a razni mediji prenijeli su je širokoj publici. Njegova izjava stoga je mogla nanijeti veću štetu ugledu odvjetnika Jurašinića.

c) Status podnositelja zahtjeva kao visokog državnog dužnosnika i status gospodina Jurašinića kao odvjetnika

ESLJP smatra da su napadi od strane visokih državnih dužnosnika na ugled odvjetnika i ismijavanje odvjetnika kako bi ih se izoliralo i narušilo njihov kredibilitet,

kao što je to podnositelj zahtjeva učinio u ovom predmetu, često jednako djelotvorni u sprječavanju odvjetnika u izvršavanju profesionalnih dužnosti kao i prijetnja.

Osim toga, ESLJP je vodio računa i o činjenici da je, u vrijeme kada je podnositelj zahtjeva dao spornu izjavu odvjetnik Jurašinović bio podložan obvezi čuvanja tajnosti kaznene istrage u Francuskoj. Zbog toga je bio spriječen odgovoriti (npr. tvrdnjom da navodi kaznene prijave nisu apsurdni kako je to predsjednik tvrdio) i stavljen je u još nepovoljniji položaj u odnosu na podnositelja zahtjeva, moćnu javnu osobu koja je, zbog svoje uloge predsjednika države, uživala veliku medijsku pozornost.

d) Posljedice izjave i težina sankcije

Iznos naknade neimovinske štete koju je podnositelju naloženo platiti bio je 50.000,00 kuna. Riječ je o značajnoj naknadi - dvije trećine iznosa naknade nematerijalne štete koju hrvatski sudovi dosuđuju u pogledu duševne boli zbog smrti brata ili sestre. Prilikom ocjene razmjernosti težine nametnute sankcije, ESLJP je vodio računa o tome da riječi koje su izgovorili visoki državni dužnosnici imaju veću težinu te, posljedično, njihove izjave koje su štetne za ugled drugih uzrokuju veću štetu i da su izjavu podnositelja zahtjeva, na koju odvjetnik Jurašinović nije bio u mogućnosti odgovoriti, razni mediji prenijeli širokoj publici

Štoviše, izjava podnositelja zahtjeva ne samo da je bila štetna za ugled odvjetnika Jurašinovića već je mogla imati i „obeshrabrujući“, odvraćajući učinak na njegovo izvršavanje profesionalnih dužnosti odvjetnika. Stoga je dosuđena naknada štete u ovom predmetu, unatoč znatnom iznosu, bila prikladna sankcija za neutraliziranje tog obeshrabrujućeg učinka i razmjerna legitimnom cilju zaštite ugleda odvjetnika Jurašinovića.

Zbog toga nije došlo do povrede članka 10. Konvencije u ovom predmetu jer je miješanje u slobodu izražavanja podnositelja zahtjeva bilo „nužno u demokratskom društvu“ radi zaštite ugleda odvjetnika Jurašinovića i izbjegavanja „obeshrabrujućeg učinka“ na profesionalne dužnosti koje izvršavaju odvjetnici.

Predmeti u povodu zahtjeva za povredu prava na slobodu izražavanja zbog otkaza ugovora o radu zbog javnih istupa radnika

Marunić protiv Hrvatske (zahtjev broj 51706/11)

Otkaz ugovora o radu zbog javnog istupa radnice odgovarajući na ranije javne kritike na njezin rad nije bio nužan za zaštitu ugleda poslodavca.

Podnositeljica se požalila da je otpuštena s posla zbog izjava koje je dala medijima te da je time povrijeđeno njezino pravo na slobodu izražavanja. Od 2003. do listopada 2007. podnositeljica je bila direktorica gradskog komunalnog poduzeća KD Kostrena koje je bilo u vlasništvu Općine Kostrena. U rujnu 2007. objavljen je članak u dnevnom listu Novi list u kojem je M.U. - načelnik Općine Kostrena i predsjednik skupštine društva KD Kostrena javno kritizirao način na koji je podnositeljica obavljala svoj posao.

Osam dana kasnije, podnositeljica je na kritike odgovorila u drugom tekstu u Novom listu. Požalila se da je probleme s poslovanjem društva izazvala pravna

služba općine koja je navodno od komunalnog poduzeća zahtijevala nezakonito postupanje. Pozvala je da se društvo podvrgne reviziji.

Podnositeljica je tada je odlukom skupštine, na sastanku kojim je predsjedao M.U., dobila izvanredni otkaz ugovora o radu zbog istupa u medijima koji je ocijenili štetnim za ugled društva. Podnijela tužbu tvrdeći da je otkaz bio nezakonit. Iako je bila uspješna u prvom stupnju i u žalbenom postupku, Vrhovni sud je preinačio pravomoćnu odluku i odbio njezinu tužbu utvrdivši da je njezin otkaz opravdan njezinim javnim izjavama. Njezina ustavna tužbe je također odbijena.

Podnositeljica se požalila ESLJP-u da su njezine izjave za medije dane samo s ciljem poricanja ranije javno objavljenih lažnih optužbi protiv nje te da je njezin otkaz bio u suprotnosti s člankom 10. (sloboda izražavanja) Konvencije.

ESLJP je ocijenio da se otpuštanje podnositeljice zahtjeva zbog njezinih izjava za tisak umiješalo u njezino pravo na slobodu izražavanja. Miješanje je bilo propisano zakonom i težilo je legitimnom cilju zaštite ugleda ili prava drugih (poslovnog ugleda i interesa KD Kostrena)

Što se tiče toga je li to bilo potrebno u demokratskom društvu, ESLJP je potvrdio da je točno da „dužnost lojalnosti, rezerviranosti i diskrecije“ obično sprječava zaposlenike da javno kritiziraju rad svojih poslodavaca. Međutim, u ovom je predmetu ocijenio ključnim to da se je drugi službenik društva, odnosno predsjednik njegove skupštine, prvi obratio medijima i javno kritizirao rad podnositeljice zahtjeva. U takvim se specifičnim okolnostima nije moglo očekivati od podnositeljice zahtjeva da šuti i da ne brani svoj ugled na isti način. Zahtijevati drukčije značilo bi pretjerati u tumačenju njezine dužnosti lojalnosti, protivno članku 10. Konvencije koji, između ostalog, zahtjeva da se osigura sloboda izražavanja zaposlenika od nerazumnih zahtjeva lojalnosti od strane njegova poslodavca.

U skladu s time, nekoliko kriterija koji se obično primjenjuju na slučajeve koji se tiču slobode izražavanja na radnom mjestu (motiv postupanja zaposlenika, vjerodostojnost obznanjenih informacija, dostupnost drugog učinkovitog, ali diskretnijeg načina ispravljanja navodnih nedjela koje je zaposlenik koji ih je prijavio namjeravao otkriti, štetu koju je pretrpio poslodavac i javni interes povezan s objavljenim informacijama), a koji su razvijeni u praksi ESLJP-a (*Guja protiv Moldavije [GC]*, *Wojtas-Kaleta protiv Poljske* i *Heinisch protiv Njemačke*) bili su ili neprimjenjivi ili od ograničene važnosti za slučaj podnositeljice zahtjeva.

Konkretno, budući da je pravo na odgovor pravo da se osoba brani protiv javne kritike u istom forumu u kojem je kritika objavljena, ESLJP smatra neodlučnim Vladine tvrdnje da je podnositeljica zahtjeva imala drugo učinkovito, ali diskretnije, sredstvo za zaštitu njezina ugleda te da je bila isključivo motivirana željom da zaštiti svoju sliku u javnosti, a ne informiranjem javnosti o pitanjima od općeg interesa.

Što se tiče javnog interesa uključenog u obznanjene informacije ESLJP je najprije ponovio da pravo na odgovor ne samo da štiti ugled osobe koja ga vrši, nego i osigurava pluralitet mišljenja, osobito u pitanjima od općeg interesa. ESLJP smatra da je poslovanje općinskog javnog komunalnog društva pitanje od općeg interesa za lokalnu zajednicu. Iako je glavni cilj njezinih izjava bio da poredne optužbe od strane M.U., a ne da ukaže na nepravilnosti, informacije koje je dala podnositeljica zahtjeva kao odgovor bile su, prema ocjeni ESLJP-a, od javnog interesa.

Međutim, čak i u raspravi o pitanjima od ozbiljnog javnog interesa, mogu postojati ograničenja prava na slobodu izražavanja. Stoga, u vršenju svojeg prava na odgovor, podnositeljica zahtjeva morala je djelovati unutar utvrđenih granica za

zaštitu ugleda i prava drugih. Postavlja se pitanje je li podnositeljica zahtjeva prešla granice dopuštene kritike.

Polazeći od toga da je:

(i) rad općinskog javnog komunalnog poduzeća pitanje od općeg interesa za lokalnu zajednicu;

(ii) izjava podnositeljice zahtjeva koja implicira da je tvrtka nezakonito naplaćivala parkiranje nije se trebala smatrati činjeničnom izjavom, već vrijednosnim sudom koji je imao dostatnu činjeničnu osnovu jer se moglo razumno tvrditi da je naplata naknada za parkiranje na tuđem zemljištu bila nezakonita;

(iii) njezina izjava bila izravno relevantna za cilj obrane njezinog profesionalnog ugleda od onoga što je smatrala neutemeljenom kritikom; i

(iv) njezin poziv na reviziju i istragu od strane tijela tužiteljstva nije insinuirao da je tvrtka bila uključena u kriminalne aktivnosti, već je imao za cilj otkloniti svaku nesigurnost o načinu na koji je vodila tvrtku,

ESLJP je ocijenilo da njezine izjave kao odgovor na izjave predsjednika skupštine nisu bile nerazmjerne i nisu prekoračile granice dopuštene kritike.

U tim okolnostima, miješanje u slobodu izražavanja podnositeljice zahtjeva u obliku njezina izvanrednog otkaza nije bilo nužno u demokratskom društvu radi zaštite ugleda i prava tvrtke. Zbog povrede članka 10. tužiteljci je dosuđena naknada neimovinske štete od 1.500,00 EUR, a imovinska šteta joj nije dosuđena jer domaće pravo dopušta ponavljanje postupka u svjetlu utvrđivanja povrede.

Nakon konačnosti ove presude ESLJP-a Vrhovni je sud dopustio ponavljanje postupka u povodu podnesene revizije, ukinuo je svoju raniju presudu te je presudom od 14. veljače 2018. odbio reviziju KD Kostrena.

Belanović protiv Hrvatske (zahtjev broj 28369/07 od 30. rujna 2010.

Sadržaj i ton izjava u tisku radnika kojim se potkopavaju ugled i poslovni interesi poslodavca, zajedno s nepostojanjem bilo kakve činjenične osnove za vrlo ozbiljnije navode čini otkaz ugovora o radu „nužnim u demokratskom društvu“ - odluka o nedopuštenosti zahtjeva.

Podnositeljica zahtjeva radila je za dioničko društvo INA – Industrija nafte d.d. od 17. lipnja 1983. do 18. travnja 2001. kad joj je otkazan ugovor o radu. Dana 1. siječnja 2001. podnositeljica zahtjeva promaknuta je i raspoređena na radno mjesto voditeljice projekta u uredu člana uprave INE i njezinog izvršnog direktora za rafinerije i marketing (Ž.V.). U okviru obavljanja svojih poslova, podnositeljica zahtjeva je analizirala pitanja koja su se odnosila na gubitke goriva tijekom prijevoza od rafinerija do benzinskih crpki. Došla je do zaključka da je 2000. godine vrijednost goriva izgubljenog u prijevozu bila 25.872.208,97 kn, od kojih su prijevoznici nadoknadili samo 5.056.818,86 HRK. Njezini su nalazi upućivali na to da su se mjerodavne osobe u INI pokazale dosta nemarnima glede potraživanja naknade štete za preostale gubitke. Na temelju svojih nalaza, podnositeljica zahtjeva je izradila izvješće pod naslovom "Reklamacije u magistralnom transportu u toku 2000. u Službi logistike". Dana 19. siječnja 2001. podnositeljica zahtjeva je izvijestila svog neposredno nadređenog, Ž.V.-a o svojim nalazima i dala mu primjerak prethodno spomenutoga izvješća.

Dana 3. travnja 2001. u dnevnim novinama *Slobodna Dalmacija* objavljen je članak pod naslovom: "[S.L.] prešućuje kriminal u INI težak 40 milijuna maraka". U članku je navedeno da bi INA trebala izgraditi vlastiti vozni park jer bi time ostvarivala zaradu i otvorila nova radna mjesta. Članak se uz to oslanjao na nalaze

podnositeljice zahtjeva glede gubitka goriva tijekom prijevoza od rafinerija do benzinskih crpki, a spomenuti su gubici i manji dio koji je naplaćen od prijevoznika te je navedeno da uprava INE nije napravila ništa ili je napravila veoma malo kako bi se naknadila za preostale gubitke. U članku je spomenuto i da su se T.D. i S.L. oglušili na upozorenje podnositeljice zahtjeva o štetnoj poslovnoj politici društva. Na kraju je u članku navedeno da će na tu temu biti još članaka.

Na istoj je stranici objavljen članak pod naslovom "Problemi su počeli kad sam otkrila manipulacije", koji je sadržavao intervju s podnositeljicom zahtjeva u kojemu je ona izrazila svoju zabrinutost glede poslovne politike INE. Dana 4. travnja 2001. godine u *Slobodnoj Dalmaciji* je objavljen još jedan članak, pod naslovom: "INA: Od rafinerije do benzinskih crpki isparilo 25 milijuna kuna". Uz njega je objavljen manji članak pod naslovom: "Propalo 500 novih radnih mjesta – Što je u svojoj analizi predložila Vesna Balenović, a INA nije prihvatila". U oba je članka, između ostalog, predstavljen sadržaj dopisa što ih je podnositeljica zahtjeva poslala T.D.-u i S.L.-u o potrebi i opravdanosti razvoja vlastitog voznog parka INA-e. U izdanjima od 5. i 6. travnja 2001. *Slobodna Dalmacija* je nastavila pisati o poslovnoj politici INA-e u člancima pod naslovom "INA dnevno gubi 348 tisuća kuna" i "INA gubi novac na prijevoznicima". Dana 6. travnja 2001. objavljena je i reakcija uprave INE pod naslovom "Manji troškovi s tuđim cisternama", u kojemu je navedeno da je korištenje usluga vanjskih prijevoznika uobičajena praksa u naftnoj industriji te da je neovisna revizorska tvrtka Arthur Andersen utvrdila da je to rješenje za INU u jeftinije. U članku pod naslovom: "Privatni prijevoznici zarađuju mjesečno 20 tisuća maraka – Vesna Balenović iznijela nove dokaze o malverzacijama u INA-i", objavljenom u *Slobodnoj Dalmaciji* 7. travnja 2001. podnositeljica zahtjeva prvi je put otvoreno optužila upravu INU za korupciju i nepotizam. Posebice je ustvrdila da članovi rukovodstva imaju osobni interes za održavanje postojećeg stanja stvari u kojemu se za prijevozničke usluge angažiraju vanjski izvođači na štetu društva, jer ili primaju proviziju od prijevoznika ili su osobno uključeni u pružanje usluga prijevoza putem svoje rodbine. Kao posljednje, 11. travnja 2001. *Slobodna Dalmacija* je objavila članak pod naslovom: "Privatni prijevoznici oštetili su INA-u za dvadeset milijuna kuna" u kojemu je ponovno dovedena u pitanje poslovna politika INE, kao i objektivnost nalaza revizorske tvrtke Arthur Andersen.

INA je 18. travnja 2001. podnositeljici zahtjeva dala izvanredni otkaz ugovora o radu zbog njezinih izjava u tisku.

U svibnju te godine podnositeljica zahtjeva je podnijela općinskom sudu u tužbu kojom je pobijala otkaz svoga ugovora o radu. Zahtijevala je vraćanje na posao i isplatu zaostalih plaća. Presudom od 10. prosinca 2002. ta je tužba odbijena. Žalba tužiteljice je odbijena 11. studenog 2003., a revizija 24. svibnja 2005. Odbijena je i njezina ustavna tužba.

U međuvremenu je, 9. svibnja 2001. podnositeljica zahtjeva podnijela kaznenu prijavu protiv nekoliko članova rukovodstva INE. U njoj ih je optužila za nekoliko kaznenih djela protiv gospodarstva. Pritom je u bitnome ponovila svoje kritike u vezi s poslovnom politikom INA-e na području prijevoza iznesene u njezinim prijašnjim izjavama u tisku. Ta je kaznena prijava odbačena.

Podnositeljica zahtjeva je prigovorila da joj je zbog otkaza ugovora o radu koji je dobila zbog izjava u tisku te zbog naknadnog odbijanja domaćih sudova da je vrate na posao, povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja iz članka 10. Konvencije.

ESLJP je ocijenio da se članak 10. Konvencije primjenjuje i kad su odnosi između poslodavca i zaposlenika uređeni privatnim pravom te da država ima

pozitivnu obvezu zaštititi pravo na slobodu izražavanja. Zbog toga je smatrao da otkazivanje ugovora o radu podnositeljici zahtjeva zbog njezinih istupa u tisku ulazi u područje primjene članka 10. i predstavlja miješanje u njezino pravo na slobodu izražavanja, zajamčeno člankom 10. stavkom 1. Konvencije.

S obzirom na to da je utemeljeno na Zakonu o radu (jer je svojim negativnim istupima nanijela štetu ugleda poslodavca i jer je postupila protivno njegovim interesima time što je neovlašteno obznanila određene informacije) miješanje je ocijenjeno zakonitim i težilo je legitimnom cilju – zaštiti ugleda i prava drugih (ugled i interesi INE). Jedino pitanje o kojem je ESLJP trebao odlučiti jest je li miješanje bilo „nužno u demokratskom društvu“.

ESLJP je utvrdio da je podnositeljica zahtjeva u svojim izjavama tisku u početku kritizirala poslovnu politiku INE i tvrdila da je rukovodstvo pokazalo znatan nemar kad je riječ o potraživanju naknade za gubitke nastale tijekom prijevoza derivata. Međutim, kasnije je, u svojim izjavama iz travnja 2001. podnositeljica zahtjeva otvoreno optužila rukovodstvo INE za prijevaru, navodeći da su članovi rukovodstva, u sprezi s prijevoznicima, odlijevali novac iz trgovačkog društva preplaćivanjem prijevoznika za njihove usluge te time što namjerno nisu ostvarivali potraživanja na ime gubitaka tijekom prijevoza. U tom smislu ocjena je ESLJP-a da je riječ o pitanjima koja mogu legitimno zabrinuti javnost. S druge strane, ESLJP smatra i to da su izjave podnositeljice, posebice one o prijevari, sigurno bile na štetu poslovnih interesa i poslovnog ugleda INE.

Stoga se u ovome predmetu treba odvagovati sloboda izražavanja podnositeljice zahtjeva, osobito njeno pravo na javno iznošenje kritika poslovne politike nacionalnog naftnog trgovačkog društva, kao i na priopćavanje informacija o navodnim nepravilnostima unutar tog trgovačkog društva, i, što je još važnije, pravo javnosti da primi te informacije, u odnosu na zahtjeve zaštite ugleda i prava drugih, to jest, poslovnog ugleda i interesa INA-e.

ESLJP je ponovio da članak 10. Konvencije ne jamči potpuno neograničenu slobodu izražavanja i da vršenje te slobode sa sobom nosi i „dužnosti i odgovornosti“. Stoga, tko god koristi tu slobodu ima „dužnosti i odgovornosti“, a njihov opseg ovisi o njegovoj ili njezinoj situaciji, (tehničkim) sredstvima koje on ili ona koristi i autentičnosti informacije obznanjene javnosti.

Tako u ovome predmetu postoje tri čimbenika odlučna za postizanje ravnoteže o kojima treba voditi računa. Prvi se tiče situacije podnositeljice zahtjeva kao zaposlenice, drugi naravi sredstava koje je upotrijebila u davanju svojih iskaza dok se treći tiče autentičnosti obznanjenih informacija.

a) Situacija podnositeljice zahtjeva kao radnice

Podnositeljica zahtjeva nije bila novinarka čija je uloga informiranje i skretanje pozornosti javnosti te prenošenje informacija i zamisli o stvarima koje se tiču javnosti, nego radnica koja prema svom poslodavcu ima dužnost lojalnosti, rezerviranosti i diskrecije.

b) Priroda sredstava koje je upotrijebila u davanju svojih izjava

Podnositeljica zahtjeva je, kad je izražavala svoja mišljenja, koristila sredstva koja imaju širok i trenutni učinak, i to dnevne nacionalne novine velikog opticaja.

c) Autentičnost obznanjenih informacija

Nadležne državne vlasti slobodne su donijeti mjere kojima je namjera reagirati primjereno i ne prekomjerno na klevetničke optužbe koje nemaju temelja ili koje su izrečene u zloj vjeri. U takvim predmetima treba razlikovati izjave o činjenicama i vrijednosne sudove. I dok se postojanje činjenica može dokazati, istinitost vrijednosnih sudova nije podložna dokazivanju iako mora postojati dovoljno činjenične osnove koja podupire te vrijednosne sudove jer bi oni bez toga mogli biti pretjerani.

I dok izjave podnositeljice zahtjeva djelomično predstavljaju vrijednosne sudove (osobito njena prva kritika poslovne politike INE u području prijevoza), njeni navodi o prijeviri unutar INE, prema mišljenju ESLJP-a sadrže konkretne činjenične navode, koji se kao takvi mogu dokazivati. Štoviše, navodi podnositeljice zahtjeva čine se prilično ozbiljnima budući da je ona, u stvari, optužila rukovodstvo INE za „isisavanje imovine“ - oblik kriminala koji je endemski u tranzicijskim gospodarstvima srednje Europe. Stoga ovi navodi traže bitno opravdanje, osobito s obzirom na to da su bili izrečeni u dnevnim novinama velikog optičaja. U tom kontekstu ESLJP ponavlja da što je ozbiljnija „optužba“, to solidniji trebaju biti dokazi. Podnositeljica zahtjeva nije, međutim, dostavila uopće nikakve dokaze u potporu svojih navoda o kriminalnom ponašanju od strane izvršnih dužnosnika INE. Ovo je potvrdilo državno odvjetništvo u svojoj odluci kojom je odbacilo kaznenu prijavu podnositeljice zahtjeva protiv imenovanih članova uprave i nadzornog odbora INE. Državno je odvjetništvo osobito utvrdilo da podnositeljica zahtjeva nije dostavila nikakve dokaze koji bi dali povoda osnovanoj sumnji da bi bila počinjena kaznena djela zlouporabe ovlasti u gospodarskom poslovanju i sklapanja štetnog ugovora te da nije bilo dokaza da bi bilo kakva imovinska dobit bila ostvarena na štetu INA-e.

ESLJP također smatra utvrđenim da je podnositeljica zahtjeva bila motivirana javno objaviti svoje vlastito profesionalno neslaganje, a ne svoju istinsku zabrinutost za poslovne interese INE. Sadržaj i ton njenih izjava tisku, zajedno s nepostojanjem bilo kakve činjenične osnove za njene najozbiljnije navode sugerira da su one bile neobuzdana reakcija na ponašanje rukovodstva INE koje je ignoriralo njezine poslovne prijedloge. Ovaj je nalaz dalje potkrijepljen činjenicom da su ozbiljne optužbe od strane podnositeljice zahtjeva protiv članova rukovodstva INE prvo bile izrečene u tisku, a da je tek 9. svibnja 2001. – dakle nakon što je zbog toga dobila otkaz – podnijela kaznenu prijavu protiv njih državnom odvjetništvu.

Stoga, iako je otkaz podnositeljici bio oštra kazna za njeno ponašanje, zaključak je ESLJP-a da otkaz ugovora o radu nije bio nerazmjern u odnosu na legitimni cilj koji se nastojao postići te ga se stoga može smatrati „nužnim u demokratskom društvu“, u smislu stavka 2. članka 10. Konvencije. Zbog toga je zahtjev podnositeljice ocijenjen očito neosnovanim i odbačen kao nedopušten.

Predmeti u povodu zahtjeva za povredu prava na slobodu izražavanja zbog kazni za nepoštivanje suda

Radobuljac protiv Hrvatske (zahtjev broj 51000/11) od 28. lipnja 2016.

Povredu prava na slobodu izražavanja jer nije bilo „snažno prisutne društvene potrebe” da se novčano kazni odvjetnika koji je u žalbi kritizirao sud zbog načina vođenja postupka.

Podnositelj zahtjeva je zagrebački odvjetnik koji je u parničnom postupku za isplatu sudjelovao kao punomoćnik tužitelja. Nije mogao doći na jedno ročište u prosincu 2009. jer mu se pokvario auto. Na tom je ročištu utvrđeno mirovanje postupka. Podnositelj je podnio žalbu protiv odluke o mirovanju osporavajući odluku suda s obrazloženjem da je odluka donesena bez pravne osnove jer da prisutna stranka nije bila predložila mirovanje. Objasnio je zašto nije mogao doći na ročište, ali se osvrnuo i na dotadašnje ponašanje suca u postupku ocijenivši ga apsolutno neprihvatljivim jer da nastoji stvoriti dojam kako postupa u predmetnoj pravnoj stvari, dok se zapravo ročišta održavaju bez smislenog sadržaja.

U siječnju 2010. sudac koji je utvrdio mirovanje postupka kaznio je podnositelja novčanom kaznom od 1.500,00 kn zbog vrijeđanja suda u žalbi protiv rješenja o mirovanju. Žalba protiv rješenja o kažnjavanju je odbijena jer je žalbeni sud ocijenio da je riječ o neprihvatljivoj komunikaciji između suda i odvjetnika te da su njegove izjave izašle iz okvira uloge odvjetnika u sudskim postupcima. Njegova je ustavna tužba odbačena.

Pozivajući se na članak 10. (sloboda izražavanja) Konvencije, podnositelj se požalio ESLJP-u zbog odluke o kazni zbog nepoštivanja suda. Po njegovom mišljenju, njegova izjava nije bila uvredljiva, a posebno je naglasio da je njegova izjava kritizirala samo ponašanje suca u tom konkretnom predmetu, a nije aludirala na sudbenu vlast kao cjelinu. Tvrdio je da njegova izjava nije prešla granice prihvatljive kritike, s obzirom na njezin sadržaj i kontekst u kojem ju je dao. Ona bi se trebala smatrati kritikom izraženom u konkretnom slučaju u kojem je sudjelovao kao odvjetnik koji predstavlja jednu od stranaka.

ESLJP je smatrao da je izricanje novčane kazne podnositelju zahtjeva zbog vrijeđanja suda u ovome predmetu predstavljalo miješanje u njegovu slobodu izražavanja zajamčenu člankom 10. stavkom 1. Konvencije. To je miješanje bilo propisano zakonom (članak 110. stavkom 1. Zakona o parničnom postupku) te da se njime težilo ostvariti legitiman cilj održavanja autoriteta sudbene vlasti u smislu članka 10. stavka 2. Konvencije.

ESLJP je morao utvrditi je miješanje bilo „nužno u demokratskom društvu, odnosno je li s obzirom na činjenice ovoga predmeta postignuta pravedna ravnoteža između, s jedne strane, potrebe da se zaštiti autoritet sudbene vlasti i, s druge strane, zaštite slobode izražavanja podnositelja zahtjeva.

S time u vezi, ESLJP je ponovio da sudovi, kao i sve ostale javne institucije, nisu imuni na kritiku i kontrolu. Stoga - osim u slučaju teških štetnih napada koji su u osnovi neutemeljeni - imajući na umu da su suci dio temeljne institucije države, kao takvi mogu biti predmet osobne kritike unutar dopuštenih granica, a ne samo na teoretski i općenit način. Kada djeluju u

službenom svojstvu mogu biti podvrgnuti širim granicama prihvatljive kritike od običnih građana.

Osvrćući se na specifični status odvjetnika ELJSP je ocijenio da kao posrednici između javnosti i sudova imaju ključnu ulogu u osiguravanju da sudovi uživaju povjerenje javnosti. Međutim, da bi javnost imala povjerenja u funkcioniranje pravosudnog sustava mora imati povjerenje u sposobnost pravne struke da učinkovito zastupa. Ta posebna uloga odvjetnika, kao neovisnih stručnjaka u funkcioniranju pravosudnog sustava podrazumijeva niz dužnosti, osobito glede njihovog ponašanja. Iako su podložni ograničenjima njihovog profesionalnog ponašanja koje mora biti diskretno, iskreno i dostojanstveno, također uživaju isključiva prava i povlastice koje mogu biti različite ovisno o nadležnosti - među njima je u pravilu i određena sloboda u vezi s tvrdnjama koje se koriste na sudu. Stoga je sloboda izražavanja odvjetnika povezana s neovisnošću pravne struke, što je ključno za učinkovito funkcioniranje poštenog suđenja. Odvjetnici su dužni revno braniti interese svojih klijenata, što znači da oni ponekad moraju odlučiti trebaju li ili ne prigovoriti ili se žaliti na postupanje suda.

Unatoč tome, njihova kritika ne smije prijeći određene granice. Osobito treba jasno razlikovati kritiku i uvredu. Ako je jedina namjera bilo kojeg oblika izražavanja uvrijediti sud, ili članove tog suda, odgovarajuća sankcija neće, u načelu, predstavljati povredu članka 10. Konvencije.

a) Status podnositelja zahtjeva kao odvjetnika i kontekst u kojem je dao svoje primjedbe

Podnositelj zahtjeva je sporne primjedbe, koje je sudac smatrao uvredljivim dao u kontekstu sudskog postupka; djelovao je kao odvjetnik, a njegove su primjedbe bile u određenom kontekstu povezanom s tim postupkom. Štoviše, primjedbe su prenesene u žalbi - pravnom sredstvu protiv odluke o mirovanju postupka koja je bila protivna interesima njegove stranke zbog odgađanja postupka za tri mjeseca. Drugim riječima, one su iznesene u forumu u kojem su se prava njegove stranke snažno branila. Prema tome, primjedbe su bile ograničene na sudnicu, za razliku od kritiziranja suca izraženog, na primjer, u medijima. To nije bio otvoren i cjelokupni napad na autoritet sudbene vlasti, već interna komunikacija između podnositelja zahtjeva kao odvjetnika i žalbenog suda, čega opća javnost nije bila svjesna. Zbog toga ESLJP smatra da domaći sudovi, prilikom razmatranja predmeta, primjedbe podnositelja zahtjeva nisu stavili u kontekst i oblik u kojem su izražene.

b) Svrha primjedbi podnositelja zahtjeva

Prema ocjeni ESLJP-a jedina svrha primjedbi podnositelja zahtjeva nije bila da se suca javno diskreditira. Podnositelj zahtjeva osporio je u žalbi protiv odluke o mirovanju postupka tu odluku upravo na temelju činjenice da nije ispunjen jedan od zakonskih uvjeta za utvrđivanje mirovanja postupka, odnosno da suprotna stranka nije tražila mirovanje postupka. ESLJP je smatrao da je svoje izjave podnositelj smatrao važnim kako bi potkrijepio svoj žalbeni navod da je predmetni sudac utvrdio mirovanje postupka iako ga druga strana nije tražila da to učini.

c) Priroda primjedbi podnositelja zahtjeva

Iako imaju snažan izričaj, ESLJP nije uvjeren da su primjedbe podnositelja zahtjeva na temelju kojih su mu domaći sudovi izrekli novčanu kaznu zbog vrijeđanja suda bile uvredljive. Njegovi su komentari bili usmjereni na način na koji je sudac vodio postupak i stoga su bili strogo ograničeni na rad suca u predmetu njegovog klijenta te odvojeni od kritika usmjerenih na njegove opće kvalitete, bilo u profesionalnom ili nekom drugom smislu.

d) Ostali čimbenici

Osim toga, ESLJP je također ponovio kako su pravičnost postupka i dodijeljena postupovna jamstva čimbenici koje treba uzeti u obzir prilikom ocjenjivanja razmjernosti miješanja u slobodu izražavanja zajamčenu člankom 10. S time u vezi ELJSP je skrenuo pozornost na činjenicu da je odluku o izricanju novčane kazne podnositelju donio isti sudac koji se osjećao osobno uvrijeđenim primjedbama podnositelja zahtjeva te da Hrvatska odvjetnička komora nije smatrala potrebnim pokrenuti stegovni postupak protiv podnositelja zahtjeva.

Zbog toga je zaključak ESLJP-a kako domaći sudovi nisu uspjeli postići pravu ravnotežu između potrebe da se zaštiti autoritet sudbene vlasti i potrebe da se zaštiti sloboda izražavanja podnositelja zahtjeva. Slijedi da nije bilo „snažno prisutne društvene potrebe” da se ograniči slobodu izražavanja podnositelja zahtjeva te da nacionalna tijela nisu dala „mjerodavna i dostatna” obrazloženja kako bi opravdala takvo ograničenje. Budući da podnositelj zahtjeva nije prešao granice prihvatljive kritike u smislu članka 10. Konvencije, miješanje o kojem je riječ ne može se smatrati „nužnim u demokratskom društvu”.

Podnositelju je dosuđena naknada imovinske štete u visini kazne koja mu je izrečena, a odbijen je sa zahtjevom za dosudom neimovinske štete jer je ESLJP smatrao da utvrđenje povrede samo po sebi u danim okolnostima predstavlja dovoljnu pravičnu naknadu.

Žugić protiv Hrvatske (zahtjev broj 3699/08) od 31. svibnja 2011. i Kovač protiv Hrvatske (zahtjev broj 49910/06) od 23. kolovoza 2011.

Nema povrede prava na slobodu izražavanja (Žugić)/očito neosnovan zahtjev (Kovač) zbog izricanja novčane kazne za vrijeđanje suda u žalbi.

Podnositelj Nikola Žugić je kao tuženik sudjelovao u postupku koji se vodio pred općinskim sudom zbog neplaćenih računa za vodoopskrbu. Iako je po struci pravnik, nije odvjetnik i u postupku se zastupao sam.

Nakon donošenja presude kojom je zahtjev za isplatu usvojen, podnositelj je u žalbi kritizirao ponašanje sutkinje na raspravi, njezino poznavanje prava i njezinu profesionalnost. Kaznila ga je za nepoštivanje suda novčanom kaznom od 500,00 kn koju je odluku potvrdio županijski sud. Njegova je ustavna tužba odbačena. U međuvremenu je potvrđena i presuda suda donesena u glavnoj stvari.

Podnositeljica Ljerka Kovač je kao privatna tužiteljica sudjelovao u kaznenom postupku koji se vodio pred općinskim sudom protiv okrivljenika koji ju je tjelesno ozlijedio. Proglašen je krivim i osuđen je na trideset i pet dana zatvora. Podnositeljica je žalbi protiv presude izrazila svoje zgražanje nad načinom vođenja postupka, očiglednom i neskrivenom pristranošću sutkinje koja se izživljavala kod ispitivanja svjedoka koje je predložila podnositeljica i provocirala njezinog supruga dok je istovremeno očigledno štitila bračni par D. te namjerno nije diktirala neke njegove izjave, a što sve opravdava njeno (podnositeljičino) mišljenje u korumpiranost sudstva.

Nakon što je dovršilo prethodno ispitivanje njezine žalbe, tročlano žalbeno vijeće županijskog suda kaznilo je podnositeljicu za vrijeđanje (prvostupanjskog) suda novčanom kaznom od 5.000,00 kn koju je odluku potvrdio Vrhovni sud Republike Hrvatske. Njezina je ustavna tužba odbačena. U međuvremenu je odbijena i njezina žalba i potvrđena je presuda donesena u kaznenom postupku.

Pozivajući se na članak 10. (sloboda izražavanja) podnositelji se žalili da su domaći sudovi time što su im izrekli novčane kazne zbog mišljenja izraženog u žalbi povrijedili slobodu izražavanja.

ESLJP je ponovio da je članak 10. primjenjiv ne samo na "informacije" ili "ideje" koje su blagonaklono prihvaćene ili se ne smatraju uvredljivima ili ne izazivaju nikakvu reakciju, nego i na one koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiruju. Zato je smatrao da predmet ulazi u područje primjene članka 10. Konvencije te da izricanje novčane kazne podnositelju zahtjeva za vrijeđanje suda u ovome predmetu predstavlja miješanje u njegovu slobodu izražavanja zajamčenu člankom 10. stavkom 1. Konvencije.

Taj članak, međutim, ne jamči potpuno neograničenu slobodu izražavanja te izvršavanje te slobode nosi sa sobom "dužnosti i odgovornosti". Kao što je navedeno u članku 10. stavku 2. ova je sloboda podložna iznimkama, koje međutim moraju biti strogo tumačene, a potreba za bilo kakvim ograničenjima mora biti uvjerljivo utvrđena. ESLJP je stoga utvrdio da je ovim predmetima miješanje u slobodu izražavanja podnositelja zahtjeva bilo propisano zakonom (člankom 110. stavkom 1. Zakona o parničnom postupku u predmetu *Žugić* i člankom 73. stavkom 1. Zakona o kaznenom postupku u predmetu *Kovač*) te da se njime težilo ostvariti legitiman cilj održavanja autoriteta sudbene vlasti u smislu članka 10. stavka 2. Konvencije. Stoga je jedino pitanje koje ESLJP treba utvrditi je li to miješanje bilo "nužno u demokratskom društvu". Pri tome treba utvrditi je li s obzirom na činjenice ovih predmeta postignuta pravedna ravnoteža između, s jedne strane, potrebe da se zaštiti autoritet sudbene vlasti i, s druge strane, zaštite slobode izražavanja podnositelja zahtjeva.

Test "nužno u demokratskom društvu" traži utvrđenje je li miješanje kojemu se prigovara odgovaralo "snažno prisutnoj društvenoj potrebi". Izraz "autoritet sudbene vlasti" osobito sadrži i pojam da sudovi jesu i da ih šira javnost prihvaća kao primjerene forume za utvrđivanje zakonitih prava i obveza i rješavanje sporova koji se na njih odnose, i nadalje, da šira javnost poštuje i ima povjerenje u sposobnost sudova da ispune tu funkciju. Rad sudova, koji su jamci pravde i koji imaju temeljnu ulogu u državi vladavine prava, treba uživati povjerenje javnosti. Stoga ga treba štititi od neutemeljenih napada. Međutim, sudovi, kao i sve ostale javne institucije, nisu imuni na kritiku i kontrolu. Stoga, iako stranke svakako imaju pravo davati primjedbe na pravosuđe kako bi zaštitile svoja prava, njihova kritika nikada ne smije prijeći određene granice. Osobito treba jasno razlikovati kritiku i uvredu. Ako je jedina

namjera bilo kojeg oblika izražavanja uvrijediti sud, ili članove suda, odgovarajuća sankcija neće, u načelu, predstavljati povredu članka 10. Konvencije.

U predmetu *Žugić* nacionalni sudovi svojim odlukama utvrdio da su izjave podnositelja zahtjeva dane u njegovoj žalbi bile uvredljive i za sutkinju J.G.F. i za sud kao instituciju.

ESLJP je ocijenio da pobijane izjave, izrečene na omalovažavajući i drzak način, nisu bile samo kritika prvostupanjske presude i načina na koji je sutkinja J.G.F. vodila postupak, nego su podrazumijevale i da je ona neznalica i nesposobna. Zbog toga su bile uvredljive.

U predmetu *Kovač* nacionalni su sudovi svojim odlukama utvrdili da su izjave podnositeljice zahtjeva dane u njezinoj žalbi bile uvredljive i za sutkinju M. i za sud kao instituciju.

ESLJP je ocijenio da pobijane izjave, izrečene na omalovažavajući i drzak način (da je dala oduška svojim instinktima i da je zlostavljala svjedoke), nisu bile samo kritika prvostupanjske presude i načina na koji je sutkinja M. vodila postupak, nego su sadržavale otvorene optužbe o pristranosti i korupciji kao i insinucije koje su dovodile u pitanje njezine profesionalne kvalitete. Zbog toga su bile uvredljive.

U oba je predmeta ESLJP ocijenio da nema ničega što bi navodilo na zaključak da podnositelji zahtjeva nisu mogli uložiti prigovore koji sadrže bit njihovih kritika bez upotrebe pobijanog izričaja.

Isto tako, pri procjeni razmjernosti miješanja, narav i težina izrečene sankcije također su čimbenici koje treba uzeti u obzir. U tom je smislu ESLJP uzeo u obzir da je podnositelju u predmetu *Žugić* izrečena najmanja moguća kazna iz članka 110. stavka 1. Zakona o parničnom postupku dok je podnositeljici u predmetu *Ljerka Kovač* izrečena jedna četvrtina najveće moguće kazne iz članka 73. stavka 1. Zakona o kaznenom postupku s rokom plaćanja od šest mjeseci. Ti iznosi, imajući na umu prirodu primjedbi podnositelja zahtjeva, nisu ocijenjeni prekomjernim.

U tom je smislu ESLJP smatrao da su razlozi koje su dali domaći sudovi u potporu svojih oduka "mjerodavni i dostatni" i da novčana kazna izrečena podnositeljima zahtjeva nije nerazmjerna legitimnom cilju koji se teži ostvariti, i to, održavanju autoriteta sudbene vlasti. Stoga je miješanje u slobodu izražavanja podnositelja zahtjeva u predmetu *Žugić* bilo nužno u demokratskom društvu i nije došlo do povrede članka 10. Konvencije, dok je iz istih razloga prigovor podnositeljice u predmetu *Ljerka Kovač* ocijenjen očito neosnovanim i zato odbačen kao nedopušten.

Bilan protiv Hrvatske (zahtjev broj 57860/14) od 20. listopada 2010.

Očito neosnovan zahtjev za zaštitu prava na slobodu izražavanja zbog pisane opomene javnoj bilježnici zbog povrede dostojanstva Upravnog vijeća Hrvatske javnobilježničke komore i časti i ugleda njegovih članova na internom forumu javnih bilježnika

Podnositeljica Bilan je javna bilježnica kojoj je predsjednik Hrvatske javnobilježničke komore izdao pisano upozorenje (opomenu) nakon što je na inetrnom javnobilježničkom forumu iznijela nezadovoljstvo radom Komore koristeći se neprimjerenim načinom koji ne priliči javnom bilježniku kao nositelju javne službe. Izrečene sankcija nije utjecala na njezin rad niti je podnositeljica na bilo koji drugi način kažnjena.

Tvrdila je da je predmetna opomena povrijedila njezino pravo na slobodu izražavanja zajamčeno člankom 10. Konvencije.

ESLJP je ocijenio da je, čak i pod pretpostavkom da je došlo do miješanja u njezino pravo na slobodu izražavanja, navodno miješanje bilo "propisano zakonom", posebice člankom 135. Zakona o javnom bilježništvu te da je težio legitimnom cilju "zaštite ugleda ili prava drugih", sve u smislu članka 10. stavka 2. Konvencije. Ono što je trebalo utvrditi jest je li primijenjena mjera bila razmjerna cilju koji se želi postići.

Za ocjenu je li postignuta pravedna ravnoteža između zaštite slobode izražavanja sadržane u članku 10. i zaštite ugleda onih protiv kojih su iznesene optužbe, koji je zaštićen člankom 8. Konvencije.

U tom je smislu ESLJP utvrdio da je u svojim spornim izjavama podnositeljica zahtjeva iznijela prilično ozbiljne optužbe za nezakonito postupanje protiv Upravnog vijeća i predsjednika Hrvatske javnobilježničke komore na internom forumu javnih bilježnika. Iako se ne može reći da je ukupna tema njezinih objava – interno funkcioniranje javne udruge i navodna zlouporaba javnih sredstava – bila izvan javnog interesa, ESLJP je primijetio da nije dokazano da su optužbe podnositeljice imale bilo kakvu činjeničnu osnovu.

Sud je nadalje ponovio da su, pri ocjeni razmjernosti miješanja u slobodu izražavanja pojedinca, priroda i težina izrečene sankcije također čimbenici koje treba uzeti u obzir. S tim u vezi, taj je sud primijetio da u ovom predmetu protiv podnositeljice zahtjeva nije pokrenut nikakav građanski ili kazneni postupak zbog izjava koje je dala. Umjesto toga, predsjednik Hrvatske javnobilježničke komore izrekao joj je pisano upozorenje koje nije imalo nikakvog utjecaja na njezin status javnog bilježnika. Zbog toga je ESLJP smatrao da se, s obzirom na prirodu danih izjava i sadržaj opomene, ne može reći da je navodno miješanje u njezinu slobodu izražavanja, ako ga je i bilo, bilo nerazmjerno legitimnom cilju kojem se težilo. Prema tome, zahtjev je očigledno neosnovan.

Sloboda širenja informacija i pravo na pristup informacijama

Šeks protiv Hrvatske (zahtjev broj 39325/20) od 3. veljače 2022.

Podnositelj zahtjeva, Vladimir Šeks, je o umirovljeni političar koji je prethodno obnašao visoke funkcije u Hrvatskoj. Šeks je u lipnju 2017. podnio zahtjev Hrvatskom državnom arhivu za pristup 56 dokumenata iz evidencije Ureda predsjednice u razdoblju od 1994. do 1999. godine. Pristup informacijama je zatražen kao dio istraživanja za knjigu koju je pisao o osnivanju Republike Hrvatska. Dokumenti su označeni oznakom "državna tajna – strogo povjerljivo". Ured predsjednice je zatražio mišljenje Ureda Vijeća za nacionalnu sigurnost o deklasificiranju dokumenata. Potonji je savjetovao da se skine oznaka tajnosti s 31 dokumenta, dok je smatrao da bi otkrivanje 25 preostalih dokumenata moglo naštetiti neovisnosti, integritetu, nacionalnoj sigurnosti i međunarodnim odnosima zemlje. Ured predsjednice je poslušao taj savjet. Državni arhiv je odbio je podnositeljev zahtjev za deklasifikaciju navedenih dvadeset i pet zapisnika koji su ostali vrlo tajni te je odobrio njegov zahtjev za prijevremeni pristup arhivskoj građi iz tog fonda u odnosu na trideset i jedan zapisnik koji je odlukom predsjednice deklasificiran.

Podnositelj je podnio žalbu Povjereniku za informiranje, neovisnom tijelu zaduženom za zaštitu, praćenje i promicanje prava na pristup informacijama. Nakon uvida u dokumente o kojima je riječ, Povjerenik za informiranje je njegovu žalbu odbio u 2018. složivši se sa zaključkom da je deklasifikacija dokumenata mogla

naštetiti nacionalnoj sigurnosti i međunarodnim odnosima zemlje. Također je naveo da podnositelj u svojoj žalbi nije objasnio zašto bi ti dokumenti trebali biti deklasificirani ili zašto njegov interes za ostvarivanje uvida u informacije preteže nad javnim interesom zaštite ciljeva o kojima je riječ. Povjerenik za informiranje naveo je i da je, na temelju mjerodavnog domaćeg prava i prakse, isključivo vlasnik dokumenata o kojima je riječ, u ovom slučaju Ured predsjednice Republike Hrvatske, imao ovlast odlučiti promijeniti stupanj tajnosti povjerljivih informacija i da je postupak koji je to tijelo provelo bio zakonit.

Tužba koju je podnositelj podnio u upravom sporu protiv odluke Povjerenika za informiranje odbijena je, kao i podnositeljeva ustavna tužba. Šeksova povijesna knjiga trebala je izaći u proljeće 2021.

Podnositelj zahtjeva prigovorio je da je odbijanje deklasificiranja dokumenata kojima je pokušao pristupiti predstavljalo povredu njegova prava na primanje informacija i da domaći sudovi nisu pravilno ispitali to odbijanje u svjetlu konvencijskih kriterija predviđenih u članku 10. Konvencije.

Najprije, ESLJP je utvrdio da je članak 10. primjenjiv na slučaj podnositelja zahtjeva koji je kao bivši političar koji namjerava objaviti povijesnu knjigu, iskoristio je pravo na širenje informacije o stvarima od javnog interesa te je u tu svrhu tražio pristup informacijama.

Isto tako, suprotno prigovorima Vlade, ESLJP je utvrdio da nije točno da podnositelj zahtjeva nije pretrpio nikakvu značajnu štetu budući da je u konačnici mogao objaviti svoju knjigu. ESLJP je odbacio je taj prigovor, imajući na umu ono što je za podnositelja zahtjeva bilo u pitanju – daljnje istraživanje i kašnjenja u objavljivanju njegove knjige, koju je smatrao nedovršenom – kao i, još važnije, načelna pitanja koja su se pojavila u njegovom slučaju.

Nije bilo sporno da je došlo do miješanja u slobodu izražavanja podnositelja zahtjeva sukladno zakonu – odnosno članku 22. Zakona o arhivskom gradivu i arhivima, a prema ocjeni ESLJP-a slijedilo je legitimne ciljeve zaštite neovisnosti, cjelovitosti i sigurnost Republike Hrvatske i njezinih međunarodnih odnosa.

Ocjenjujući razmjernost miješanja, ESLJP je naglasio da su poštenost postupka i postupovna jamstva osigurana podnositelju zahtjeva čimbenici koji se moraju uzeti u obzir pri ocjeni razmjernosti miješanja u slobodu izražavanja zajamčenu člankom 10. posebno u predmetima kao što je ovaj, koji uključuju pitanja povezana s nacionalnom sigurnošću koje rezultiraju odlukama kojima se ograničavaju ljudska prava.

ESLJP je stoga ispitao nacionalni postupak donošenja odluka kako bi se uvjerio da je uključivao odgovarajuće zaštitne mjere za zaštitu interesa podnositelja zahtjeva koji je prigovorio da nijedno od domaćih tijela koja su preispitala njegov predmet nije provelo detaljnu analizu razmjernosti, kojom bi odvagunulo njegove interese u odnosu na javni interes koji se nastojalo zaštititi, ili, u najmanju ruku, da nisu dokazala da je takva analiza provedena. Podnositelj zahtjeva dalje je kritizirao ograničenu prirodu sudskog preispitivanja u njegovu predmetu.

Prema mišljenju ESLJP-a, način na koji su domaća tijela ocijenila podnositeljev zahtjev nije bio u osnovi manjkav ili lišen odgovarajućih postupovnih mjera zaštite. Dokumente koje je zatražio podnositelj pažljivo je pregledao vlasnik informacija (Ured predsjednice Republike) i to uz pomoć specijaliziranog savjetodavnog tijela (Vijeće za nacionalnu sigurnost) te je podnositeljev zahtjev za pristup predmetnim dokumentima u većem je dijelu bio odobren.

Odluku predsjednice kojom je odbila deklasificirati neke od traženih dokumenata preispitali su i potvrdili Povjerenik za informiranje, Visoki upravni sud i

Ustavni sud. Povjerenik za informiranje, kao neovisno tijelo zaduženo za zaštitu, praćenje i promicanje prava na pristup informacijama, također je izvršio izravan uvid u klasificirane dokumente i mogao je preispitati materijalne kriterije sadržane u rješenju izvršne vlasti. Iako je točno da je samo vlasnik dokumenata o kojima je riječ, odnosno Ured predsjednice, imao ovlasti promijeniti stupanj tajnosti Povjerenik za informiranje se ni u jednom trenutku nije usprotivio mišljenju Ureda Vijeća za nacionalnu sigurnost niti je pokušao tvrditi suprotno.

ESLJP je utvrdio da ništa ne sugerira da nadležna tijela u ovom predmetu nisu provela analizu razmjernosti, što je uvjet prema domaćem zakonu. Štoviše, zahtjev podnositelja zahtjeva za pristup informacijama pažljivo je ocijenilo pet različitih državnih tijela; najmanje dva tijela izravno su pregledala tražene dokumente.

Osim toga, ESLJP je naveo da je svjestan da se u kontekstu nacionalne sigurnosti, od nadležnih tijela ne može očekivati da u svojem obrazloženju navedu jednaku količinu pojedinosti kao i, primjerice, u redovnim građanskim ili upravnim predmetima. Pružanje detaljnih obrazloženja za odbijanje deklasificiranja vrlo tajnih dokumenata lako može biti u suprotnosti sa samom svrhom zbog koje su te informacije uopće klasificirane. Uzimajući u obzir opseg postupovnih mjera zaštite koje su osigurane podnositelju zahtjeva u ovom predmetu, ESLJP je uvjeren da su razlozi koje su navela državna tijela za odbijanje pristupa predmetnim dokumentima bili ne samo odlučni već i, u danim okolnostima, dostatni.

S obzirom na gore navedeno, ESLJP smatra da je miješanje u podnositeljevu slobodu pristupa informacijama bilo nužno i razmjerno važnim ciljevima nacionalne sigurnosti na koje se pozivalo te da naknadno neovisno preispitivanje njegova zahtjeva na domaćoj razini u danim okolnostima nije bilo izvan široke slobode procjene države u tom području. Prema tome, nije došlo do povrede članka 10. Konvencije.

Zaključak

Pravo na slobodu izražavanja predstavlja temeljno ljudsko pravo te ga sadrže brojni nacionalni, europski i međunarodni pravni dokumenti. Konvencija i njezini Protokoli čine dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske, po pravnoj snazi su iznad zakona te su neposredno primjenjivi u postupcima pred domaćim sudovima. Stoga je za učinkovitu primjenu Konvencije na nacionalnoj razini nužno poznavanje, i stalno praćenje prakse Europskog suda za ljudska prava. Kao najvažniji zaključak, ističemo da su u skladu s načelom supsidijariteta nacionala tijela ta koja su prva pozvana i dužna osigurati prava zajamčena Konvencijom, a ne Europski sud. Stoga kada nepristrani domaći sud pažljivo razmotri činjenice, primjenjujući relevantne standarde ljudskih prava u skladu s Konvencijom i njegovom sudskom praksom, te pravično uspostavi ravnotežu između suprotstavljenih prava stranaka ili prava osobnih interesa stranke i interesa šire javnosti u predmetu i donese zaključke koji „nisu bili niti proizvoljni ni očito nerazumni“, Europski sud neće (osim ako za to postoje „snažni razlozi“) ocjenu domaćeg suda zamijeniti svojom ocjenom osnovanosti (uključujući, posebice, njegovu vlastitu ocjenu činjeničnih pojedinosti koje se odnose na razmjernost). Ili riječima samog Europskog suda: „*Tamo gdje su nacionalne vlasti test ravnoteže provele u skladu s kriterijima*

određenima praksom Suda, Sudu će trebati snažni razlozi da zamijeni stajališta domaćih sudova svojim stajalištem“.⁶⁵

Literatura

1. Ustav Republike Hrvatske (NN-56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14)
2. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljni sloboda
3. Omejec, J.: (2014), Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava (Strasburški *acquis*)
4. Internet stranica Ureda zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava:
<https://uredzastupnika.gov.hr/sudska-praksa/148>
5. Internet stranica Europskog suda za ljudska prava, HUDOC:
<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%20>
6. Internet stranica Odjela za izvršenje presuda Europskog suda za ljudska prava, HUDOC-EXEC
[https://hudoc.exec.coe.int/eng - {"EXECDocumentTypeCollection":\["CEC"\]}](https://hudoc.exec.coe.int/eng - {)
7. Internetska stranica Europskog suda za ljudska prava
<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
8. Internetska stranica Vijeća Europe, Odjela za izvršenje presuda Europskog suda za ljudska prava <https://www.coe.int/en/web/execution>

⁶⁵ *Delfi AS protiv Estonije* [VV], zahtjev br. 4569/09 presuda od 16. lipnja 2015., st. 139, *Axel Springer AG protiv Njemačke*, [VV] zahtjev br. 39954/08, presuda od 7. veljače 2012., st. 88, i *Von Hannover protiv Njemačke (br.2.)*, [VV], zahtjev br. zahtjev br. 40660/08 i 60641/08, presuda od 7. veljače 2012., st. 107.